

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

**ETICKÁ REFLEXE INDIVIDUÁLNÍHO
PLÁNOVÁNÍ OCHRANY DÍTĚTE**

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elich, PhD.

Autor práce: Michaela Traore

Studijní obor: etika v sociální práci

Forma studia: kombinované

2019

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

15.3.2019

.....
Michaela Traore

Děkuji vedoucí mé diplomové práce, Mgr. Markétě Elich, PhD., za metodické vedení, odborné připomínky, podněty a především za vstřícnost a podporující přístup.

Dále patří poděkování doc. Jakubu Sirovátkovi, Dr. phil., za cenné rady, doporučení a shovívavost.

Michaela Traore

Obsah

Úvod	5
1 Individuální plánování jako pojem	8
1.1 Individuální plánování v případové práci obecně.....	8
1.2 Individuální plánování specificky pro oblast sociálně-právní ochrany dětí ..	12
1.3 Individuální plánování a princip subsidiarity	17
2 Legislativní rámec individuálního plánování.....	22
2.1 Legislativní ukotvení individuálního plánu ochrany dítěte	22
2.2 Zákonem stanovený proces tvorby individuálního plánu ochrany dítěte	34
2.3 Zákon a svědomí.....	38
3 Dítě jako klient sociálně-právní ochrany dětí	43
3.1 Dítě jako obecný pojem	43
3.2 Dítě, ke kterému směřuje sociálně-právní ochrana.....	45
3.3 Vyhodnocení situace dítěte, jako nutný předpoklad pro plánování.....	48
3.4 Svoboda klienta v procesu plánování	52
4 Vykonavatelé sociálně-právní ochrany	57
4.1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí a jejich hlavní funkce	57
4.2 Pracovník sociálně-právní ochrany dětí.....	61
4.3 Činnost pracovníka sociálně-právní ochrany dětí.....	67
4.4 Odpovědnost aktérů individuálního plánování	69
5 Sonda do vnímání individuálního plánování.....	76
5.1 Metodika realizované sondy	77
5.2 Výběr respondentů a průběh rozhovorů	78
5.3 Etická reflexe individuálního plánu ochrany dítěte optikou přímých aktérů	79
Závěr	85
Seznam použitých zdrojů	87
Seznam zkratk	94
Seznam příloh.....	95
Přílohy.....	96
Abstrakt.....	123

Úvod

Individuální plán je jedním ze základních nástrojů sociálního pracovníka v případové práci. Na poli sociálně-právní ochrany dětí pak tento instrument navíc zaujímá velmi specifické postavení, jelikož klient obvykle nevstupuje do interakce se sociálním pracovníkem dobrovolně. Zákon pracovníkovi nařizuje ve vybraných případech individuálně plánovat a klienta tak zároveň prakticky vystavuje povinnosti se tomuto procesu podrobit.

V takto nastaveném modelu spolupráce si individuální plánování zaslouží hlubší zamyšlení a přímo vybízí, ba dokonce svádí k etické reflexi. Nabízejí se úvahy, do jaké míry zůstává zachována účelnost takového plánování, zda se nevytrácí původní smysl a záměr plánování a jak se v takovém procesu cítí jeho aktéři. Zároveň však také etický rozbor může přinést plnější a hlubší pochopení individuálního plánu ochrany dítěte (dále jen IPOD, individuální plán, plán).

Primárním cílem této práce je podrobit individuální plán rozboru, a to jak po jeho technické, tak etické stránce. V technické rovině jsou představeny jednotlivé aspekty plánování, jako je například legislativa nebo proces tvorby plánu. Etický pohled je pak vystaven nejen na teoretické platformě, ale také na základě postřehů, které sdělili samotní aktéři procesu plánování. Podstatné tedy je, že etická reflexe zde není konstruována pouze v teoretické rovině, ale je obohacena o prakticky etické nazírání tohoto fenoménu z pohledu hlavních aktérů.

Práce je koncipována tak, že každá kapitola popisuje jednu oblast individuálního plánování, která je nakonec vystavena reflexi jednoho etického tématu, které probandí v souvislosti s touto oblastí zmiňovali nejčastěji.

Diplomová práce je inspirována autorčinou bakalářskou prací, která se věnovala procesu individuálního plánování na poli sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SPOD). A právě při zpracovávání tohoto tématu vznikla idea, podrobit proces plánování zatěžkávací zkoušce, která bude spočívat v etické reflexi IPOD z pohledu reálných aktérů.

Za tímto účelem byla provedena sonda, v rámci které byly realizovány rozhovory se sociální pracovníci a klientem. Citace z těchto rozhovorů jsou v práci využívány. Následná analýza těchto interview přinesla odpovědi na to, jaké etické otázky si aktéři

v souvislosti s plánováním kladou. V rozhovorech vykrystalizovaly čtyři etické kategorie, a to svědomí, svoboda, odpovědnost a subsidiarita. Tato témata se respondentům jevila jako nejpálčivější a byla tedy využita jako zrcadlo, které je nastaveno jednotlivým aspektům individuálního plánování. V tomto etickém zrcadle se pak odráží pět kapitol, do kterých je práce rozčleněna.

První kapitola se věnuje obecně fenoménu individuálního plánování. V souvislosti s tímto tématem se probandí nejčastěji dotýkaly otázek subsidiarity. Proto je v této kapitole konfrontováno individuální plánování s principem subsidiarity.

Druhá kapitola je zaměřena na legislativu, o kterou se IPOD opírá. V tomto případě je rozebírané téma postaveno před svědomí. Právě svědomí totiž klient i pracovník v rozhovorech zmiňovali v souvislosti se zákonem nejčastěji.

Ve třetí kapitole se dočteme o dítěti, jakožto primárním klientovi. Odpovědi obou dotazovaných se ve vztahu ke klientovi stáčely k otázkám svobody. Proto je ve třetí kapitole také rozebrána svoboda klienta v procesu plánování.

Kapitola čtvrtá má za úkol představit sociální pracovníky, jejich pracovní prostředí a činnost. Vzhledem k tomu, že v rozhovorech se v tomto ohledu nejčastěji objevoval pojem odpovědnosti, pouští se čtvrtá kapitola do polemiky, kdo ze subjektů nese za individuální plánování odpovědnost.

Závěrem pátá kapitola předkládá výsledky provedené sondy, tedy rozkrývá etické uvažování o individuálním plánování jak z pohledu pracovníka, tak optikou klienta.

Je potřeba si uvědomit, že nastíněné otázky nejsou analyzovány do hloubky a vyčerpávajícím způsobem. Přesto by tyto úvahy v kontextu teoretických poznatků a zároveň prožívané reality mohly být podnětné a přínosné.

Tato práce nemá být kritikou současného nastavení a realizace plánování v sociálně-právní ochraně dětí na území ČR, nýbrž reflexí či zamyšlením nad tímto procesem.

Zároveň je nezbytné na tomto místě zmínit, že sociální práci lze samozřejmě nahlížet mnohou optikou. Nejen tou etickou. Stejně dobře jako filosof či etik, může sociální práci vnímat svým pohledem politik, historik, psycholog či sociolog, ekonom nebo právník. V rámci této práce se však věnujeme pouze a výhradně etické reflexi,

kteřá by nám měla pomoci proces plánování rozpitvat, obnažit a představit in natura, právě pohledem morálky.

Jelikož etika se jeví jako prakticky nevyčerpatelné téma, nemůže být ani tato diplomová práce zcela vyčerpávajícím a komplexním pohledem na individuální plán.

Práce je jasně strukturovaná a vymezená, ovšem je jen jednou z variant. Subtémata této práce jsou velmi úzce propojena, vzájemně souvisejí, prolínají se. Proto je zde zároveň otevřený prostor pro úvahy čtenáře o dalších možných souvislostech a kontextech. Stejně tak je čtenář průběžně provokován k úvahám o dalších etických tématech, která zůstávají nezmíněna a tato práce se k nim nevyjadřuje. V tomto smyslu se jedná o jakousi nadstavbu práce, která má vybudit k přemýšlení. Závěr práce potom nabízí konkrétně formulované podněty k další odborné polemice, vyvstanuvší a navazující na témata zpracovaná v diplomové práci.

Popsaná fakta a zkušenosti mohou sociálním pracovníkům v oblasti SPOD napomoci, aby si pojmenovali, zformulovali nebo zvědomili vlastní etické prožívání. S tím se v praxi pravděpodobně setkávají, ale nemusejí mít k dispozici dostatek času a prostoru, aby tyto své dojmy vědomě pojmenovávali a usazovali do nejrůznějších etických teorií. Práce se snaží, alespoň některé z nich, konkrétně a hmatatelně popsat. Takto předložená etická témata by pak mohla být inspirací a podnětem pro to, aby sociální pracovníci obdobně začali uvažovat také o dalších svých profesních „bolestech“ nebo naopak „radostech“. Budou-li totiž tyto atributy pojmenovány a pochopeny, bude snazší s nimi nadále vhodně zacházet a tím posouvat laťku svých profesních kompetencí.

Práce je primárně zaměřena na sociální pracovníky vykonávající agendu sociálně-právní ochrany dětí na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Ovšem užíváno bude obvykle zkráceného výrazu „sociální pracovník“. Přestože v drtivé většině tuto profesi vykonávají ženy, tedy sociální pracovnice, pro účely této práce se přidržíme zažitého generického maskulina, nebude-li kontext vyžadovat jasné generové vymezení.

1 Individuální plánování jako pojem

Má-li být nějaký jev podroben etické reflexi, je nezbytné nejprve objekt reflexe dobře poznat. V případě této diplomové práce máme v hledáčku fenomén individuálního plánování v gesci sociálně-právní ochrany dětí. Následující tři podkapitoly nám tedy nabídnou pohled na individuální plánování, jako jeden z nástrojů sociálního pracovníka. Jedná se o pohled obecný, vztahující se na proces plánování napříč každým odvětvím sociální práce. Na základech tohoto obecného úhlu pohledu je vystavěno specifické a konkrétní plánování v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. V závěru první kapitoly pak již budeme schopni nahlédnout individuální plánování v etické rovině. Celá kapitola je současně protkávána názory, postřehy a připomínkami reálného klienta a sociálního pracovníka. Tato sonda by měla do teoretické konstrukce přinést praktický rozměr a vytvořit tak poněkud plastičtější model procesu individuálního plánování.

1.1 Individuální plánování v případové práci obecně

Dříve, než začneme do individuálního plánování pronikat hlouběji, je potřeba si na tomto místě uvědomit, že hovoříme o jednom, nikoliv jediném nástroji, který má sociální pracovník k dispozici. Sociální práce nabízí celou řadu metod a technik a vždy je efektivní uvažovat o individuálním plánování v kontextu, nikoliv soliterně. Velmi přehledně představuje nejrůznější metody a techniky sociální práce Matoušek, který spolu se svými kolegy vyjmenovává například případovou konferenci¹, mentoring², krizovou intervenci³, videotrénink interakcí⁴ a mnoho dalších. Tato práce se však soustřeďuje pouze a výhradně na individuální plánování.

¹ Srov. PAZLAROVÁ, H. Případová práce In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7. s. 263.

² Srov. BRUMOVSKÁ, T.; SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G. Mentoring a mentoringové intervence pro děti a dospívající In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7. s. 273.

³ Srov. VODÁČKOVÁ, D. Krizová intervence In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7. s. 259-260.

⁴ Srov. ŠILHÁNOVÁ, K. Videotrénink interakcí In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-252-0366-7. s. 261-263.

Matoušek upozorňuje nejen na to, že individuální plánování nestojí osamoceně jako jediný nástroj sociální práce, ale také na to, že plánování má nějaký svůj časový kontext. První fází případové práce je podle něho vyhodnocování klientovy situace a v druhé fázi pak přichází na řadu právě individuální plánování.

Třetí fází je samotné poskytnutí služby, na kterou navazuje ve čtvrté fázi hodnocení služby a případná úprava individuálního plánu. V páté fázi je pak čas na provedení závěrečného vyhodnocení.⁵

V procesu individuálního plánování jde principiálně o to, aby sociální pracovník spolu s klientem naplánoval další postup spolupráce. Akcentována je právě spolupráce a partnerský, nikoliv paternalistický či direktivní přístup. Podstatou je aby sociální pracovník nepředkládal klientovi své představy o jeho budoucím fungování, nýbrž aby spolu s klientem hledal, co by pro jeho dobré sociální fungování bylo v budoucnu přínosné.⁶

Loebe vnímá individuální plánování jako proces, v rámci kterého klient pracovníkovi přednese své požadavky. Sociální pracovník je vyhodnotí a pokud může vyhovět, vytvoří pak společně plán. Podle Loeba je žádoucí vnímat plán velmi operativně a neustále ho přizpůsobovat.⁷

Podle Čámského patří individuální plánování ke klíčovým standardům sociální práce. Lze podle něho usuzovat, zda je odváděna kvalitní sociální práce, která skutečně respektuje individualitu každého jednoho klienta. Upozorňuje, že plánování vychází jednak z druhu poskytované služby a z cílové skupiny, v každém případě by však mělo probíhat plánování společně s klientem.⁸

Matoušek zdůrazňuje že sociální pracovník musí vycházet z toho, co si klient sám přeje, čeho chce dosáhnout a co potřebuje.⁹

⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7. s. 263.

⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9. s. 122.

⁷ Srov. LOEBE, L. Individuální plánování sociálních služeb: legislativa a praxe. *Sociální práce*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=719>.

⁸ Srov. ČÁMSKÝ, P. SEMBDNER, J., KRUTILOVÁ, D. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7. s. 141-143.

⁹ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9. s. 122.

Je však potřeba si uvědomit, že pro plánování na základě klientových potřeb a přání, jak ho popisuje právě Matoušek, je nezbytně nutné pracovat s motivovaným klientem. V opačném případě pak může nastat situace, kterou popisuje sociální pracovnice takto: „*Sestavovat individuální plán je pro mě hrozně vyčerpávající. Vymýšlím a hledám, co by se tak ještě dalo udělat, na čem zapracovat, co změnit. A klientovi je to v podstatě úplně jedno, většinou nechce měnit vůbec nic. A mě už taky nic nenapadá, ausgerechnet když vím, že vymýšlím něco, co klient stejně plnit nebude.*“¹⁰

Podle Matouška by však nemělo jít o to, vnucovat klientovi svá řešení, ale nacházet taková, která budou pro něho samotného přitažlivá a bude k nim motivován. Následně je pak opět jen na klientovi samotném, jak bude reálně nastavené kroky naplňovat a pracovník mu v tomto smyslu musí nechat svobodný prostor.¹¹

Johnová sice také vnímá individuální plánování jako nástroj sociální práce, ale primárně má podle ní sloužit sociálnímu pracovníkovi, aby si ujasnil, jaké by měly být následující kroky v jeho spolupráci s klientem. Johnová stejně jako Matoušek zdůrazňuje, že podstatné je zjistit co nejvíce informací o klientovi a následně se s ním domlouvat na tom, jak by se měl jeho život měnit. Dodává však ještě, že takto vzniklý plán má sloužit nejen klientovi, ale také pracovníkovi, který dokáže na základě takového plánu připravovat i své kroky v práci s klientem.¹² Naše sociální pracovnice sdělila, že přestože v minulosti nebyla povinnost individuálně plánovat, přesto prakticky k plánování docházelo. „... *takže jsme to dřív dělali tak, že když jsme viděli, že je potřeba něco splnit, něco udělat, někam zavolat, napsat atd., tak jsme si to prostě napsali pro sebe do kalendáře nebo do posledního záznamu do spisu. Ale nemuseli jsme kvůli tomu vypracovávat několikastránkový formulář, který musí podepsat klient.*“¹³

Na individuální plánování se podle Herzoga dá také nahlížet jako na proces přemýšlení o klientech, kdy sociální pracovník hledá možnosti, jak by jim nejlépe mohl

¹⁰ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

¹¹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7. s. 263.

¹² Srov. JOHNŮVÁ, M. Individuální plánování – utajovaná síla sociální práce. *Sociální práce*. 2011. č.3 [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=378>.

¹³ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

pomoci, jak by jim mohl být užitečný.¹⁴ Je zajímavé, že z rozhovoru s klientem vyplývá, že na tuto problematiku lze nahlížet i obráceně. Tedy, že v procesu individuálního plánování je dána také možnost klientovi uvažovat o perspektivě sociálního pracovníka. „*Když nás pak dostala ta nová pracovnice, tak nás pořád nutila, abysme si sami řekli, co chceme jinak. A když jsem něco řek, třeba ať teda udělá pohovor s dcerou, tak mi vysvětlovala, že to nejde. Ale vždycky mi vysvětlila proč to nejde a jak to funguje.*“¹⁵

Syrový dokonce uvádí, že konečným adresátem individuálního plánování jsou právě a pouze pracovníci. Za jejich potřebou mít plán samozřejmě v konečném důsledku stojí jejich snaha poskytnout co nejkvalitnější službu klientovi. Prospěch z něho tedy mají i klienti, ale až druhotně, odvozeně. Primárně se jedná o jeden z mnoha možných nástrojů, který sociální pracovníci používají ke své práci.¹⁶

V tomto bodě se s ním Herzog ztotožňuje a odůvodňuje to tím, že za plánování odpovídá právě pracovník, nikoliv klient.¹⁷ Matoušek to s odpovědností vidí tak, že každý plán by měl obsahovat informaci o tom, kdo je za jaký krok, či úkol odpovědný. Přičemž klient by měl na sebe vzít odpovědnost do maximální míry, které je schopný.¹⁸

Z rozhovoru se sociální pracovníci vyplývá, že cítí odpovědnost spíše na svých bedrech: „*Klientovi je ve finále úplně ukradený, jestli nějaký cíle dosáhnul, kroky naplnil. Na něm v tomhle zodpovědnost není. ... Nebo teda aspoň z mých zkušeností je to tak, že tu zodpovědnost necítí. Na rozdíl ode mě.*“¹⁹

Štětinová pak individuální plánování popisuje jako metodu, která pracovníkovi nabízí přidanou hodnotu. Kromě samotného plánování má totiž možnost podílet se na rozvíjení toho, co je v člověku nejkrásnější a nejzdravější. Pokud je sociální pracovník

¹⁴ Srov. HEROZG, A. Obsah individuálního plánování. *Individuální plánování v sociálních službách* [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://www.individualniplanovani.cz/co-je-individualni-planovani/>.

¹⁵ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

¹⁶ Srov. SYROVÝ, J. *Individuální plánování – Tři základní otázky*. [online]. [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <http://www.socialnisluzby.org/individualni-planovani/>.

¹⁷ Srov. HEROZG, A. Individuální plánování v sociálních službách. *Co je individuální plánování* [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://www.individualniplanovani.cz/co-je-individualni-planovani/>.

¹⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. . 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9. s. 122.

¹⁹ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

tohoto procesu svědkem, zažívá milá překvapení a intenzivní radost. Jedním dechem však dodává, že praxe bývá opačná. Tendencí je zaměřit se spíše na problémy klienta a energie je vkládána více do boje proti problémovému chování, než do rozvoje potenciálu.²⁰

1.2 Individuální plánování specificky pro oblast sociálně-právní ochrany dětí

Individuální plánování by mělo být součástí prakticky každé sociální práce na mikro a mezoúrovni, jak jsme se dozvěděli v předchozí kapitole. Výjimkou tedy není ani oblast sociálně-právní ochrany dětí, kde dostává pojem plánování velmi specifické a konkrétní kontury, které se překrývají v základních aspektech u působnosti všech obcí s rozšířenou působností, kde je sociálně-právní ochrana vykonávána. Lze tedy konstatovat, že náležitosti individuálního plánování v oblasti SPOD jsou napříč Českou republikou prakticky všude stejné.

Stejně jako v každé jiné sociální práci, ani v případě sociálně-právní ochrany dětí není plánování jediným nástrojem, který může sociální pracovník použít. Patří sem například případové a rodinné konference, case management, vyhodnocování situace dítěte a tak dále.²¹

Podle Pemové a Ptáčka je hlavním účelem tvorby plánu ochrany dítěte stanovení strategie, která by mohla vést k odstranění nebo alespoň zmírnění patologie, která se v rodině objevila z důvodu nedostatečné či nevhodné péče o dítě. Plán by měl být stanoven konkrétně a jasně. Měl by se stát jakýmsi manuálem, receptem, jak dosáhnout určeného cíle.²²

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) doporučuje, zahájit proces plánování nejpozději do jednoho měsíce od doby, kdy dítěti začala být poskytována

²⁰ Srov. ŠTĚTINOVÁ, H. Stojí to za to... *Sociální práce*, 2011, roč. 11, č. 3. ISSN 1213-6204.

²¹ Srov. Právo na dětství. *Metody a nástroje SPOD*. [online]. [cit. 2018-07-16]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/odbornici/metody-a-nastroje/>.

²² Srov. PEMOVÁ, P., PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. s. 103.

sociálně-právní ochrana.²³ Zároveň však upřesňuje, že tato povinnost neznamena, že do termínu jednoho měsíce musí být zpracován celý IPOD a kompletně. Záleží vždy na konkrétní kazuistice, na individuálním vyhodnocení případu. Nicméně musí být právě skrze nastavený IPOD prokazatelné, že se v zákonném termínu na případu začalo strukturovaně pracovat, rodinné problémy jsou řešeny. Navíc musí být patrné, že k řešení dochází za účasti rodiny a dítěte (pokud to dovolují jeho rozumové a volní vlastnosti).²⁴ Sociální pracovnice komentuje zákonný termín následovně: „*Udělat IPOD nejpozději do jednoho měsíce, kdy jsme se o rodině dozvěděli, to je šibeniční termín. Víš, jak dlouho trvá, než o rodině něco zjistíš a navíc zvládneš navázat nějaký vztah, pocit aspoň elementární důvěry. Navíc jsou lidi často úplně vyplašený z nastalý situace a ještě je při tom zatěžovat nějakýma formalitama. Pro sebe si samozřejmě nějaký plán udělám, ale ze zkušenosti vím, že klienti z toho nadšený nejsou.*“²⁵

Ministerstvo práce a sociálních věcí na jedné straně vydává nejrůznější stanoviska a doporučení, aby se práce jednotlivých orgánů SPOD sjednocovala a standardizovala a postup byl co nejvíce jednotný. A to zejména s ohledem na to, že mnohdy dochází ke stěhování klientů, případně ke spolupráci více orgánů SPOD na jednom případě. Na druhé straně však stále upozorňuje na nutnost kreativity a individuálního přístupu v jednotlivých kasuistikách. Stejně tak avizuje respekt k vlastním pojetím a uchopením procesu plánování u různých pracovišt.²⁶ Sociální pracovnice k této ambivalenci sjednocování prostoru pro kreativitu uvádí následující: „*Vždycky když nám je třeba postoupený nějaký spis, tak mě docela zajímá, jak kolegové z jiného OSPOD prakticky individuály zpracovávají, jak je do spisu zakládají, jak je mají rozpracované a tak dál. A tak nějak získávám dojem, že víc než o jednotlivých OSPODech a krajích je to o*

²³ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Metodické doporučení č. 3/2009 k vytvoření individuálního plánu dítěte*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/files/clanky/7267/Methodicke_doporuceni_MPSV_c-3.pdf

²⁴ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. k 21.12.2012*. s. 5.

²⁵ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

²⁶ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Manuál implementace vyhodnocování situace dítěte a rodiny a individuálního plánu ochrany dítěte pro orgány sociálně-právní ochrany*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/19081/manual_PO.pdf.

jednotlivých lidech. O konkrétních pracovnících. ... A to je asi dobře. Když už ten IPOD děláme, tak by asi bylo smutný, sekát je jak přes kopírák.“²⁷

Macela zdůrazňuje, že způsoby zpracování IPOD se mohou různit. V případě, že například klient vůbec nespolupracuje, pak lze naplánovat kroky výhradně pracovníkem. Stejně tak ale může vzniknout plán, na kterém se budou velmi aktivně podílet samotné děti, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje. Vytvoření plánu může pracovník ponechat také zcela na rodině, která může sama vymyslet překvapivou strategii.²⁸

Bývalý klient vzpomíná na různé přístupy pracovníků k vypracovávání IPOD takto: *„Když jsem ještě chodil za paní sociální v XY (název města je ponechán v anonymitě), tak jsem jí to jen podepsal. To bylo rychlý. Myslím, že mi vždycky dala jednu kopii, ale asi ne vždycky. Nevím. Stejně jsem jí hned někam zašantročil. V AB (konkrétní město opět nebude uvedeno z důvodu zachování anonymity) mě s tím trápila víc. Seděl jsem u toho jak blbec třeba hodinu, než jsem něco nevymyslel. Ale stejně jsem to pak zase vyhodil.*“²⁹

Ministerstvo chce však garantovat alespoň základní jednotnost, proto jasně stanovuje rámcový obsah individuálního plánu, který je povinen respektovat každý pracovník orgánu SPOD. Plán tedy musí zahrnovat šest základních bodů:

- Popis příčin ohrožení dítěte a zároveň tedy také důvod pro zahájení spolupráce s rodinou a oprávněnost zásahů orgánů SPOD do integrity rodiny.
- Dále vyhodnocení situace a zhodnocení možností intervence a nutnosti jejich rozsahu.
- Následně také postup spolupráce orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) s ostatními orgány veřejné správy, případně s jinými subjekty, jako jsou nestátní neziskové organizace, škola, lékař a další.
- Čtvrtým „povinným“ bodem plánu je nastavení rozsahu spolupráce rodičů s OSPOD.
- Pátou nepostradatelnou kapitolou je časový plán pro jednotlivé kroky, cíle.

²⁷ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

²⁸ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. k 21.12.2012.*, s. 5.

²⁹ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

• A nakonec nesmí chybět způsob hodnocení a ověřování plnění jednotlivých úkolů a návrh dalších postupů, kdyby nastavená opatření selhala.³⁰

Pemová s Ptáčkem zdůrazňují u individuálního plánu ochrany dítěte ještě jeden podstatný fakt, a to, že musí být nastaven realisticky. Míjí tím nejen cíl, ale i jednotlivé kroky, které k němu vedou.³¹ Sociální pracovnice sdílí tuto zkušenost: „*Docela často se mi stává, že si s klientem sednu nad plán a ptám se ho, co by si přál, čeho by chtěl dosáhnout, jak by to vypadalo v jeho životě, kdyby byl spokojený. A to, co se dozvídám, jsou naprosto nereálné věci. Vzpomínám si, že jeden pán mi řekl, že by byl úplně spokojený, kdyby jeho bývalé ženě mohl někdo udělat lobotomii mozku. Na ničem jiném spolupracovat nechtěl.*“³²

V rámci nejruznějších školení bývá pracovníkům doporučováno uplatňovat v individuálním plánování stejná pravidla, jako u každého jiného plánování. Jako vhodná se ukazuje metoda SMART. Podle této metody by měl každý cíl mít pět znaků (počáteční písmena pak tvoří název metody, kdy S - specifický, M - měřitelný, A - akceptovatelný, R - realistický, T - termínovaný).³³ Měl by být tedy velmi konkrétní, přesný, dobře vydefinovaný. Klient uvedl k tomuto bodu jednu svou zkušenost: „*Na případové konferenci jsme napsali na tabuli, že všichni chceme, aby byl doma klid. Já to myslel tak, že by kluk měl jít do ústavu, ale jeho máma si myslela, že stačí, abych na něj neřval.*“³⁴ Na tomto příkladu se dobře ukazuje, že cíl má být stanoven velmi konkrétně, aby mu všichni zúčastnění rozuměli a chápali ho stejně. Dále musí být měřitelný, tedy musíme být schopni ověřit, že jsme cíle už dosáhli, že jsme byli, případně nebyli, úspěšní. Dále musí být cíl odsouhlasen. Pokud se klient vyjádří tak, že nechce daný cíl naplnit, pak ztrácí smysl hledat jednotlivé kroky k jeho naplnění a čekat, kdy bude cíle dosaženo. Jak již bylo řečeno výše, je potřeba nastavit realistický cíl. Neměl by být příliš ambiciózní, ale vhodné není ani klást nepřiměřeně malé cíle. Klient by pak mohl cítit to, co námi dotazovaný respondent: „... *No a to už jsem si připadal fakt jako*

³⁰ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. k 21.12.2012.* s. 6.

³¹ Srov. PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi.* 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2, s. 103.

³² Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

³³ Srov. Metodická podpora regionálního rozvoje. *Metoda SMART.* [online]. [cit. 2018-07-18]. Dostupné z: <http://www.regionálnírozvoj.cz/index.php/smart.html>.

³⁴ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

*dement. Aby mi hromadně všichni plánovali, jak si mám večer natáhnout budíka...*³⁵ Podstatné je, aby měl cíl také časové ohraničení, do kdy je potřeba ho splnit, ideálně rozfázovat časově i jednotlivé kroky, které vedou k jeho naplnění.

Konkrétněji jsou jednotlivá kritéria rozpracována Pemovou a Ptáčkem, kteří ještě tyto obecné charakteristiky rozšiřují o vysloveně specifické požadavky pro individuální plán ochrany dítěte. Důraz kladou zejména na princip aktivního zapojování celé rodiny do procesu plánování. Dále upozorňují na to, že cíle by se měli nastavovat pouze pro oblast, která souvisí s problémy v rodině. Doporučují také cíle pojmenovávat pozitivně, tedy například co dělat, nikoliv co nedělat. Upozorňují také na to, že plán má být zdokumentován způsobem, kterému klient dobře porozumí. Je potřeba myslet na to, že v mnohých případech musí být sepsán jazykem, kterému porozumí i dítě.³⁶

Považují za důležité se ještě jednou krátce zastavit u principu akceptovatelnosti plánu. Tedy přijetí nastavených cílů. Toto přijetí je samozřejmě zásadní především ze strany klienta. Pokud jsou v něm však jednotlivé úkoly směřovány také k jiným subjektům, pak by s nimi měly být ztotožněny. V případě, že také tyto subjekty nastavují s klientem své vlastní plány, pak by v nich měly respektovat primárně cíle stanovené v IPOD. MPSV v tomto směru uvádí, že plán sestavený v rámci SPOD je závazný i pro spolupracující subjekty, jako jsou například zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nejrůznější školská zařízení, zdravotní zařízení, ale i další sociální služby. Všichni jsou v tomto smyslu povinni pracovat v souladu s IPOD.³⁷ Tato spolupráce a jednotnost v postupu je garantována dokonce zákonem.³⁸

Pemová s Ptáčkem pak nezapomínají zmínit ani etický rozměr individuálního plánu ochrany dítěte. Upozorňují, že při výběru vhodného intervenčního postupu musí orgán SPOD zvažovat řadu nejen odborných, ale také etických otázek. Zejména musí vnímat postup, který nejvíce vyhovuje klientovi, s ohledem na jeho hodnotové orientace, vyznání, vnímání problému atd. Dále by se měl pracovník orientovat na silné stránky

³⁵ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

³⁶ Srov. PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. s. 103-105.

³⁷ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. k 21.12.2012*. s. 7.

³⁸ Zákon 109/2002 Sb. § 1 odst. 4, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění platném k 31.1.2019.

klienta, vnímat jeho pozitiva, kompetence, možnosti. A z nich potom vycházet. V neposlední řadě pak musí pracovník dobře vypozerovat, kde selhává klient a kdy za nejrůznější selhání přímou vinu nenese. Aby tak například nebyl postihován například za to, že žije v místě s velmi špatnou sociální sítí a podobně.³⁹

Na dodržování práv klienta a zároveň garanci elementární úrovně poskytnutých služeb se pak zaměřují také standardy kvality. Ministerstvo práce a sociálních věcí ve své vyhlášce předkládá jednotlivá kritéria, kdy jedním z nich je také nezbytnost zpracování individuálního plánu, je-li podrobným vyhodnocováním situace dítěte zjištěno, že právě toto dítě je ohrožené a vztahuje se na něj sociálně-právní ochrana.⁴⁰ Nicméně fakt, že je tento požadavek stanoven jako kritérium, které má mít každý orgán SPOD ve svých standardech zpracován, ještě není zárukou toho, že je dobře pochopen, a že jsou s ním jednotliví pracovníci ztotožnění. Elichová a Sýkorová realizovaným výzkumem zjistily, že někteří respondenti vnímají zavedení standardů spíše jako negativní ovlivnění své práce, konkrétně neuchopení individuálního plánování. Zároveň doporučují posilovat motivaci pracovníků k celoživotnímu vzdělávání, právě jako prevenci například toho, že by sociální pracovník individuální plánování odmítal a nebo aby byla posílena jeho schopnost a dovednost individuálně plánovat.⁴¹

1.3 Individuální plánování a princip subsidiarity

V předchozích dvou podkapitolách jsme se seznamovali s individuálním plánováním jak v obecné rovině, tak specificky v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Nejednou jsme se lehce přiblížili a dotkli etického rozměru individuálního plánování. Přestože etických otázek se zde nabídlo jistě více, dovolím si preferovat jednu, která snad na tomto místě rezonuje silněji, než ostatní. Pojmem, který mám na mysli, je subsidiarita. V předchozím textu a v rozhovorech s respondenty se totiž objevovala zamyšlení

³⁹ Srov. PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. s. 107.

⁴⁰ Srov. MPSV. *Vyhláška č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. [online]. [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14306/vyhlaska_ZSPOD.pdf.

⁴¹ Srov. ELIHOVÁ, M.; SÝKOROVÁ, A. *Přístup sociálních pracovníků k implementaci standardů kvality sociálních služeb. Caritas et veritas*. 2016, č. 2. ISSN 1805-0948.

charakteru, zda má sociální pracovník (který v tomto případě představuje stát a státní moc) právo zasahovat do toho, jak plánuje klient (osoba, jednotlivec) naložit se svým životem, potažmo s fungováním své rodiny. Zda a do jaké míry může stát vstupovat do prostoru integrity rodinného systému. Smyslem této kapitoly není – a nemůže být – komplexní rozbor subsidiarity. Bude zde jen stručně objasněn pojem tohoto fenoménu a následně bude především konfrontován s výše popsanou praxí individuálního plánování na odděleních SPOD.

Klasická definice subsidiarity pochází z pera Pia XI., který uvádí, že „*To, co mohou jednotlivci provést z vlastní iniciativy a vlastním přičiněním, to se jim nemá brát z rukou a přenášet na společnost. Stejně tak je proti spravedlnosti, když se převádí na větší a vyšší společenství to, co mohou vykonat a dobře provést společenství menší a nižší.*“⁴² Příliš silné role státu se však obávají i jiné encykliky. Benedikt XVI. státy nabádá, aby přehodnotily své vnitřní systémy a uplatnily princip subsidiarity, a to především tím, že podpoří aktivní účast soukromých subjektů a občanské společnosti.⁴³

Náš stát samozřejmě není monopolem na sociální práci, nicméně má v ní velmi silnou roli. Sociální sektor lze podle Matouška dělit na čtyři oblasti, z nichž tři spadají právě pod stát. Čtvrtou oblastí je pak nestátní neziskový sektor.⁴⁴ Doporučení Benedikta XVI. k posilování účasti nestátních organizací by tedy měla v našich podmínkách svůj prostor k realizaci.

Kopřivová pak ve svém článku jasně ukazuje, že v některých případech se daří velmi dobře realizovat spolupráci mezi státním a neziskovým sektorem, jako například v Hradci Králové mezi OSPOD a občanským sdružením Salinger. Oba sektory nemusejí být tedy nutně striktně odděleny, jen je podstatné si uvědomit vzájemnou nezávislost. Podstatná je transparentnost, jasné vydefinování zakázky a úlohy jednotlivých pracovníků.⁴⁵

⁴² PIUS XI. *Quadragesimus annus*. [online]. [cit. 2018-07-31]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/QuadragesimoAnno.htm, čl. 79.

⁴³ Srov. BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate*. [online]. [cit. 2018-07-31]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=11492>, čl. 60.

⁴⁴ Srov. SVOBODOVÁ, M. Management v sociální práci In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 332.

⁴⁵ Srov. KOPŘIVOVÁ, J. Spolupráce úřadu s nevládní organizací. *Sociální práce*. 2009, č.3, ISSN 1213-6204. s. 34-38.

Princip subsidiarity je tak potřeba mít neustále na paměti. Pracovnice OSOD uvádí, že: „Ze začátku měly některé moje kolegyně, ale popravdě asi i já, pocit, že neziskovka pracuje pro nás. Že my jim dáme zakázku a oni budou sanovat. Ze začátku mi vadilo, že se s nima hůř domlouvá. Ale později mi došlo, že to pojali správně. Oni nebyli naši podřízení, ale partneři, kteří sahali tam, kam nemohl stát, nebo kam by si klient ten stát nepustil.“⁴⁶

Podobný problém zaznamenává i Cílečková, která vnímá nedůvěru sociálních pracovníků OSPOD vůči sociálním pracovníkům neziskového sektoru, které jsou k výkonu sociálně-právní ochrany pověřeny. Podle ní pak tato důvěra může vést k nespolupráci a může být pro společného klienta kontraproduktivní.⁴⁷ Rovňáková však s tímto názorem tak zcela nesouhlasí. Podle ní zkrátka nemůže být osoba pověřená sociálně-právní ochranou dětí rovnocenným partnerem pro orgán SPOD. A to proto, že zatímco pověřená osoba je jen pro určitou konkrétní činnost a oblast, orgán SPOD je ze zákona odpovědný za bezvadné a komplexní vedení případu. Rovňáková tím však rozhodně nemyslí, že by oba subjekty neměly spolupracovat. Naopak vidí jako velmi efektivní a nadmíru důležité osobní setkávání a hledání nejlepší strategie a práce s klientem.⁴⁸

Matoušek uvádí, že sociální stát právě skrze sociální práci redistribuuje služby a zboží, čímž v podstatě kompenzuje defekty tržního systému. V posledních letech ovšem vnímá kritiku sociálního státu, kdy mimo jiné zaznívá, že byrokracie je neefektivní, že sociální stát je pouhým represivním nástrojem sociální kontroly.⁴⁹ Také z rozhovoru s klientem lze vnímat, že by ocenil více prostou pro svou vlastní aktivitu, když doslova uvádí: „... a kdyby mi hned nezačali říkat, jak to mám udělat, tak bych si taky nějak poradil. Po svém, ale bylo by dobře. Já bych se přece o rodinu postaral.“⁵⁰

V tomto smyslu by měl být sociálním pracovníkům nápomocen právě proces individuálního plánování. Johnová se domnívá, že dobře nastavený systém plánování by

⁴⁶ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

⁴⁷ Srov. CÍLEČKOVÁ, A. In BAJER, P. Ustanovení zákona ilustrují ambivalentní pozici sociálních pracovníků. *Sociální práce*, 2010, roč. 10, č. 3, ISSN 1213-6204. s. 59.

⁴⁸ Srov. ROVNÁKOVÁ, J. In BAJER, P. Ustanovení zákona ilustrují ambivalentní pozici sociálních pracovníků. *Sociální práce*, 2010, roč. 10, č. 3, ISSN 1213-6204. s. 61.

⁴⁹ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionální etika In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 25-26.

⁵⁰ Příloha č. 2 - Rozhovor s klientem.

měl zajistit, aby se lidé nestávali závislí na službě či pracovníkovi.⁵¹ Herzog pak doplňuje, že plánování nutí sociálního pracovníka být ve střehu a ujistňovat se, zda vůbec klient nějakou péčí a pomoc potřebuje.⁵²

Krebs se domnívá, že: „*Subsidiarita vychází z přístupu k člověku jako individuu s jedinečnými vlastnostmi..., které je jedinec jaksi „povinen“ – v mravním slova smyslu – využívat ku prospěchu a sociálnímu bezpečí svému a svých bližních.*“⁵³ Krebs tedy princip subsidiarity popisuje jako povinnost každého, pomoci si nejdříve sám, není-li to možné, pak musí pomoci rodina a pokud ani rodina nezvládne překonat překážky vlastními silami, pak teprve volá na pomoc jiná společenství. Stát by měl stát v této řadě na pomyslném posledním místě.⁵⁴

Tento princip však klade i na stát jednu velikou odpovědnost. Krebs jí vidí v nutnosti neustálého ověřování, že jednotlivci mají skutečně možnost, vyřešit své záležitosti svépomocí. Nejde tedy jen o ochotu lidí a rodin převzít odpovědnost, ale také o reálnou možnost ji převzít.⁵⁵ Sociální pracovníce však má zkušenosti, které vypovídají o částečném selhávání této funkce: „*Kolikrát se stane, dost často je to na případové konferenci, že nás tam sedí několik odborníků a nedokážeme dát dohromady vlastně žádný individuální plán, protože klientovi zkrátka není jak pomoci. Žije třeba na menší obci, kde jezdí autobus dvakrát denně, žádný nízkoprah, žádná sociálně aktivizační služba. Objednací lhůty k dětskému psychologovi či psychiatrovi jsou několikaměsíční. Při lepší infrastruktuře, lepším dojezdu neziskovek a dostatku pedopsychiatrů by hned bylo z čeho vařit.*“⁵⁶

K principu subsidiarity má co říci i etický kodex. Ten nabádá sociální pracovníky, aby své klienty podporovali v samostatném procesu rozhodování, kterým by zlepšili

⁵¹ Srov. JOHNOVÁ, M. Individuální plánování – utajovaná síla sociální práce. *Sociální práce*. 2011, č. 3. ISSN 1213-6204. [cit. 2018-08-02]. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=378>.

⁵² Srov. HERZOG, A. Individuální plánování v sociálních službách. *Co je individuální plánování*. [online]. [cit. 2016-09-05]. Dostupné z: <http://www.individualniplanovani.cz/co-je-individualni-planovani/>.

⁵³ KREBS, V. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002. ISBN 80-86395-33-2. s. 24.

⁵⁴ Srov. KREBS, V. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002. ISBN 80-86395-33-2. s. 25.

⁵⁵ Srov. Tamtéž.

⁵⁶ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

svou sociální situaci.⁵⁷ Dále vybízí sociální pracovníky, aby posilovali u svých klientů pocit vlastní zodpovědnosti a vedli ho k dosažení co největší autonomie a participace na rozhodování o svém životě.⁵⁸

Pokud se pohybujeme na poli sociálně-právní ochrany dětí, je nezbytné si uvědomit, že právo na vlastní způsoby řešení svých problémů by nemělo být upíráno ani samotnému dítěti. Není důvodu, proč by stát měl rozhodovat za dítě, které má svou vlastní identitu, názor, emoce. Tento fakt podporuje Úmluva o právech dítěte, která konkrétně uvádí: „*Pokud dospělí dělají rozhodnutí, které ovlivňují životy dětí, mají děti právo se k tomuto rozhodnutí vyjádřit a k jejich názoru by mělo být přihlíženo.*“⁵⁹ Sociální pracovnice zmiňuje, že mnoho spolupracujících odborníků není vůbec ztotožněno s myšlenkou, že by dítě samo mělo mít možnost rozhodovat o své budoucnosti, plánovat si samo za sebe kroky, co ve svém životě změnit. „*V tom jsou docela přebornice učitelky. Nejvíc zděšený jsou z přítomnosti dítěte na případovce. Vůbec se jim nelíbí, že dítě bude u toho, když se o něm budeme bavit a rozhodovat. Bohužel už se mi ale stalo i to, že dětský psycholog řekl, že by kluka na konferenci nevzal. Stejně si vymyslí jen samý kraviny, který by k ničemu nevedly.*“⁶⁰

Velmi často mají pracovníci pomáhajících profesí tendenci dětem vzít z rukou jejich odpovědnost, jejich možnosti řešení situace a vnucují jim svá vlastní rozhodování a řešení.

Princip subsidiarity by tedy měl být platným napříč celým klientským spektrem, děti nevyjímaje. Sociální pracovnice k tomuto dodává: „*Takže vlastně od začátku učíme děti, že za ně jejich život bude plánovat někdo jiný, jejich nápady a potenciál nikoho moc nezajímá. A tím si vytváříme krásně nového dospělého klienta a kruh se pěkně uzavírá. Později i kdyby sám chtěl, už to nezvládne. Schopnost řešit si svoje věci svýma silama, jsme mu už v dětství vyrazily z ruky.*“⁶¹

⁵⁷ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálního pracovníka ČR*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_ssprc.pdf.

⁵⁸ Srov. Tamtéž.

⁵⁹ UNICEF. *Mezinárodní úmluva o právech dítěte*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/umluva_o_pravech_diteteplne_zneni.pdf. čl. 12.

⁶⁰ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

⁶¹ Tamtéž.

2 Legislativní rámec individuálního plánování

V předchozí kapitole jsme se zaměřili na to, co je vůbec individuální plánování a co je konkrétně individuální plán ochrany dítěte. Podstatnou součástí procesu plánování je také legislativa, na jejíchž kořenech plánování vyrůstá. Legislativa je jednak kuchařkou a návodem, jak vůbec sociální pracovník s klientem mají individuálně plánovat. Zároveň jsou zákonné normy jakousi hranicí, která jasně vymezuje území, na kterém je možné se v rámci plánování pohybovat. První kapitola nám tedy podala odpověď na to CO je individuální plán a nyní se zaměříme na otázku JAK individuálně plánovat. Poté zaměříme pozornost k tomu, jak dalece může sociálního pracovníka zákon zavazovat a nakolik je proces plánování s klientem otázkou jeho svědomí.

2.1 Legislativní ukotvení individuálního plánu ochrany dítěte

Individuální plán ochrany dítěte je zasazen do legislativního rámce, který lze vnímat trojrozměrně. Jedním rozměrem je zákonná úprava, především zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ale také občanský zákoník, zákon o zvláštních řízeních soudních a tak dále. Další rozměr je pak metodický, který pochází obvykle z pera Ministerstva práce a sociálních věcí a formulován je ve směrnicích či vyhláškách. Nelze však opomíjet také třetí rozměr, který lze vnímat jako nadnárodní nebo zastřešující. Míjíme jím především Listinu základních práv a svobod⁶² a Mezinárodní úmluvu o právech dítěte⁶³. Jakékoli zacházení se zákony, vyhláškami, paragrafy však podléhá jakémusi vyššímu principu, a to etickému. Proto je zcela zásadním dokumentem pro výkon sociálně-právní ochrany

⁶² Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky. *Listina základních práv a svobod*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

⁶³ UNICEF. *Mezinárodní úmluva o právech dítěte*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/umluva_o_pravech_ditete-plne_zneni.pdf. čl. 12.

děti také Etický kodex sociálních pracovníků České republiky.⁶⁴ Pro účely této práce bude český kodex preferován před nadnárodní verzí.⁶⁵

V rámci této práce obecně ponecháme stranou pohled na ratifikované nadnárodní dokumenty, když tyto mají spíše obecný charakter. Pozornost tedy zůstane upnuta na zákon o sociálně-právní ochraně dětí a na Vyhlášku Ministerstva práce a sociálních věcí, které jsou zásadním tuzemským legislativním rámcem pro tvorbu individuálního plánu ochrany dítěte.

Připomeňme v této chvíli ještě důležitý fakt, a to, že úkolem sociálního pracovníka je, aby při procesu plánování dokázal vždy vnímat především právě onu individualitu, aby ve změní paragrafů nepropadl uniformní aplikaci naučených metod a postupů. Podle Matouška má individualita v sociální práci výjimečné postavení a významnou hodnotou zůstává sebeurčení klienta.⁶⁶ Právě k těmto účelům by měl sloužit například také etický kodex, na jehož zásadách by měla stát jednak samotná legislativa, ale pak především také její praktické použití v sociální práci.

2.1.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Povinnost individuálně plánovat ukládá sociálním pracovníkům na odděleních sociálně-právní ochrany dětí především zákon. Ten ve svém § 10, odst. 3 sděluje, že „*Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen ... zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny ... individuální plán ochrany dítěte, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny*“.⁶⁷

⁶⁴ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z:

http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.

⁶⁵ International federation of social workers. *Statement of ethical principles*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/statement-of-ethical-principles/>.

⁶⁶ Srov. HAVRÁNKOVÁ, O. Případová práce In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2003. -384 s. ISBN 80-7178-548-2. s. 69.

⁶⁷ Zákon 359/1999 Sb. § 10, odst. 3, písm. d), o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 31. 1. 2019.

Na jiném místě pak zákon k plánování dodává, že IPOD se zpracovává tak, aby primární byla snaha o setrvání dítěte v péči rodičů, případně jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.⁶⁸ Těmito osobami zákon myslí například pěstouny, nebo tzv. cizí osoby, kterým je dítě soudně svěřeno do výchovy. Těmi bývají velmi často příbuzní. Sociální pracovnice k tomuto uvádí: „*Nejhorší je sestavovat plán, když už všichni tak nějak víme, že se stejně nevyhnutelně blíží odebrání dítěte z rodiny. Fakt je to někdy cítit ze všech zúčastněných, že už plán tvoří jen proto, aby se na nesplněných úkolech ukázalo, že to rodiče fakt nedávají.*“⁶⁹

Klient však může plánování v těchto okamžicích vnímat zcela jinak: „*Jo, vlastně mi přišlo celý plánování k ničemu. Ale na druhou stranu, když jsme na té schůzi (případová konference – pozn.aut.) dělali plán, a všichni ho podepisovali, tak mi to připadalo, že si ještě všichni musí myslet, že to má ještě aspoň trochu šanci. Že to může být taková poslední šance.*“⁷⁰

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí pak pracovníkům ukládá povinnost individuálně plánovat od počátku spolupráce s rodinou, nejpozději však do 1 měsíce od chvíle, kdy bylo dítě zařazeno do evidence obecního úřadu.⁷¹

Novotná ve svém komentáři zákona upozorňuje na fakt, že zatímco zákon myslí na lhůtu nejpozdějšího možného vypracování plánu, nezmiňuje se již o lhůtách, v jakých je potřeba plán následně aktualizovat. Důvodem pro absenci takovéto lhůty je fakt, že časový interval nelze určovat předem, když se jedná vždy o vysoce individuální záležitost. Zákon tedy na tomto místě ponechává na zvážení profesionálních pracovníků, jakým způsobem budou vyhodnocovat naplňování stanovených cílů a opatření a kdy se rozhodnou hodnotit jejich efektivitu.⁷²

Zůstává však otázkou, proč zákon v jednom případě lhůtu stanovuje, ale v dalším spoléhá na profesionalitu a úsudek pracovníků. Sociální pracovnice vnímá toto nastavení následovně: „*Ono je to asi takhle. Když je potřeba, vytvoříme plán na koleni*

⁶⁸ Srov. Zákon 359/1999 Sb. § 10, odst. 5, písm. a), o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 31. 1. 2019.

⁶⁹ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnicí.

⁷⁰ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

⁷¹ Srov. Zákon 359/1999 Sb. § 10, odst. 5, písm. b), o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 31. 1. 2019.

⁷² Srov. NOVOTNÁ, V.; BURDOVÁ, E.; RIEDLOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vyd. Ostrava: Anag, 2014. ISBN 978-80-7263-914-4. s. 57–60.

*někde v polních podmínkách, a to známe klienta třeba jen hodinu. Na druhou stranu jsou případy, kdy ani po dvou, třech měsících, nemáš dobře navázaný kontakt, není vztah s tím klientem. A tvorba plánu je jen byrokracie, která ho ještě víc zablokuje. Myslím, že by bylo ideální, nechat na našem vědomí a svědomí, jak s kterou rodinou budeme plánovat, myslím teď hlavně ty časový lhůty.*⁷³

K aktualizaci individuálního plánu ochrany dítěte zákon uvádí pouze toliko, že má být pravidelná. Apeluje pak zejména na situace, kdy je uloženo výchovné opatření (čímž je míněn například soudní dohled), dále pokud je nad dítětem nařízena ústavní či ochranná výchova, případně pokud je dítě svěřeno do zařízení vyžadující okamžitou pomoc nebo nějaké jiné formy náhradní výchovy.⁷⁴

Novotná v komentáři zákona vysvětluje, že plán může být krátkodobý, střednědobý či dlouhodobý. Vždy záleží na konkrétním vyhodnocení situace dítěte. Aktualizován pak má být operativně, podle toho, jak se bude měnit situace dítěte, potažmo celé rodiny. Podstatné také bude, jakým způsobem bude zrevidován předchozí plán a k jakým závěrům při jeho revizi pracovník dojde.⁷⁵

2.1.2 Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí

Dalším legislativním pilířem, o který se tvorba individuálních plánů může opírat, pochází z dílny Ministerstva práce a sociálních věcí. Jedná se o Vyhlášku č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí ze dne 17. prosince 2012. Vyhláška věnuje celý druhý paragraf individuálnímu plánu ochrany dítěte. Zaměřuje se jednak na obsah takového plánu a dále pak rozebírá, jaké formy intervence a pomoci při péči o dítě lze do plánu zakomponovat.

Konkrétně vyhláška uvádí dvanáct základních bodů, které musí IPOD obsahovat:

- a) *Popis příčin ohrožení dítěte a důvody zahájení sociálně-právní ochrany,*

⁷³ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

⁷⁴ Srov. Zákon 359/1999 Sb. § 10, odst. 5, písm. c), o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 31. 1. 2019.

⁷⁵ Srov. NOVOTNÁ, V.; BURDOVÁ, E.; RIEDLOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vyd. Ostrava: Anag, 2014. ISBN 978-80-7263-914-4. s. 57–60.

- b) *cíle navržených opatření, prostředky k jejich dosažení a ukazatele účinnosti jednotlivých opatření,*
- c) *rozsah navržených opatření nezbytných k ochraně dítěte a poskytnuté pomoci rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte,*
- d) *způsob naplňování navržených opatření, práv a zájmů dítěte v rozsahu sociálně-právní ochrany,*
- e) *metody práce s rodinou a rozsah intervencí a pomoci rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte při péči o dítě a při jeho výchově, které zahrnují*
 - 1. *posílení úlohy a funkce rodiny,*
 - 2. *rozvíjení pečovatelských a výchovných schopností rodiny,*
 - 3. *pomoc při sociálním začleňování rodiny,*
 - 4. *poskytování pomoci dětem umístěným v náhradní péči a jejich rodinám, poskytování pomoci osobám pečujícím a osobám v evidenci,*
 - 5. *posílení kompetencí rodiny v oblasti vzdělávání, přípravy na vyučování a motivace ke vzdělávání,*
- f) *postup spolupráce orgánu SPO s ostatními orgány veřejné moci a dalšími fyzickými osobami a právníckými osobami zapojenými do řešení situace dítěte,*
- g) *rozsah spolupráce rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte s orgány SPO a dalšími fyzickými osobami, právníckými osobami a orgány veřejné moci zapojenými do řešení situace dítěte,*
- h) *časový plán pro provádění konkrétních opatření SPO,*
- i) *způsob hodnocení a ověřování plnění navržených opatření nezbytných k ochraně dítěte ze strany rodičů, jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, orgánů SPO a dalších fyzických osob, právníckých osob a orgánů veřejné moci zapojených do řešení situace dítěte a návrh dalších potřebných opatření nezbytných k ochraně dítěte,*
- j) *plán vzdělávání dítěte a plán přípravy na budoucí povolání a osamostatňování se,*
- k) *plán přípravy blížícího se výstupu dítěte z náhradní péče,*
- l) *způsob sledování fungování rodiny po ukončení práce s rodinou.⁷⁶*

⁷⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Vyhláška MPSV č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, §2, odst. 1.

Vyhláška tedy v prvním odstavci mimo jiné uvádí, že součástí individuální plánu mají být metody práce a rozsah intervence, které budou použity. Aby podala jasnou představu o tom, co těmito metodami míní, předkládá v druhém odstavci druhého paragrafu jejich výčet:

- a) konzultace a odborné poradenství,*
- b) terapie a mediace,*
- c) zprostředkování odborných služeb pro rodiny s dětmi,*
- d) právní pomoc,*
- e) poskytování podpory dětem,*
- f) poskytování pomoci rodinám při zlepšování jejich životní situace, včetně získávání dovedností pro řádné vedení domácnosti,*
- g) poskytování pomoci rodinám při řešení sociálních nebo psychických problémů,*
- h) poskytování pomoci rodinám při řešení výchovných problémů s dětmi,*
- i) podpora společenských aktivit rodiny.⁷⁷*

Tvrdé a méně pružné paragrafy pak ještě MPSV v příloze vyhlášky obohatilo o Standardy kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany.⁷⁸

Pokud chceme v rámci této práce individuální plánování prozkoumat etickým pohledem, nelze standardy přehlédnout. Právě ony by totiž měly zajistit nejen jakési mechanické naplnění zákona, ale plnění profesních povinností v určité kvalitě. S touto kvalitou by se pak měli setkávat klienti standardně, tedy na všech pracovištích oddělení SPOD.

Standardy kvality se ve své obecné rovině zabývají kvalitativní povahou poskytovaných služeb, zejména otázkou zabezpečení podmínek, dále se zaměřují na to,

⁷⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vyhláška MPSV č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*, §2, odst. 2.

⁷⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. [online]. [cit. 2016-10-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14306/vyhlaska_ZSPOD.pdf.

zda a jak jsou chráněna práva a důstojnost klientů, zda je adekvátně zacházeno s individuálním přístupem ke klientům a zda odváděná odborná práce skutečně vede k sociálnímu začleňování osob.⁷⁹ Po listopadovém převratu v roce 1989 se v České republice ještě několik let nedařilo zcela vymanit z tzv. sovětského modelu, který klienta vnímal jako pasivního příjemce, který není schopen převzít iniciativu.⁸⁰

Toto porevoluční prostředí tak jasně volalo po nutné změně. Čámský a jeho kolektiv popisovali zejména nutnost srovnat krok se zeměmi Evropské unie, vytrhnout Českou republiku z poměrů, které mnohdy nerespektují ani elementární lidská práva a nastolit standard, který zbaví státní instituce možnosti jednostranně rozhodovat o osudech klientů.⁸¹ Standardy kvality pak byly vnořeny do právního předpisu, kdy jejich znění bylo součástí vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb.

Tyto standardy jsou však zaměřeny obecně na sociální služby, proto jsme se jich dotkli jen zlehka a blíže se zastavíme u standardů specificky konstruovaných pro výkon sociálně-právní ochrany dětí, které jsou tedy přílohou výše jmenované vyhlášky. Celkem je nastaveno 16 kritérií, která mají vést k naplnění standardů sociálně-právní ochrany dětí. Některé z nich však s individuálním plánem souvisejí jen okrajově a proto se zastavme pouze u těch, které mají na tvorbu a podobu individuálního plánu ochrany dítěte zásadnější vliv. Takovým je především kritérium č. 9. V něm je definováno, jak má probíhat jednání, vyhodnocování a individuální plán ochrany dítěte. Standard vyžaduje jasně zpracovaná pravidla, která respektují individuální přístup ke všem klientům. Přístup, který bude vycházet z individuálních potřeb každého jednoho klienta, a který také bude podporovat samostatnost klientů.⁸² Dále vybízí k motivaci v oblasti péče o děti, posilování sociálního začleňování klientů, k důslednému dodržování

⁷⁹ Srov. STRAKOVÁ, M.; ČERMÁKOVÁ, K. (eds). *Standardy kvality sociálních služeb – příručka pro uživatele*. 1. vyd. Praha: MPSV ČR, 2008. s. 4.

⁸⁰ Srov. KOLDINSKÁ, K. *Legislativní zakotvení sociálních služeb v ČR* In MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9. s. 35.

⁸¹ Srov. ČÁMSKÝ, P.; KRUTILOVÁ, D.; SEMBDNER, J.; SLADKÝ, P. *Manuál pro tvorbu a zavádění standardů kvality poskytovaných sociálních služeb*. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008. s. 11.

⁸² Připomeňme si téma subsidiarity, rozebírané v kapitole 1.3, kdy by měl mít eticky smýšlející sociální pracovník na paměti, že nelze osobám, či menším institucím, brát z rukou jejich kompetence, ale naopak je podporovat v samostatnosti, ve schopnosti vyřizovat si své vlastní záležitosti svými vlastními silami. Na princip subsidiarity tedy v podstatě odkazují také standardy, byť ho nezmiňují přímo.

lidských práv a základních svobod⁸³, podporování kontaktů s přirozeným prostředím a zajištění informovanosti klientů o sociálně-právní ochraně dětí.⁸⁴

Dále standardy kvality SPOD ukládají sociálním pracovníkům povinnost zpracovat individuální plán ochrany dítěte, pokud na základě podrobného vyhodnocení dojdou k závěru, že se jedná o ohrožené dítě dle § 6 zákona 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí⁸⁵. Dále pak také stanovuje povinnost podle potřeby plán přehodnocovat a také uzavírat.⁸⁶ Pro zpracování IPOD je pak také důležité dvanácté kritérium, které nabádá k tomu, aby sociální pracovníci vedli dokumentaci takovým způsobem, který bude pro klienta srozumitelný.⁸⁷

Na každém oddělení sociálně-právní ochrany potom zůstává povinnost, ale zároveň i svobodné rozhodnutí, jak nastavená kritéria uchopí, jak je zpracuje. Může například uvádět konkrétní zařízení, sociální služby, tlumočnické služby. Může rozpracovat systém, jak individuálně pracuje s lidmi s různými specifiky (tělesný, mentální hendikep, sociální znevýhodnění atd.). Může mít rozpracován jakýsi metodický plán individuálního plánování, vypracovaný osobitý formulář, systém kooperace či kontroly a tak dále. Z rozhovoru s klientem je patrné, že vnímá rozdílnost přístupů jednotlivých sociálních pracovníků, kdy jedním z důvodů může být právě i variabilita ve zpracování standardů: „*Některý jsou hodně aktivní, jiný to berou tak, že něco musí mít založený v papírech, ale moc na tom nezáleží.*“⁸⁸

Jistě se zde otevírá také otázka míry profesionality každého jednoho pracovníka. Blíže se však tomuto tématu věnuje čtvrtá kapitola.

⁸³ Také zde bychom mohli mezi řádky číst o principu subsidiarity a ponechání dostatku prostoru pro aplikaci vlastních metod řešení sociální situace klientů.

⁸⁴ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. [online]. [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14306/vyhlaska_ZSPOD.pdf. Kritérium 9a.

⁸⁵ O dětech, na které je zaměřena sociálně-právní ochrana bude podrobně hovořeno ve třetí kapitole.

⁸⁶ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. [online]. [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14306/vyhlaska_ZSPOD.pdf. Kritérium 9d.

⁸⁷ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. [online]. [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14306/vyhlaska_ZSPOD.pdf. Kritérium 12b.

⁸⁸ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

2.1.3 Směrnice Ministerstva práce a sociálních věcí

Směrnice z roku 2013 je taktéž závazným předpisem, kterým se sociální pracovník oddělení SPOD musí při individuálním plánování řídit. V této směrnici je pak pro plánování zásadní zejména článek šestý. Ten totiž upravuje spisovou dokumentaci vedenou o dítěti. Článek vyjmenovává veškeré náležitosti, které spis musí obsahovat a mimo jiné je to také individuální plán ochrany dítěte.⁸⁹

Šestou přílohou směrnice je formulář, který je inspirací pro tvorbu individuálního plánu ochrany dítěte. Toto grafické znázornění není dogmatem a nemusí mít přímo tuto navrženou grafickou podobu, nicméně uvedené body by obsahově v plánu chybět neměly. Formulář, který směrnice předkládá jako svou šestou přílohu, je také přílohou této diplomové práce (viz kapitola Přílohy).

Macela zdůrazňuje, že zákonné podklady pro zpracování individuálních plánů je potřeba správně vykládat. Pokud tedy například zákon uvádí, že plán má být zpracován do jednoho měsíce od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany, neznamená to, že v tomto termínu má být zpracován kompletní plán, ale bude záležet na fázi a vývoji konkrétního případu. Zákon míní pouze toliko, že je potřeba prokázat, že případ je strukturovaně řešen.⁹⁰

Jeví se tedy jako nezbytné, pracovat se zákonnými opatřeními nejen v kontextu vyšších principů, ale také je umět dobře číst, vykládat.

2.1.4 Etický kodex sociálních pracovníků ČR

Přestože etický kodex není přímou součástí legislativy, veškerá zákonná ustanovení mají podléhat a být konstruována na základě etických principů, jak jsme již zmiňovali v kapitole 2.1. Proto bude kodex součástí kapitoly, která se věnuje legislativnímu ukotvení individuálního plánu.

⁸⁹ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Směrnice Ministerstva práce a sociálních věcí č. 5/2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče.* čl. 6, písm. d).

⁹⁰ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. k 21.12.2012.* s. 5.

Od 1.1.1995 vstoupil v platnost Etický kodex sociálních pracovníků ČR. Na jeho tvorbě se velkou měrou podílela Společnost sociálních pracovníků ČR, která vycházela z překladu mezinárodního kodexu, přijatého Mezinárodní federací sociálních pracovníků. Postupně dochází jak na české, tak mezinárodní úrovni, k revizím a aktualizacím kodexů. V současné době vycházíme z kodexu schváleného Společností sociálních pracovníků, který nabyl účinnosti od 20.5.2006.

Sociální pracovnice k etickému kodexu uvádí: „*Já jsem jeden čas chodila také učit studenty na VOŠku (vyšší odborná škola – pozn.aut.). Snad všichni studenti věděli, že etický kodex existuje, ale když jsme se o něm začali bavit, tak byl velký problém si vzpomenout, co tam vlastně asi tak zhruba je. Na druhou stranu mne potěšilo, že sice neznali obsah stávajícího kodexu, ale když měli sami vymyslet, co by tam být mělo, tak se to hodně překrývalo. Takže snad i bez znalosti kodexu, by jejich praxe etickým požadavkům odpovídala.*“⁹¹

Novotná na dotaz, zda již není etický kodex mrtvým dokumentem, který se vyučuje pouze na školách uvedla, že ze své praxe je bytostně přesvědčena, že tomu tak není. Naopak vnímá kodex jako jeden ze základních nástrojů, které sociální pracovníci při užívání metod ve své profesi používají.⁹²

S Novotnou se v tomto ohledu shoduje Hojková, která v rámci svého výzkumu došla k závěru, že sociální pracovníci vnímají požadavky etického kodexu jako důležité a i když přímo do znění kodexu nenahlízejí, mají ho zvnitřněný a řídí se principy, které kodex uvádí.⁹³

První kapitola kodexu zmiňuje etické zásady a hodnoty, na kterých sociální práce staví. Patří sem především demokracie, lidská práva a sociální spravedlnost. Dále je to respekt k jedinečnosti každého člověka a respektu k jeho seberealizaci. V druhé kapitole

⁹¹ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

⁹² Srov. NOVOTNÁ, E. Etický kodex je základ při aplikaci metod sociální práce, říká Věra Novotná. *Sociální revue*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-je-zaklad-pri-aplikaci-metod-socialni-prace-rika-vera-novotna>.

⁹³ Srov. HOJKOVÁ, A. *Analýza požadavků kladených na sociální pracovníky mezinárodním etickým kodexem*. České Budějovice, 2017. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra etiky, psychologie a charitativní práce, 2017-05-29.

upozorňuje na pravidla etického chování vůči klientovi. Mimo jiné akcentuje klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení.⁹⁴

Sociální pracovnice k tomuto tématu sdělila jednu ze zkušeností. „*Jednou se nám na supervizi stalo, že nás supervizorka upozornila na to, že v kavárně slyšela u vedlejšího stolu, jak nějaká mladá slečna vesele sděluje svým kamarádům zkušenosti z praxe na OSPOD. Bohužel i jmenovala. Vedoucí to pak řešila se školami, ze kterých v poslední době na našem oddělení byla nějaká praktikantka. Ale podepsaná mlčenlivost evidentně nic moc neznamena. Když to v sobě člověk nemá, tak nemá.*“⁹⁵

V rámci druhé kapitoly ještě kodex rozebírá pravidla chování ve vztahu k zaměstnavateli, ke kolegům, ke své profesi a ke společnosti. Na závěr pak kodex nabízí základní etické problémové okruhy. Držice se pevně tématu této práce zastavíme se krátce jen u některých konkrétních bodů kodexu.

Jedním z bodů, který velmi výrazně souvisí s individuálním plánováním, je respekt k právu každého jedince na seberealizaci.⁹⁶ Pokud tedy sociální pracovník s klientem spolupracuje na plánování jeho dalšího fungování, musí neustále reflektovat, nakolik je nutné klientovi zasahovat do jeho plánů a neomezovat ho v jeho představách o budoucnosti. Ujišťovat se, zda jeho požadavky nejsou v rozporu se zákonem, případně jestli nezasahují do práv druhých osob. Přestože by klient sám preferoval variantu, že za něj plán bude vytvořen sociálním pracovníkem, nejednalo by se o skutečnou pomoc klientovi a je potřeba mít na paměti právě právo každého klienta na seberealizaci. I již dříve zmíněná zkušenost respondenta ukazuje, že pokud pracovník právo klienta na vlastní aktivitu ignoruje, může ho to zbavovat odpovědnosti (viz citace rozhovoru str. 14, odkaz č. 26). Klient tedy má právo na seberealizaci, byť je někdy nezbytné v klientovi potřebu uplatnění tohoto práva znovu objevovat.

⁹⁴ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z:

http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.

⁹⁵ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

⁹⁶ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z:

http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf. čl. 1.3.

S předchozím bodem kodexu pak úzce souvisí i další, kdy má sociální pracovník podporovat své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti.⁹⁷ Také v tomto případě je nezbytné v procesu plánování nezapomínat na to, že expertem na svůj život je sám klient a nelze odpovědnost za jeho život přebírat nebo mu ji dokonce nešetrně odebírat (toto hrozí zejména u dětských klientů).

Sobotková je přesvědčená, že sociální pracovník musí respektovat to, že rodič bývá nejlepším znalcem svých dětí a své rodiny. Zásadní je nejen tuto jeho kompetenci ocenit, ale především ho v ní podpořit a pracovat s ní.⁹⁸

Veřejný ochránce práv v této souvislosti uvádí dva konkrétní příklady, ve kterých se tento etický nárok zrcadlí, a které přímo souvisejí se sociálně-právní ochranou dětí. Prvním příkladem je rodičovská odpovědnost, kdy občanský zákoník myslí nejen na práva rodičů, ale také na jejich povinnosti a klade důraz na přijetí odpovědnosti za svá rozhodnutí. Jako druhý příklad pak zmiňuje relevanci názoru dítěte, kdy toto má být adekvátně informováno a následně se samo odpovědně vyjádřit, sdělit svůj postoj k věci.⁹⁹

Kopřiva dodává, že sociální práce má být orientována na dosahování autonomie klienta. Někdy to však není snadné, protože někteří klienti očekávají vedení, dokonce ho vyžadují a odmítají převzít odpovědnost.¹⁰⁰

Dalším zásadním bodem kodexu je pro oblast plánování ten, který nabádá pracovníky k zaměření pozornosti na silné stránky klientů.¹⁰¹ Pro individuální plánování ochrany dítěte je typické, že se zaměřuje pouze na negativa, která je potřeba mírnit či eliminovat. Velmi mále se však do plánů zakomponují pozitivní hlediska života klientů, kdy by se mělo pracovat na jejich posílení, udržení či rozšíření. Tento postup by

⁹⁷ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z:

http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_ssper.pdf. čl. 2.1.1.

⁹⁸ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 114.

⁹⁹ Srov. MOTEJL, O.; ČERNÁ, I.; PANOVSÁ, K. a kol. *Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.

¹⁰⁰ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-181-6. s. 43.

¹⁰¹ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z:

http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_ssper.pdf. čl. 2.1.3.

klientovi nejen mohl fakticky pomoci, ale mohl by působit i silně motivačně, jak vyplývá z rozhovoru s jedním z nich: „*Tam jsem fakt nechodil rád. Všechno bylo blbě, všechno jsem zkazil, nic nefungovalo. Alespoň podle ní (soc. pracovnice – pozn. aut.) Přitom já bych řek, že některý na tom byli hůř. Třeba neposílali děti do školy a hrozil jim kriminál.*“¹⁰²

Dalším bodem, který je navázán na předchozí zmiňované je ten, kde kodex apeluje na podporu klientů v hledání možností zapojení jich samotných do procesu řešení situace.¹⁰³ Tedy apel, který jinou formulací vede k tomu samému cíli. Zapojovat klienty do plánování a řešení tíživé sociální situace. Vést je k aktivnímu přístupu ke svému životu.

Dále má dle kodexu sociální pracovník přijmout odpovědnost za to, že jeho rozhodnutí budou etická. V tomto smyslu by měl vést dialogy s kolegy či zaměstnavateli.¹⁰⁴ Sociální pracovnice se svěřuje: „*Já jsem fakt ráda, že máme osvědčenou vedoucí a dává nám dost prostoru na supervize. Skupinový i individuální. Občas taky supervizora změníme. Víc lidí, víc ví. Navíc mám kolegy, se kterými jsme podobně nastavený. Vim, jsem si jistá, že když bych byla za čarou, tak mi řeknou. Kdybych třeba klienta vrtala do něčeho, co vůbec není potřeba. Nebo kdybych už přebírala hodně úkolů a zodpovědnosti za něj, místo abych ho učila přebírat zodpovědnost za sebe.*“¹⁰⁵

2.2 Zákonem stanovený proces tvorby individuálního plánu ochrany dítěte

Proces tvorby plánu vymezuje zákon poměrně stručně. Jasně sděluje, že plán musí být zpracován maximálně do 1 měsíce od doby zahájení spolupráce s rodinou.¹⁰⁶ Dále nařizuje zpracování plánu takovým způsobem, aby jednotlivé kroky směřovaly

¹⁰² Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

¹⁰³ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspcr.pdf. čl. 2.1.6.

¹⁰⁴ Srov. Tamtéž, čl. 2.3.3.

¹⁰⁵ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnicí.

¹⁰⁶ Srov. Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí §10, odst. 5 písm. b).

k setrvání dítěte v péči rodičů.¹⁰⁷ Sociálními pracovníky pak ještě nařizuje plán pravidelně aktualizovat.¹⁰⁸ Dále zákon sděluje, že plán se zpracuje až na základě vyhodnocení situace dítěte a musí obsahovat příčiny ohrožení, stanovení opatření ke zlepšení situace a musí obsahovat termíny.¹⁰⁹ Stručnost zákonné normy lze vnímat jako pozitivum, kdy pracovníkovi i klientovi nabízí široké pole uplatnění individuálního přístupu k realizaci individuálního plánování.

Poté, co pracovník získá o klientovi, potažmo rodině, dostatek informací a proběhne podrobné vyhodnocení situace dítěte, lze začít plánovat. Je však třeba do procesu tvorby individuálního plánu zapojit celou rodinu¹¹⁰, případně ještě další subjekty a osoby. Například vychovatele v dětském domově, třídní učitelku, partnera rodiče, zletilého sourozence a podobně. Pemová s Ptáčkem tvrdí, že je-li do procesu plánování zapojena celá rodina, pak má jednotlivec větší šanci dosahovat vytyčených cílů. Jednak proto, že rodina lépe akceptuje nastavené cíle, pokud v nich mají jednotliví členové své vlastní úkoly, odpovědnosti a povinnosti, případně také kompetence. Dalším zásadním důvodem je pak fakt, že v rámci participace na plánu se prohlubují vztahy v rodině.¹¹¹

Pokud se jeví jako vhodné zapojit do procesu plánování více osob, je efektivním nástrojem uspořádání případové konference. V některých případech dokonce svolání konference nařizuje zákon.¹¹² Pazlarová o případové konferenci hovoří jako o setkání klienta a jeho blízkých osob s profesionály, kdy cílem je najít to nejlepší řešení pro náročnou situaci klienta. Uspořádání konference podle ní vede mimo jiné k efektivnějšímu plánování péče. Dodává také, že v českých podmínkách je případová konference nejčastěji nástrojem právě v případech řešení situace dítěte a jeho rodiny, kdy hrozí například umístění dítěte v náhradní péči.¹¹³

¹⁰⁷ Srov. Tamtéž, § 10, odst. 5 písm. a).

¹⁰⁸ Srov. Tamtéž, § 10, odst. 5 písm. c).

¹⁰⁹ Srov. Tamtéž, § 10, odst. 1 písm. d).

¹¹⁰ Srov. PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. s. 103.

¹¹¹ Srov. Tamtéž.

¹¹² Srov. Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 10, odst. 2 písm. e).

¹¹³ PAZLAROVÁ, H. Případová konference. In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7. s. 270-271.

Plán by měl mít písemnou podobu a je žádoucí, aby byl podepsán všemi zainteresovanými osobami. Pemová a Ptáček však zdůrazňují, že žádná z těchto formalit nečiní z IPOD smlouvu. Nemůže být tedy vnímán jako statický a neměnný. Pokud by došlo k nějakým změnám a skutečností, je naopak nezbytné IPOD měnit, přizpůsobit ho. Změny mohou ovlivnit buď konstrukci celého plánu nebo jen některých jeho aspektů, jako je časový harmonogram, přenesení úkolu na jinou osobu a podobně.¹¹⁴

Praxe však zřejmě není na takovouto operativnost připravená. Sociální pracovníce sděluje: „*Vem si, že každá z nás má kapacitu 80 rodin. To je teda ve standardech, ale ve skutečnosti je to víc, což nikdo nereflktuje a odmítnout klienty z důvodu překročení kapacity nemůžeme. Takže řekněme 100 rodin. Je naprosto nereálný v takovém počtu hlídat každou IPOD, jestli je dobře nastavená, jestli nepotřebuje aktualizace, přizpůsobení. Jsem ráda, že nějaká vůbec ve spise založená mám.*“¹¹⁵ Praxe tedy může za optimálním konstruováním plánu někdy pokulhávat.

Pemová a Ptáček dále uvádějí, že cíle, které jsou v plánu formulovány, musejí být pro všechny jasné, srozumitelné, musejí být konkrétní. Důležité je, aby byly vyjádřeny adekvátní formou, tedy jazykem, kterému zúčastnění rozumějí. Dobré také je pojmenovávat cíle pozitivně, tedy ne formou zákazů a toho, co nedělat, nýbrž naopak jako co dělat, čeho dosáhnout, kam dojít. Je zcela nezbytné, aby tyto kroky mohly být hodnoceny, měřeny a dalo se rozhodnout, zda bylo cíle dosaženo.¹¹⁶

Novotná s kolegyněmi vysvětlují, že plán je možné zpracovat pro blízkou budoucnost, ale stejně tak i jako střednědobý plán, případně jednotlivé cíle a kroky ladit dlouhodobě a směřovat ke vzdálenější budoucnosti. Vždy bude záležet na vyhodnocení situace a na tom, o jaké řešení situace jde.¹¹⁷

Na důležitost kritéria času upozorňují i Pemová s Ptáčkem, když podle nich je časový horizont důležitý nejen pro možnost revidování naplnění jednotlivých kroků, ale

¹¹⁴ Srov. PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. s. 104.

¹¹⁵ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

¹¹⁶ Srov. PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. s. 104.

¹¹⁷ Srov. NOVOTNÁ, V.; BURDOVÁ, E.; RIEDLOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vyd. Ostrava: Anag, 2014. ISBN 978-80-7263-914-4. s. 57.

také proto, aby dítě nezůstávalo zbytečně zaklíněno v systému sociálně-právní ochrany dětí, mnohdy po celou dobu dětství, a to bez zjevného progresu.¹¹⁸

Cíle můžeme ale posuzovat nejen v percepci dlouhodobosti, střednědobosti a krátkodobosti. Kancelář ombudsmana doporučuje plán vnímat také v rovině cílů, kterých chceme dosáhnout na straně rodičů, na straně dětí, případně na straně prostředí rodiny.¹¹⁹

V první fázi plnění jednotlivých úkolů a kroků, může dojít k mírnému propadu a zhoršení situace, které jsou dočasné. Pemová a Ptáček popisují a odůvodňují tento častý fenomén tím, že rodina náhle prochází změnami, musí se adaptovat na nové podmínky, musí si zvyknout na nová pravidla, režim atd. Není tedy dobré unáhleně dělat závěry, ale ponechat dostatek času pro to, aby se všichni v nové situaci mohli zorientovat.¹²⁰

Fakt, že změny v rodině mohou zpočátku působit spíše negativně, zaznamenal i klient, který uvádí: „... takže to bylo vlastně lepší, než se nám do toho začali vrtat a říkat, co máme dělat jinak.“¹²¹

Pokud nejsou jednotlivé kroky naplňovány, klient jednotlivé úkoly nedodržuje, pak MPSV doporučuje přistoupit k tzv. „plánu B“. Je však nezbytné, aby klient o existenci plánu B věděl, aby byl seznámen s tím, že případné nedodržení dohodnutých kroků bude mít své následky.¹²²

Ministerstvo vnímá jako silnou stránku plánování jeho variantnost. Tedy ono předkládání variant toho, co se stane když... Nastavení takových variant totiž slouží transparentnosti případu pro klienta, zároveň je podkladem pro případné represivní rozhodování sociálních pracovníků.¹²³

Za řešení případu, tvorbu individuálního plánu je zodpovědný sociální pracovník orgánu SPOD. Konkrétně klíčový pracovník, který je jakýmsi garantem případu. On

¹¹⁸ Srov. PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. s. 106-107.

¹¹⁹ Srov. MOTEJL, O.; ČERNÁ, I.; PANOVSKÁ, K. a kol. *Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, s. 63.

¹²⁰ Srov. PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. s. 107.

¹²¹ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

¹²² Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Průvodce k vyhodnocení situace dítěte*. [online]. [cit. 2016-10-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/14231/komentar.pdf>.

¹²³ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. k 21.12.2012*. s. 6.

rozhoduje o přijímaných opatřeních, službách či jednotlivých krocích. Ministerstvo však doporučuje klíčovým pracovníkům spolupracovat i s jinými subjekty, které s rodinou či dítětem přicházejí do kontaktu. V případě pochybností pracovníka o správnosti svých úvah, svého postupu nebo harmonogramu, doporučuje MPSV probrat postup s kolegy, vedoucím, případně kazuistiku přinést na supervizi.¹²⁴ Ministerstvo jasně dokládá, že nelze předpokládat vždy jasná a jednoznačná řešení, ale očekávají se nejrůznější pochybnosti či dokonce dilemata. Že mohou být i etického charakteru dokládá příklad z praxe: „*Víš co, kolikrát mám všeho plný zuby a říkám si, že se s tím nebudu mazat. Udělám to, co mi ukládá zákon a nazdar. Ať se to třeba zblázní, já jsem podle zákona nepochybila. Ale pak mi to nedá. Proberu to s holkama nebo na supervizi a vím, že to tak nejde. Že to tak neumím a nebylo by to správný... Prostě mi to svědomí nedovolí.*“¹²⁵

2.3 Zákon a svědomí

Když bylo v předchozích odstavcích představeno to, co od pracovníka či klienta žádá v procesu individuálního plánování zákon, ukázalo se, že mnohdy se litera zákona, případně jeho původní záměr, neztotožňuje s prožívanou praxí a dostává se do konfliktu s tím, co pracovník či klient cítí, že by bylo správné. Proto je snad nyní na místě, v rámci etické reflexe, postavit do konfrontace zákon a svědomí.

Pokud se podíváme na pojem zákon, dozvíme se, že se jedná o obecně závazný právní předpis, přijatý zákonodárným sborem. Zákony jsou nadřazeny podzákonným předpisům, ale naopak podřízeny ústavním zákonům a mezinárodním smlouvám.¹²⁶ Řeč tedy bude o tzv. pozitivním zákonu. Tedy o tom, který je stanoven, vyhlášen autoritou, nikoliv o přirozeném zákonu, který například Sousedík popisuje jako: „*praktickým rozumem poznáný předmět nějaké naší přirozené náklonnosti*“.¹²⁷

Jankovský vnímá zákon jako nutnou podmínku lidsky důstojného soužití. Je přechodem od subjektivní morality k mravnosti. Je však nezbytné, aby společenské

¹²⁴ Srov. Tamtéž.

¹²⁵ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

¹²⁶ Srov. Wikipedie. *Zákon*. [online]. [cit. 2018-09-8]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8C%C3%A1p>.

¹²⁷ SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva*, Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-036-7. s.62.

normy byly respektovány svědomím člověka, resp. aby společenské normy respektovaly svědomí.¹²⁸ Také Anzenbacher nepochybuje, že každé lidské společenství nutně potřebuje obecně uznávané normy. Právní normy jsou pak typické tím, že je lze vynutit.¹²⁹

Jankovský zmiňuje, že plnění právní normy, která je vyhlášena oprávněným orgánem a mívá formu zákona, není záležitostí pouze svědomí osoby, ale že překročení právní normy znamená sankci, kdy míru závažnosti pak posuzuje zpravidla soud.¹³⁰

Poté ještě dodává, že pojem zákona by si jistě zasloužil úctu a respekt, nicméně v současnosti je vnímán až pejorativně. Snad na základě negativních zkušeností ve smyslu etického hodnocení zákona. Ten může být mnohdy vnímán jako svévolný, nemající nic společného s morálkou nebo může být překonaným, úzkoprsým a neživotným.¹³¹

Sociální pracovníce o legislativních aspektech své práce uvažuje poměrně často: *„Pamatuju si, jak jsme po revoluci dělali sociální práci v nezisku na koleni a volali jsme po nějakých normách a legislativě. Ted' máme na všechno manuál, standard, vyhlášku atd. A nějak nevím, jestli je to o.k. Mezi tohle všechno se vlastní úsudek, selskej rozum a hlavně svědomí dost těžko napasuje. Podle mýho trochu „strojovátíme“ Takže předtím nám zákony chyběly a ted' nám překáží“.*¹³²

Pojem svědomí podle Thompsona můžeme vnímat jak v sekulárním, tak náboženském kontextu. V každém případě ale vyjadřuje vnitřní přesvědčení o tom, co je správné a co ne.¹³³

Také Anzenbacher popisuje svědomí jako všeobecné poznání dobra a zla. Předpokládá, že každý člověk ví, co je dobré a co špatné, a že dobré je potřeba konat a zlému je nutné se vyhýbat.¹³⁴ Je však lidské mýlit se. A také svědomí se může mýlit.

¹²⁸ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-329-6. s. 45.

¹²⁹ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3. s. 105-108.

¹³⁰ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-329-6. s. 46 - 47.

¹³¹ Srov. Tamtéž. s. 47.

¹³² Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

¹³³ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6. s. 151.

¹³⁴ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3. s. 14.

Sociální pracovník by však neměl z obavy před omylem, své svědomí tlumit či dokonce ignorovat. Frankl uvádí, že přestože si člověk je vědom možnosti chyby, přesto musí svému svědomí naslouchat. Možnost chyby nás totiž nezabavuje povinnosti neustále se ptát.¹³⁵

Anzenbacher pak upozorňuje na úzkou souvislost mezi normami a svědomím. V rámci této práce se zaměříme čistě na normy jasně deklarované ve formě pozitivního zákona. Anzenbacher však uvažuje v obecné rovině étosu. Upozorňuje, že svědomí na jedné straně ovlivňuje étos a jeho normy. Například tím, že tyto normy zpracovává, distancuje se od nich nebo je naopak zvnitřňuje. Na druhou stranu však tento étos a jeho normy uvádějí do pohybu individuální svědomí. Tak může například docházet k tomu, co bychom nazvali proměna hodnot.¹³⁶

Klient také popisuje svou zkušenost s tím, že sociální pracovníci přibírají bezesporu do svého profesního života otázky svědomí: „*Ona mi to sama ta pracovnice říkala, že správně by to měla udělat tak, že ten náš spis vezme a předá někomu jinému. Ale ví, že by to pro moje děti nebylo úplně ideální, tak si zatím ten spis nechá a mám dál chodit k ní. Ale nemám to moc nikde říkat, protože podle nějakých jejich pravidel by to měla postoupit.*“¹³⁷

Podle Jankovského jsou pro fungování společnosti normy a zákony zcela nepostradatelné. Bez zákonů a zároveň bez sankcionování by žádný sociální útvar neprosperoval. Nicméně upozorňuje na to, že zákony a respekt k nim nejsou samospásné. Podstatné je, jako odezvu zákony vyvolají ve svědomí lidí.¹³⁸

Stejný autor pak připomíná jeden citátů T.G. Masaryka, že: „Zákon je etické minimum a morálka etické maximum.“¹³⁹ Je tedy zcela nezbytné pro profesi sociálního pracovníka znát a respektovat příslušnou legislativu. Aby však nebylo odvedeno pouze profesní minimum, ale dosahovalo se maximálních výsledků, je potřeba nadstavbově zapojit ještě vlastní úsudek a svědomí.

¹³⁵ Srov. FRANKL, V. E. *Člověk hledá smysl: úvod do logoterapie*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 1994. ISBN 809016014X. s. 22.

¹³⁶ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3. s. 108 – 109.

¹³⁷ Příloha č. 2 – rozhovor s klientem.

¹³⁸ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-329-6. s. 47.

¹³⁹ Srov. Tamtéž.

Je však pochopitelné, že v běžné praxi je pro pracovníky mnohdy snazší řídit se striktně psanou normou. Jednak její dodržení nemůže pracovníkovi nikdo vytknout (pomineme-li právě ony vnitřní výčitky svědomí). A dále zde roli sehrává vnitřní nejistota, že mé osobní rozhodnutí, založené na vnitřním pocitu, je dobré.

Spaemann upozorňuje na to, že na jednu stranu nic, co činíme proti svému svědomí nemůže být dobré. Na druhou to ale neznamená, že vše, co se ztotožní se svědomím, je automaticky dobré. O svědomí Spaemann hovoří jako o orgánu, který „*může být chybně seřízen*“.¹⁴⁰

Pokud by pracovník neměl tendenci umlčet své svědomí z důvodu „usnadnění“ si práce a rozhodování, nebo snad z důvodu pochybností o schopnosti správně se rozhodnout, pak zde může svědomí upozadit ještě jeden faktor. Říčan hovoří o tom, že řada lidí se za hlas svého svědomí stydí a považuje ho za dětinský, naivní. Cynismus pak naopak za mužný a důstojný postoj moderního člověka.¹⁴¹

Rozhovor se sociální pracovníci potvrzuje, že také tento psychologický moment může být tím, co může aktivní prosazování svědomí v praxi brzdit: „*Někdy jsem z toho už hodně otrávená. Jsem v profesi víc než dvacet let a myslím, že už trochu mám cit pro to, kde je třeba trochu ubrat a nějaké to nařízení změkčit. A pak mi mladá holčina po škole vmete do tváře, že jsem naivní, když jsem klientce zprostředkovala potravinovou pomoc, přestože už nárok neměla. Ale já to fakt jinak neumím. Přece si večer nedám v klidu večeři, když bych věděla, že její děti mají hlad. To radši budu naivní.*“¹⁴²

Ukazuje se však pro sociálního pracovníka velmi důležitým, aby hlas svého svědomí neutišoval, a to nejen ve vztahu ke konkrétnímu klientovi, ke konkrétní situaci. Ale proto, že jeho svědomí může naznačovat novou, vhodnější cestu pro výkon práce. Frankl se domnívá, že svědomí má tvořivou schopnost. Dokáže totiž člověku přikázat, co má dělat, přestože to je v rozporu s tím, jaká je konvence.¹⁴³ Pomáhá tedy vzepřít se některým „starým pořádkům“, jsou –li špatné. A tak může svědomí pracovníků

¹⁴⁰ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0484-2. s. 73.

¹⁴¹ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem, vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7. s. 212.

¹⁴² Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

¹⁴³ Srov. FRANKL, V. E. *Člověk hledá smysl: úvod do logoterapie*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 1994. ISBN 809016014X. s. 20.

případně rozpoutat vnitřní posuny a přerody, které povedou k novým metodám, technikám a přístupům. Frankl tuto skutečnost vystihuje, jako „*schopnost svědomí ukázat jedinečné smysly, které protiřečí přijatým hodnotám... a je tím jediným, co dá člověku možnost se protivit efektům... konformismu a totalitarismu.*“¹⁴⁴

Z předchozích odstavců jsme tedy mohli dospět k závěru, že nemohou fungovat zákony bez svědomí ani naopak svědomí bez zákona. Jedná se o propojené nádoby. Je tedy úkolem každého jednoho pracovníka, aby dobře a vyrovnaně užíval ke své práci obou nástrojů. A přestože formální kontroly jsou schopny u pracovníků reflektovat pouze faktické kroky, právě z pohledu dodržování pozitivních norem, pracovník sám musí svou práci vystavovat také reflexi etické. K tomu ho ostatně nabádá i samotný etický kodex, který uvádí, že pracovník je zodpovědný za celoživotní profesní růst a udržení úrovně sociální práce a schopnosti řešit etické problémy.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Tamtéž. s. 21.

¹⁴⁵ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf. čl. 2.4.4.

3 Dítě jako klient sociálně-právní ochrany dětí

V předchozích dvou kapitolách bylo rozebráno jednak co je individuální plán ochrany dítěte a následně o jakou legislativu se plánování opírá. Následující kapitola by pak měla podrobně představit ty, kterým je individuální plánování určeno, tedy pro koho je celý proces plánování určen a komu má pomoci.

Na tomto místě by bylo vhodné upozornit, že v rámci této práce je preferováno označení klient, před označením uživatel. Termín uživatel jednak vychází ze zákona o sociálních službách, kdy ovšem sociálně-právní ochrana není poskytováním sociální služby. V posledních letech navíc přestává být tento termín skloňován pro mírně pejorativní zátěž. Herzog například uvádí, že termín klient užívá ve své praxi běžně již mnoho let, stejně jako jeho kolegové a považuje to za velmi přirozené.¹⁴⁶

Vzhledem k tomu, že tématem této práce je individuální plán ochrany dítěte, je zřejmé, že prioritním klientem bude v tomto případě dítě. Na následujících řádcích se dovíme jaká jsou specifika dětí, kterým má být ochrana určena a jakým procesem získává pracovník informace o tom, které dítě je nutné za klienta považovat, a které nikoliv. Kapitola pak vyústí do etického zamyšlení nad tím, kolik má klient vůbec svobody pro samostatné rozhodování, případně odmítnutí procesu plánování, nakolik je mu ponechán prostor pro svobodné navrhování vlastních řešení, přání a podobně. Stejně tak bude nahlédnuta svoboda pracovníka, ve smyslu jeho volnosti při rozsahu hledání a zpracovávání informací o klientovi, případně jeho svobodě v rozhodování, zda v daném individuálním případě bude plánovat, či nikoliv.

3.1 Dítě jako obecný pojem

Pojem dítě lze vnímat velmi široce. Snad nejobecnější pohled na dítě nabízí wikipedie, která uvádí, že: „*Dítě je člověk v prvním období svého života.*“¹⁴⁷ K tématu dítěte by

¹⁴⁶ Srov. Individuální plánování v sociálních službách. *Co je individuální plánování*. [online]. 2018 [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <http://www.individualniplanovani.cz/co-je-individualni-planovani/>.

¹⁴⁷ Wikipedie. *Dítě*. [online]. [cit. 2018-09-8]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C3%ADt%C4%9B>.

zajisté měla hodně co říci psychologie, pedagogika, biologie, medicína a mnoho dalších vědních disciplín. Pro účely této diplomové práce, respektive procesu individuálního plánování se však budeme orientovat především na vymezení dítěte z pohledu práva. Byť je zcela zřejmé, že zejména vývojová psychologie je velmi podstatným teoretickým zdrojem pro vyhodnocování a plánování situace dítěte.

Pojem dítěte tedy definuje v nadnárodním měřítku Úmluva o právech dítěte, která sděluje, že: „*dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.*“¹⁴⁸ Český právní řád potom ovšem nenabízí ve vymezení pojmu jednotu. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže rozlišuje dítě a mladistvého. Dítětem rozumí osobu do 15 let věku a mladistvým osobu mezi 15 a 18 lety.¹⁴⁹

Pojem „dítě“ lze dohledat také v občanském zákoníku, zejména v sekci rodinného práva¹⁵⁰, kde je termín skloňován velmi často. Nicméně pojem jako takový zde nikde není jasně vymezen.

S pojmem dítě operuje také zákon o sociálních službách,¹⁵¹ ale ani ten nedefinuje, co tímto pojmem přesně míní.

Pro individuální plánování ochrany dítěte je však stěžejním zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Ten považuje za dítě každou osobu, která je nezletilá. Výjimku pak stanovuje v případě, kdy dítě je sice nezletilé, ale nabylo plné svéprávnosti.¹⁵²

Jelikož tedy unifikovaná definice není prakticky možná, legislativně je tento termín vnímán vždy v souvislosti s konkrétní právní úpravou. Lze však konstatovat, že vždy je respektována nadnárodní legislativní dimenze, tedy zmiňovaná Úmluva o právech dítěte.

Fakt, že právní nejednotnost termínu dítě může být vnímána i laickou veřejností dokládá názor klienta: „*Na jednu stranu se se synem zacházelo pořád jako s dítětem,*

¹⁴⁸ UNICEF. *Úmluva o právech dítěte*, čl. 1. [online]. [cit. 2018-09-14]. Dostupné z: http://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/umluva_o_pravech_ditete-plne_zneni.pdf.

¹⁴⁹ Srov. Zákon 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 2.

¹⁵⁰ Zákon 89/2012 Sb. občanský zákoník, §§ 655 - 975 – Rodinné právo.

¹⁵¹ Srov. Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách.

¹⁵² Srov. Zákon 359/99 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 2, odst.1.

*našlapovalo se kolem něho a mně říkali, jak jsem za něj zodpovědný. Ale na druhou stranu když se vyspal s holkou, který ještě nebylo patnáct, tak se s nim už nikdo nemazlil. Najednou byl dospělej dost.*¹⁵³

3.2 Dítě, ke kterému směřuje sociálně-právní ochrana

V předchozí kapitole jsme shrnuli, že dítětem je českou legislativou míněna osoba mladší osmnácti let. Ne každé dítě je však v hledáčku sociálně-právní ochrany dětí. Zákon o SPOD předkládá sedm podmínek, kdy je potřeba sociálně-právní ochranu poskytovat. Je zde ošetřena zejména otázka příslušnosti k území České republiky. Zákon primárně směřuje svou ochranu k dětem s trvalým pobytem v ČR, případně dítěti, které si zde žádá o mezinárodní ochranu. Dále dítěti, které na našem území pobývá na základě víza či azylu.¹⁵⁴

Stejný zákon pak ve svém šestém paragrafu definuje, které konkrétní situace zakládají povinnost poskytnout dotčenému dítěti ochranu. Zákon tedy ukládá povinnost zaměřit se zejména na děti:

a) jejichž rodiče

- 1. zemřeli,*
- 2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo*
- 3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti*

b) které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;

¹⁵³ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

¹⁵⁴ Srov. Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 2, odst. 2.

- d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
 - e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
 - f) které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
 - g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
 - h) které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu;
- pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.¹⁵⁵

Je potřeba si uvědomit, že tento výčet není taxativní. Zákon hovoří o tom, že sociálně-právní ochrana se zaměřuje „zejména“ na tyto děti. Ochranu tak lze poskytnout i jiným dětem, než které zákon konkrétně vyjmenovává. Je zde tedy ponechán prostor pro svobodný úsudek pracovníka, který si však v případě potřeby musí obhájit na profesionální úrovni. Což vyžaduje jistou míru profesní zkušenosti a odvahy, jak dokládá zkušenost pracovnice: „Evidentně v té rodině něco smrdělo. Kdykoli jsem s rodiči jednala, byla na šetření v domácnosti, tak jsem měla pocit, že mi něco tají, přetvařují se. Ale nedokázala jsem to vystihnout, popsat. Zkrátka nic evidentního. Ofiko to teda děti podle šestky nebyly (podle § 6 zákona 359/99 Sb. – pozn. autora). Stejně jsem ale vyžádala zprávu ze školky, párkrát zašla do rodiny a nakonec z toho vyšlo učebnicový domácí násilí jako trám.“¹⁵⁶ V tomto případě se pracovnice rozhodla intervenovat i přesto, že na základě objektivních skutečností na to v podstatě neměla

¹⁵⁵ Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 6.

¹⁵⁶ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnicí.

právo. Bylo jen na jejím svobodném rozhodnutí a svědomí, jestli tak učiní a případně si za to ponese následky.

Primárním klientem pro proces individuálního plánování v sociálně-právní ochraně dětí je tedy dítě. Nastavené kroky a úkoly se prvořadě mají vztahovat k jeho blahu, které je základním cílem SPOD.¹⁵⁷ Osoba dítěte však nefunguje ve vakuu, a proto je potřeba zohledňovat i jeho sociální prostředí. Reálně se tak jednotlivé kroky (a mnohdy i požadované cíle) zaměřují ve skutečnosti na rodiče, zletilé sourozence, učitele, pracovníky neziskového sektoru a tak dále. Plán tedy vzniká kvůli dítěti, ale velmi často ho zcela míjí.

Předním hlediskem pro výkon sociálně-právní ochrany má být blaho dítěte, ale také ochrana rodičovství, rodiny a práv rodičů. Přitom je tedy nutné přihlížet k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.¹⁵⁸

Je tedy žádoucí a samozřejmé, že na plánu by ideálně měla participovat celá rodina, resp. nejbližší okolí dítěte. Nesmíme však zapomínat na to, že součástí rodiny je právě také ono dítě samotné. Úmluva o právech dítěte „zabezpečuje dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat, ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.“¹⁵⁹ Úmluva tedy zaručuje dítěti svobodu v tom, aby mohlo ke své životní situaci sdělovat své názory, nápady, postřehy. Zároveň by nemělo jít o prázdné naplnění povinnosti dítě vyslechnout, ale jeho názory skutečně vnímat a zakomponovat do procesu plánování.

Na druhou stranu je samozřejmě nutné uvažovat o jakési relevanci názoru dítěte. Veřejný ochránce práv ve svém sborníku stanovisek uvádí, že dítě je velmi dobře korumpovatelné, vydíratelné a programovatelné. A v souvislosti se zjišťováním názoru dítěte toto nelze opominout.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Srov. Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 5.

¹⁵⁸ Srov. Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 5.

¹⁵⁹ UNICEF. *Úmluva o právech dítěte*, čl. 12. [online]. [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: http://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/umluva_o_pravech_ditete-plne_zneni.pdf.

¹⁶⁰ Srov. MOTEJL, O.; ČERNÁ, I.; PANOVSÁ, K. a kol., *Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. s. 63.

Úmluva o právech dítěte také uvádí, že při jakékoli činnosti, která se nějakým způsobem dotýká dítěte, je nezbytné sledovat primárně zájem dítěte. Od dospělých se tedy a priori očekává, že budou svá rozhodnutí podřizovat tomu, co je nejlepší pro jejich děti.¹⁶¹

3.3 Vyhodnocení situace dítěte, jako nutný předpoklad pro plánování

Aby vůbec mohl být konstruován nějaký plán, je třeba dobře zmapovat aktuální situaci. Vyznat se v tom, co se momentálně v bezprostředním okolí dítěte děje, jak to vnímá, jak ho to ovlivňuje. Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají přímo zákonem stanovenou povinnost situaci dítěte pravidelně vyhodnocovat.¹⁶² Dokonce proces vyhodnocování představuje klíčovou aktivitu, zcela nezbytnou pro následné plánování.

Evidentní propojení vyhodnocování situace dítěte a následného plánování je dobře patrné na schématu, které vytvořilo duo Pemová a Ptáček.¹⁶³ Jedná se o jakousi mapu, vyznačující trasu, které by se měl sociální pracovník držet, chce-li docílit kvalitního individuálního plánu ochrany dítěte. Schéma 1.1 bylo pro lepší orientaci přepracováno, kdy původně černobílý graf autorů je zde barevně zvýrazněn v bodech, které označují vyhodnocování.¹⁶⁴

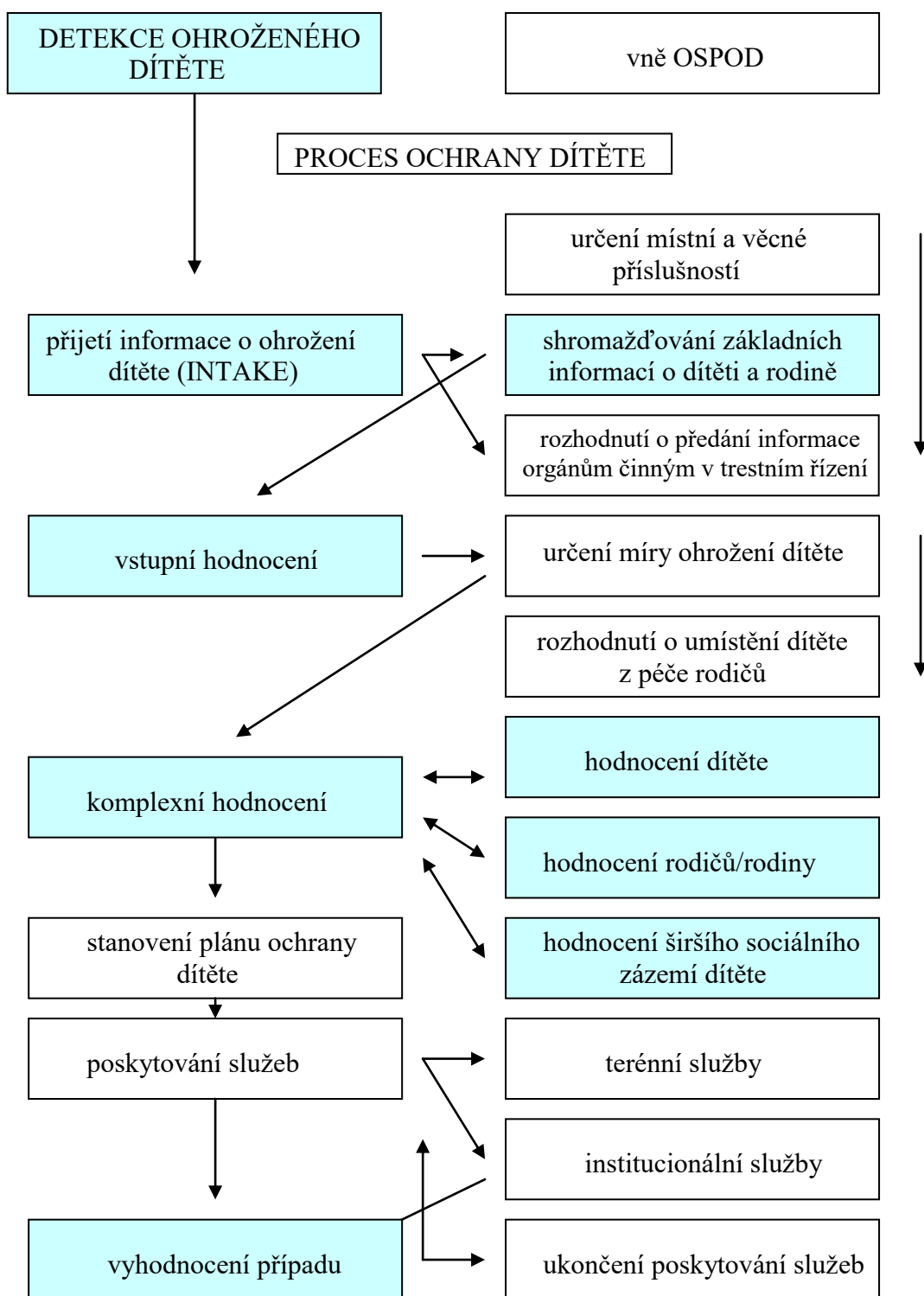
¹⁶¹ Srov. UNICEF. *Úmluva o právech dítěte*, čl. 3 [online]. [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: http://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/umluva_o_pravech_ditete-plne_zneni.pdf.

¹⁶² Srov. Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 10, odst.3, písm. c).

¹⁶³ Srov. PEMOVÁ, P., PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Grada: 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. Schéma 4.1 Základní schéma ohodnocení ohroženého dítěte. s. 50.

¹⁶⁴ Srov. Tamtéž.

Schéma 1.1 Schéma hodnocení ohroženého dítěte¹⁶⁵

¹⁶⁵ Převzato a upraveno z: PEMOVÁ, P., PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Grada: 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. Schéma 4.1 Základní schéma hodnocení ohroženého dítěte. s. 50.

Tabulka Pemové a Ptáčka graficky znázorňuje, že poté, co OSPOD přijme informace o ohroženém dítěti, hledá klíčové informace, ze kterých sestaví prvotní hodnocení situace. V další etapě se určuje míra ohrožení dítěte a vyhodnocení získává mnohem podrobnější a konkrétnější tvary. (Formulář určený pro prvotní a následně podrobné vyhodnocení je k nahlédnutí v příloze č. 4 a příloze č. 5.) Až poté, co je sestaveno komplexní hodnocení, může dojít ke sestavení plánu ochrany dítěte. Ani tím však není hodnocení situace uzavřeno. Je potřeba průběžně hodnotit naplňování jednotlivých kroků a stanovených cílů a nakonec přistoupit k závěrečnému vyhodnocení případu.

Sociální pracovnice komentuje proces vyhodnocování následovně: „*Před IPODem musíme vyhodnocovat situaci. V pořádku, tomu rozumím, to je logický. To, co mě na procesu vyhodnocování zlobí je to, že musím do formuláře vyplňovat něco, co buď ze svojí pozice nejsem schopná zjistit. Nejsem totiž psycholog nebo lékař, ale sociální pracovník. A ještě víc mně hněte to, že kolikrát kvůli tomu formuláři z klientů doluju informace, do kterých mi vlastně nic není, který k danému případu nepotřebuju. Já chápu, vím, má to být komplexní. Ale kde je nějaký soukromí klienta. V poslední době jsem se setkala s tím, že vůbec nechtějí sdělovat svoje finanční poměry. Je to pro ně hodně intimní informace a já to vlastně úplně chápu. Myslím, že by se klient měl svobodně rozhodnout, co nám řekne a co ne.*“¹⁶⁶

Novotná v komentáři zákona do jisté míry se sociální pracovníci souhlasí. Vysvětluje, že zejména v počáteční fázi spolupráce pracovníka s rodinou je prakticky nemožné získat požadované informace a takto podrobně situaci dítěte vyhodnocovat. A často nelze po sociálním pracovníkovi ani při velmi úzké a dlouhodobé spolupráci vyžadovat odborné údaje, které vůbec není v jeho kompetenci zjišťovat.¹⁶⁷

Zákon samotný je poměrně stručný a v podstatě pouze ukládá obcím povinnost pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny. A to za účelem zjištění, zda se jedná o dítě ohrožené a zda bude nutné přijmout nějaké opatření k ochraně dítěte.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

¹⁶⁷ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vyd. Ostrava: Anag, 2014. ISBN 978-80-7263-914-4. s. 56–57.

¹⁶⁸ Srov. Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 10, odst. 3, písm. c).

Mnohem konkrétnější a náročnější požadavky pak vyžaduje MPSV, a to formou vyhlášky.¹⁶⁹ Ta hned ve svém prvním paragrafu uvádí, že: „*Vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny vychází z individuálního přístupu k dítěti a provádí se na základě*

a) vyhodnocování situace dítěte, které zahrnuje

- 1. zjištění míry ohrožení práv a zájmů dítěte,*
- 2. vymezení sociálních, zdravotních nebo jiných rizik, kterým je dítě vystaveno,*
- 3. posouzení úrovně tělesného a duševního vývoje dítěte s ohledem na věk dítěte,*
- 4. zhodnocení průběhu vzdělávání dítěte a předpokladů k dalšímu vzdělávání,*
- 5. určení a posouzení individuálních potřeb a zájmů dítěte,*
- 6. vymezení vlastností a určení schopností dítěte, popřípadě předpokladů k jejich získání,*
- 7. zjištění a zohlednění názoru a přání dítěte s ohledem k věku dítěte a jeho rozumové vyspělosti,*
- 8. další skutečnosti nezbytné pro hodnocení situace dítěte v konkrétním případě,*

b) vyhodnocování situace rodiny, které zahrnuje

- 1. analýzu situace rodiny a rodinného prostředí*
- 2. analýzu příčin krize v rodině,*
- 3. zhodnocení vztahu rodiče a dítěte*
- 4. určení potřeb rodiny,*
- 5. určení možností rodiny, především vztahových, ekonomických a sociálních,*
- 6. určení výchovných kompetencí a předpokladů rodičů k výchově dítěte a zhodnocení možných rizik ve výchově dítěte,*
- 7. posouzení materiálních a finančních podmínek života rodiny,*
- 8. další skutečnosti nezbytné pro hodnocení situace rodiny v konkrétním případě,*

c) vyhodnocování širšího prostředí rodiny, které zahrnuje

¹⁶⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 473/2012 Sb.*

1. *určení možností v širší rodině, včetně vztahových, ekonomických a sociálních možností a jejich využitelnost pro rodinu,*
2. *určení možností v širším sociálním prostředí rodiny, včetně dostupnosti a kvality sociálních, zdravotních, výchovně-vzdělávacích a komunitních služeb a bezpečnosti lokality,*
3. *další skutečnosti nezbytné pro hodnocení širšího prostředí rodiny v konkrétním případě.*¹⁷⁰

Kromě vyhlášky nabízí pracovníkům ještě podporu MPSV ve formě metodického doporučení. Částečně se jedná o jakousi obhajobu procesu vyhodnocování a argumentaci jeho účelnosti. Doporučení však také vysvětluje jaké principy je dobré při vyhodnocování zapojovat, kdo je za vyhodnocení odpovědný a věnuje se také základním okruhům vyhodnocování případu dítěte.¹⁷¹

Pomocnou ruku pak ještě stejné ministerstvo podává komentářem k vyhodnocení situace dítěte. Ten slouží jako jakýsi manuál, jak správně vyhodnocení vyplnit, jaké informace zaznamenávat a jakým způsobem. Jedná se o poměrně podrobný dokument, který veskrze pracovníky nabádá k tomu, aby se vyhnuli stručnosti, neobjektivnosti, své postřehy měli vždy podložené důkazy a podobně. Manuál také předkládá možné alternativy otázek, které lze při zjišťování situace užívat. Opět je však na svobodné vůli každého pracovníka, zda konkrétně tyto otázky využije, či nikoliv.¹⁷²

3.4 Svoboda klienta v procesu plánování

Prozatím jsme ve třetí kapitole hovořili o tom, kdo je vůbec klientem v procesu individuálního plánování v sociálně-právní ochraně dětí. Podstatnou roli na pozadí sehrává legislativa, která jasně vymezuje, kdo klientem je a kdo není. Zároveň určuje, jak bude plánováno, kdy a jakou formou. V rámci etické reflexe tématu se pak

¹⁷⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vyhláška MPSV č. 473/2012 Sb. § 1.*

¹⁷¹ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci.* [online]. [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7266/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-2.pdf.

¹⁷² Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Průvodce k vyhodnocení situace dítěte.* [online]. [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14509/komentar.pdf>.

v rozhovorech s respondenty poměrně jasně zobrazovala otázka, nakolik zůstává pracovníkovi a především klientovi svobodný prostor v tomto soukolí. Jedná vůbec ještě v procesu plánování klient svobodně, a nebo z „donucení“? A kolik prostoru zůstává během plánování na vyjádření přání dítěte, na navržení vlastních řešení a případně i k odmítnutí plánování.

Sokol popisuje svobodu jako možnost člověka jednat mnoha různými způsoby, když není determinován podnětem. Naše jednání je tedy více, než jen reakcí, nýbrž aktem učiněným na základě rozvahy a rozhodnutí.¹⁷³

Podle Koháka do světa člověka vstupuje svoboda skrze představivost. Teprve v případě, že si dokážeme představit něco, co bylo dosud nepředstavitelné, pak můžeme začít jednat jinak.¹⁷⁴ Aby tedy mohlo v životě klienta docházet k změnám, jeví se jako nezbytné, aby si dokázal představit jinou alternativu svého bytí a života a následně se rozhodnout pro případnou změnu. Pro mnohé však změny nejsou snadné. Proto je pro sociální pracovníky klíčové vnímat své klienty, naslouchat a změnu nevnucovat. Naopak se jeví jako žádoucí, předkládat klientovi možné obrazy toho, jak by mohl jeho život vypadat, pomáhat klientově představivosti, která by následně mohla vést ke svobodnému rozhodování. Stručně řečeno, neplánovat za klienta, ale otevřít mu obzor možné změny.

Hanzl se domnívá, že individuální plánování bylo do sociální práce propašováno sociálními inženýry, kteří chtějí lidem přinášet dobro za každou cenu, kdy výsledkem je pak nucení klientů k sepisování písemných plánů, o které sami nemají zájem.¹⁷⁵ Zde bychom se však dostávali do paradoxu, kdy proto, aby se klient mohl svobodně rozhodnout, ho tlačíme k plánování, čímž mu jeho svobodu upíráme. Pokud klient skutečně o sociální změnu zájem nemá, pak by mu jeho svobodné rozhodnutí nemělo být upíráno.

Na rozdíl od Hanzla vidí jiní právě v individuálním plánování možnost svobodného rozhodnutí pro změnu, které by bez tohoto procesu nedosáhli. Zdražilová například

¹⁷³ Srov. SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a slovník filosofických pojmů*. 3. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-253-5. s. 74.

¹⁷⁴ Srov. KOHÁK, E. *Svoboda, svědomí, soužití*. 1. vyd. Praha. SLON, 2004. ISBN 80-86429-35-0. s. 19.

¹⁷⁵ Srov. HANZL, V. Ach, ty britské zkušenosti. *Rezidenční péče*, 2009, roč. 5, č. 2, ISSN1801-8718. s. 12.

sděluje, že plánování není nesmyslnou povinností, která má klienty nutit do aktivit proti jejich svobodné vůli. Naopak má být nástrojem, jak učinit z klienta partnera, který právě může svou vůli projevit a rozhodovat o svém životě. Je to prostředek, jak nevnímat klienta jako anonymní masu, ale jako jedinečnou bytost s individuálními potřebami.¹⁷⁶

Ve světle těchto úhlů pohledu nezbyvá než apelovat na profesionalitu a svědomí sociálního pracovníka, který by měl vyhodnotit, kde je hranice mezi dáváním podnětů a nabízením představ o novém životě a kdy již zasahuje do svobody klienta a své představy o změnách mu vnucuje násilím. V tomto smyslu by měl také pracovník uplatňovat svou svobodnou vůli a jednat dle svého přesvědčení. Boublík vysvětluje, že právě svoboda a rozum jsou pro práci naprosto nezbytné a právě tyto činitele z práce dělají činnost specificky lidskou. Právě a pouze člověk je schopen svobodně a uvědoměle přijmout úkol. A právě takto pojímaná práce potom teprve může znamenat spolupráci na postupném přetváření světa, takto realizovanou práci lze budovat společnost a její svět.¹⁷⁷

V každém případě je nezbytné svobodu klienta respektovat, když podle Jankovského se jedná spolu s rozumem o nejvyšší atribut lidství. Svoboda má podle něho pro člověka zcela mimořádný význam a je snad nejprůzračnější charakteristikou.¹⁷⁸ Tato slova potvrzuje klient, který sděluje: „*Já jsem se s nima (myšleno se sociálními pracovníci) vlastně vždycky dokázal domluvit. Nějak jsme to probrali, já jim řekl svý a ony taky v lecčems měly pravdu. Ale s tou jednou to nešlo. Pořád mi něco vnucovala, pořád si jela jen to svý. Ale já jsem si chtěl svých věcech rozhodovat sám. Jednání s ní mi občas připomínalo kriminál. Na to jsem fakt hajsavej.*“¹⁷⁹

Etická reflexe sociálního pracovníka by tedy měla směřovat k tomu, zda dokáže klientovi svobodu zprostředkovávat a nabízet, měl by uvažovat nad tím, zda svobodu nevnucuje tak násilně, že jí vlastně paradoxně upírá a v každém případě by měl se

¹⁷⁶ Srov. ZDRAŽILOVÁ, P. Musí se uživatel na plánování podílet? *Rezidenční péče*, 2009, roč. 5, č. 2, ISSN 1801-8718. s. 4.

¹⁷⁷ Srov. BOUBLÍK, V. *Teologická antropologie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-490-3. s. 89-90.

¹⁷⁸ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-329-6. s. 37.

¹⁷⁹ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

svobodou klientů jednat citlivě, protože se jedná o velmi choulostivý aspekt lidského bytí. Je zde však ještě jeden moment, který by eticky smýšlející sociální pracovník neměl přehlédnout. Bocheňski totiž upozorňuje na několik možných omylů, jak může být svoboda vnímána. Varuje jednak před tím, aby svoboda nebyla popírána v duchu determinismu. Že se toto může stát, dokládá zkušenost sociální pracovnice: „*Jedna naše kurátorka třeba odmítala plánovat, protože podle ní se mohlo naplánovat co chtělo a stejně bylo předem dáno, jak se ty děti zachovaj. Podle ní už to v sobě měly nastavený a plánovat něco jinak byla ztráta času.*“¹⁸⁰ Tento názor by však potvrzoval existenci Bocheňského omylu, že svobodná vůle neexistuje, protože člověk je ve svých volbách ovládán fyzikálními či psychickými příčinami.¹⁸¹

Stejný autor pak varuje, aby svoboda nebyla mylně vnímána jako nepodmíněná, tedy nezávislá na zákonech a faktech. Nesprávná je pak podle něho také snaha o dosažení tzv. absolutní svobody, protože nic takového ve společenství není možné. A nakonec zdůrazňuje omyl, kdy je svoboda vnímána jako absence morálních zábran.¹⁸²

Sociální pracovník by se tedy ideálně ve své profesi měl zamýšlet nejen nad mírou svobody, kterou dopřává, případně ke které vybízí své klienty. Měl by své kritické vnímání obohatit ještě o jeden rozměr, a to, zda svobodu nahlíží správně, zda vůbec ví, co to svoboda je a co svoboda není a nemůže být.

Podobně jako Bocheňski, také Frankl upozorňuje na nebezpečí jakési glorifikace svobody. Ta podle něho není všemohoucná a není nekonečná. Pravidlem profesionála by mělo být, že nebude vnucovat klientovi své hodnoty, svůj světonázor. Musí nechat klientovi prostor respektovat své vlastní svědomí. V tomto musí mít klient svobodu.¹⁸³

Lze předpokládat, že sociální pracovníci ve svém profesním životě velmi často na otázku svobody narážejí. Jak jsme výše zmínili, otázky vyvolává jednak to, co vůbec svoboda je a co není, nakolik na ni má klient právo, případně vlastně nakolik je jeho svoboda jeho povinností a odpovědností. Stejně tak musí být sociální pracovník ve střehu, aby nepodlehł některému z omylů týkajících se svobody. Velkým tématem pak

¹⁸⁰ Příloha č. 2 – Rozhovor se sociální pracovníci.

¹⁸¹ Srov. BOCHEŇSKI, J. M. *Stručný slovník filozofických pověr*. 2. vyd. Praha: AETERNA, 1993. ISBN 80-900950-5-4. s. 119.

¹⁸² Srov. Tamtéž. s. 119-120.

¹⁸³ Srov. FRANKL, V. E. *Člověk hledá smysl: úvod do logoterapie*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 1994. ISBN 809016014X. s. 23-25.

ještě zůstává, kolik svobody a svobodného rozhodování je pro klienta skutečně a fakticky potřeba. Zda by například omezení klientovy svobody nepřineslo větší úspěch, než lpění na zachování maximální možné svobody. Machula v tomto smyslu hovoří o partnerství a paternalismu. Tedy přístupu, kdy respektujeme svébytnost druhého a kdy naopak máme právo či dokonce povinnost do klientovy svobody vstoupit. Machula varuje před tím, že pomoc se může v určitém bodě změnit v zotročení. Podle něho je podstatné se zaměřit na to, aby klientovi byla nabídnuta pomoc s jeho zátěží, ale být ve střehu, aby s odebráním zátěže nebyla klientovi odebrána také odpovědnost, spojená se svobodným rozhodováním. Machula vnímá v sociální práci toto vyvažování za velmi náročné, ale zároveň za velmi zajímavé.¹⁸⁴

Hovoříme-li zde o svobodě, pak doposud spíše ve smyslu přirozeného vnímání svobody jako něčeho zásadního a neopominutelného. Sociální pracovník a potažmo i klient však v tomto ohledu mají oporu v zákoně. Listina základních práv a svobod¹⁸⁵ je součástí české legislativy a jasně deklaruje, že všichni lidé jsou svobodní a omezení v jejich svobodě může nařizovat pouze a jen zákon. A přestože je snad každý sociální pracovník obeznámen s existencí takového dokumentu, v případě pochybností a dilemat může být přínosné do zákona nahlédnout a znovu jednotlivé články s patřičnou pozorností pročíst. V tomto smyslu sehrává svou úlohu míra profesionality pracovníka, které je však věnován prostor v následující kapitole.

¹⁸⁴ Srov. MACHULA, T. Sebeurčení a autonomie jedince In FISCHER, O.; MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. 2. vyd. Praha: JABOK, 2010. ISBN 978-80-904137-3-3. s. 142-144.

¹⁸⁵ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky. *Listina základních práv a svobod*. [online]. [cit. 2018-09-21]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

4 Vykonavatelé sociálně-právní ochrany

Předchozí tři kapitoly nás seznámily s tím, co vůbec individuální plánování je, jakými se řídí normami a komu je určeno. Nyní je na čas nahlédnout, kdo individuální plán ochrany tvoří, kdo je za něj odpovědný. Vzhledem k tomu, že tato práce se věnuje individuálnímu plánu ochrany dětí, jedná se o zcela specifickou formu plánu, který vzniká výhradně na poli sociálně-právní ochrany dětí. Kapitola nám tak představí právě orgány, které jsou sociálně-právní ochranou pověřeny, a nabídne také pohled na konkrétní pracovníky. V rámci provedených interview s pracovníkem a klientem bylo zjištěno, že kolem pracovníků SPOD se nejčastěji vynořují otázky stran odpovědnosti. Proto bude v závěru kapitoly orgán SPOD a jeho sociální pracovník vystaven etické reflexi právě ve světle odpovědnosti.

4.1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí a jejich hlavní funkce

Instituce, které zajišťují sociálně-právní ochranu dětí, jsou taxativně vyjmenovány v zákoně 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.¹⁸⁶ Ochrana tedy náleží zejména obecním a krajským úřadům, ministerstvu a komisím pro SPOD. Do určité míry však mohou ochranu dětem poskytovat také tzv. pověřené osoby. Jejich činnost upravuje stejný zákon ve svém 48. paragrafu. Takovou osobou může být jak fyzická, tak právnická osoba, o jejímž pověření rozhoduje příslušný krajský úřad.

Pokud by činnosti sociálně-právní ochrany dětí vykonávala organizace či soukromá osoba, která k tomuto nemá pověření, dopustila by se přestupku, za nějž lze udělit pokutu až do výše 50.000 Kč.¹⁸⁷

Činnosti a náplň sociálně-právní ochrany dětí jsou vyjmenovány především v § 1 zákona o SPOD.¹⁸⁸ Významným legislativním dokumentem, který výkon SPOD ovlivňuje je potom Občanský zákoník, konkrétně jeho druhá část, tedy rodinné právo.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Zákon 359/1999 Sb. § 4, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 31. 1. 2019.

¹⁸⁷ Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 59, odst. 1, písm. b) a odst. 2.

¹⁸⁸ Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 31.1.2019.

¹⁸⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 655-975.

Sociálně-právní ochrana dětí je však velmi složitou a citlivou záležitostí, která by se rozhodně nemohla postavit pouze na dvou zákonech. Proto je zde ještě celá plejáda dalších zákonů, které zásadním způsobem zasahují a ovlivňují výkon SPOD. Patří sem například trestní zákon¹⁹⁰, trestní řád¹⁹¹, zákon o soudnictví ve věcech mládeže¹⁹², občanský soudní řád¹⁹³, zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních¹⁹⁴, zákon o zvláštních řízeních soudních¹⁹⁵ a mnoho dalších.

Motejl a jeho kolektiv se domnívají, že ochrana práv vyžaduje garanci rozsáhlého souboru práv. Proto je potřeba tolika právních předpisů.¹⁹⁶ Ovšem nosným zůstává zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který také nabízí nejobsáhlejší výčet činností, povinností, práv, sankcí, definic a vymezení.

Prvořadě tento právní předpis vymezuje, co vůbec je myšleno ochranou dítěte. Konkrétně sděluje: „*Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.*“¹⁹⁷

Zákon tedy nabádá hájit prioritně blaho dítěte. Tento pojem, tedy blaho dítěte, se v české legislativě objevil teprve s ratifikací Úmluvy o právech dítěte. Blahem dítěte je míněn fakt, že zájem dítěte musí zůstat vždy nadřazen ostatním zájmům. Tedy například zájmům rodičů či jiných osob, státu, školy a podobně.¹⁹⁸

Sociální pracovnice se setkává s tím, že v teoretické rovině nikdo o hájení blaha dítěte nepochybuje, nicméně praxe pak přináší jiné poznatky: „*To vůbec není ojedinělý. To je prakticky na denním pořádku, že rodiče chodí a rozčilují se, že mají svoje práva. Že mají právo být se svým dítětem, mají právo rozhodovat o tom, kam bude chodit do školy atd. Zkrátka se zběsile ohání svými právy, ale vůbec nechtějí slyšet o tom, že naším úkolem není hájit jejich práva, ale práva dítěte. A ono má právo se samo*

¹⁹⁰ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

¹⁹¹ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

¹⁹² Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

¹⁹³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

¹⁹⁴ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních

¹⁹⁵ Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních.

¹⁹⁶ Srov. MOTEJL, O.; ČERNÁ, I.; PANOVSÁ, a kol. *Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. s. 14–16.

¹⁹⁷ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 5.

¹⁹⁸ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vyd. Ostrava: Anag, 2014. ISBN 978-80-7263-914-4. s. 37.

*rozhodnout, nebo alespoň vyjádřit, co si přeje, co by chtělo, co je pro něj nejlepší. Asi jsme nějak těma lidskýma právama zblblý a místo tolerance vidím spíš sobeckost.*¹⁹⁹

Zásadním úkolem sociálního pracovníka je tedy bránit zájem dítěte. Je však nezbytné si uvědomit, že jsou-li práva dítěte porušována, pak může jakákoli osoba na toto porušování upozornit. A to buď rodiče dítěte nebo právě orgány sociálně-právní ochrany dětí. Nakonec na porušování svých práv může orgány SPOD upozornit dokonce samo dítě.²⁰⁰ Je osobní odpovědností každého, aby v případě podezření na upírání zákonných práv dítěte, učinil patřičné kroky. Pokud však vznikne podezření, že na dítěti je dokonce páchán trestný čin, pak zákon ukládá vysloveně povinnost každé osobě, aby tento neprodleně oznámila státnímu zastupitelství či policii. Neučiní-li tak, pak se sama tato osoba dopouští trestného činu, kdy jí hrozí odnětí svobody až na dobu 3 let.²⁰¹

Zákon však připouští výjimky. Z oznamovací povinnosti některé osoby vyjímá,²⁰² což ve svém důsledku klade obrovský etický nárok na daného člověka. Zákon totiž uvádí jako výjimku jednak některé funkce (duchovní, advokát), ale také nenutí nikoho ohlásit trestný čin, pokud by si tímto oznámením přivodil nějakou vážnou újmu.²⁰³ Dotyčný tak stojí před rozhodnutím, zda dát přednost vlastnímu bezpečí, nebo bezpečí druhého.

Sociální pracovnice deklaruje progres v tomto směru: *„Nevím přesně, čím to je. Hodně asi osvětou ve škole, v médiích a tak nějak trendem dnešní doby. Ale fakt se nám v praxi docela stává, že za námi přijde samo dítě. Ted' zrovna mi přišel mail od holčiny, kdy upozornila na to, že podle ní je její polorodá sestra týraná ze strany svého otce. Nebo k nám přišla asi třináctiletá slečna, popsala, jak se jí doma nelíbí a na vlastní žádost se nechala umístit do centra“ (myšleno Dětské centrum v XY, které je zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc – pozn. autora).*²⁰⁴

Následuje individuální, operativní a kreativní přístup každého jednoho pracovníka v každé jedné kauze. K intervenci v rodině má k dispozici pestrou škálu zákonných

¹⁹⁹ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

²⁰⁰ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 7, § 8.

²⁰¹ Srov. Zákon 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 368, odst. 1.

²⁰² Srov. Tamtéž, § 368, odst. 3.

²⁰³ Srov. Tamtéž, § 368, odst. 2.

²⁰⁴ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

opatření. Jednak jsou to jakési obecné kompetence, které nelze přímo definovat v zákoně, ale patří do výbavy sociálních pracovníků. Jsou to nejrůznější pohovory, motivace, reflexe rodinné situace, empatické doprovázení a podobně. Kromě těchto měkkých nástrojů jsou zde pak ještě v legislativě taxativně a jasně vymezené kompetence. Zákon o SPOD je rozděluje do dvou skupin. Jednou je poradenská a preventivní činnost a druhou potom represivní činnost.²⁰⁵

Zákon je pak koncipován tak, aby pracovník musel napřed využít všech dostupných a možných nástrojů z oblasti poradenství a prevence, než bude přistoupeno k represivním opatřením. A dokonce ani jejich realizace neznamena automatické vyloučení ostatních přístupů, ale nadále je nezbytné uvažovat ve smyslu podpůrné funkce orgánů SPOD. Klient svou zpětnou vazbou reflektuje, jak náročný je to úkol: *„Já jsem ještě v pohodě, ale můj brácha si o sociálce myslí svý. Napřed mu dítě vzali do děčáku, u soudu na něm nenechali nit suchou a pak za nim ještě lezli domu si povídat. To chápu, že se musel držet, aby tu ženskou nepraštil.“*²⁰⁶ Klient tak hodnotí situaci, kdy sociální pracovník použil výrazné represe, tedy podání návrhu na svěřeni dítěte do ústavní výchovy. Následně pak ovšem musel vstoupit do oné podpůrné a doprovázející role, když mu zákon ukládá minimálně jednou za tři měsíce navštívit rodiče a plánovat s nimi další postup, zjišťovat jejich poměry a podobně.

Pro ucelení představy uvedme nyní několik zcela konkrétních opatření, které může orgán SPOD pod hlavičkou zákona použít. Například uloženi povinnosti využiti odbornou poradenskou pomoc, poskytnutí součinnosti rodiči, který se rozhodne umístiti dítě do zařízení, stanovení dohledu nad dítětem, uloženi omezení rodičům či dětem, která budou brániti škodlivým vlivům na dítě a podobně.²⁰⁷

Pokud by se však tato opatření minula účinkem, může orgán SPOD požádat soud, aby tato opatření nařídil formou rozsudku či usnesení. Tato opatření jsou pak obvykle rodiči a dětmi vnímána jako závaznější a obvykle následuje větší ochota je respektovat. Sociální pracovnice toto potvrzuje: *„Nefunguje to tak všude, to určitě ne, ale hodně s kolegyněmi sdílíme praxi, že ve správním řízení ani nic nenařizujeme. V 99 % případů*

²⁰⁵ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 10-17.

²⁰⁶ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

²⁰⁷ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, §12-13.

*se to úplně míjí účinkem a jen ztrácíme čas. Když se s někým dá dohodnout a má náhled, tak to jde i bez nařizování. A když na naše připomínky neslyší, tak je nějaký příkazování marný. V našem obvodu to tak vnímá naštěstí i soud. Takže po nás nevyžaduje vyčerpat napřed nařizování ve správním řízení a pak se až obracet na ně, ale rozhodují hned.*²⁰⁸

Z výše uvedených činností je patrné, že volba a realizace kroků, které sociální pracovník pověřený sociálně-právní ochranou dětí činí, je vysoce náročná a zodpovědná. Ne vždy se daří odvést stoprocentní výkon, jak v minulosti upozornil ombudsman. Kancelář ochránce práv uvádí jako nejčastější podněty k prošetření nedostatečné působení na děti a rodiče a zanedbávání poradenské činnosti. Dále si rodiče často stěžují na to, že nedostávají základní informace o tom, jaká jsou práva jejich dětí. Sám ombudsman pak vidí nedostatek v tom, že sociální pracovníci jen zřídka apelují na rodiče a nevedou je k mimosoudní dohodě, stejně tak nemotivují rodiče k tomu, aby vzájemně respektovali svá práva, stejně tak ale práva svého dítěte. Rezervy vidí ochránce práv ještě v neefektivní preventivní činnosti, kdy se sociálním pracovníkům nedaří podchytávat patologii v rodině včas. Pro tuto práci je pak významná především ombudsmanova výtka vůči individuálnímu plánování. Podle jeho zjištění nejsou sociální pracovníci systematičtí. Absence individuálních plánů, případně jejich neefektivní a nefunkční nastavení je velkou slabinou sociálních pracovníků.²⁰⁹

4.2 Pracovník sociálně-právní ochrany dětí

V rámci této práce bude veškerá pozornost věnována pracovníkům obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, když takový pracovník je typickým představitelem vykonavatele sociálně-právní ochrany dětí. Nebudou tedy podrobněji rozebíráni pracovníci, kteří mají v tomto smyslu zcela specifické úkoly a působí například na ministerstvu, krajských úřadech, v komisích a podobně.

²⁰⁸ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

²⁰⁹ Srov. MOTEJL, O.; ČERNÁ, I.; PANOVSKÁ, a kol. *Rodina a dítě*. Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. s. 26–27.

Sociální pracovník, který svou činnost vykonává na obecních úřadech, se v podstatě ocitá souběžně na dvou profesních pozicích. Jednak je sociálním pracovníkem, ale zároveň je zaměstnancem úřadu a je tedy také úředníkem. Otázka toho, která z těchto funkcí je silnější, či nadřazenější, stále není dořešena. Je tedy více méně odpovědností každého úřadu, potažmo tajemníka či personalisty, jak k této otázce přistoupí.

Bez diskusí zůstává fakt, že každý sociální pracovník podléhá podmínkám stanoveným v zákoně o sociálních službách, kde jsou v osmé části jasně vymezeny předpoklady pro výkon takové činnosti.²¹⁰ Je tomu tak i u pracovníků orgánů SPOD, byť se v jejich případě nejedná o poskytování sociální služby. Je-li tedy úřadem přijímán nový pracovník, musí být plně svéprávný, bezúhonný, zdravotně způsobilý a musí být odborně způsobilý.²¹¹ Odbornou způsobilostí je pak míněno buď vyšší odborné či vysokoškolské vzdělání v oborech zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, humanitární práci, charitní činnost, případně sociální patologii nebo speciální pedagogiku a podobně.²¹²

Nabyté vzdělání je pak ještě potřeba doplňovat. Každý zaměstnanec má pak tedy ještě zákonné právo a zároveň povinnost se v průběhu roku vzdělávat. Zaměstnavatel je povinen mu zabezpečit vzdělávání v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok. Toto vzdělávání pak má být takového charakteru, aby sloužilo k upevňování a rozšiřování profesních kvalit.²¹³

V rámci standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí má pak ještě každé oddělení SPOD konkrétně a individuálně rozpracován svůj vlastní systém přijímání a zaškolování nových pracovníků, profesní rozvoj zaměstnanců a personální zabezpečení.²¹⁴

Vzhledem k tomu, že námi analyzovaný pracovník je odborníkem na sociální práci, musí naplňovat podmínky stanovené legislativou týkající se sociálních pracovníků. Své nároky však klade i úřad, který takového pracovníka vnímá jako

²¹⁰ Srov. Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 109 – 110.

²¹¹ Srov. Tamtéž, § 110, odst. 1.

²¹² Srov. Tamtéž, § 110, odst. 4.

²¹³ Srov. Tamtéž, § 111, odst. 1.

²¹⁴ Písemné vypracování a následné naplňování obsahu standardů nařizuje Vyhláška MPSV č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

úředníka a vyžaduje po něm podrobení legislativě týkající se právě úřednické profese. V tomto ohledu pak zásadní roli hraje tzv. zákon o úřednících. V tomto zákoně jsou taktéž stanoveny podmínky pro vznik pracovního poměru úředníka,²¹⁵ které v podstatě v zásadních bodech korelují s předpoklady uváděnými v zákoně o sociálních službách. Úředníkům pak dále zákon předepisuje základní povinnosti, jako například dodržovat ústavní zákony, hájit veřejný zájem, jednat s občany slušně a s úctou, rozhodovat nestranně a podobně.²¹⁶ V drtivé většině se jedná o taková nařízení, která zcela korespondují s elementární slušností, odpovědností a principiálně se shodují s etickým kodexem.

V předchozích bodech k žádnému zásadnímu rozporu mezi výkonem úřednické a sociální činnosti prakticky nedochází. Problém však v některých případech nastává, pokud úřad vyžaduje po pracovníkovi prohlubování kvalifikace právě dle zákona o úřednících, který vyžaduje účast na školeních alespoň 6 kalendářních dnů v roce.²¹⁷ Sociální pracovnice sdílí tuto zkušenost: „*U nás to je tak, že se šetří. Takže po nás nechtějí, abychom jezdili na úřednická školení. Na druhou stranu nám dost často nedovolí odjet ani na naše sociální. Pak nám to při kontrole vyčtou, tajemník se tomu vysměje a je to. Zkrátka zákon nařizuje, abychom se vzdělávali, ale když nám to úřad zakáže, tak se vlastně vůbec nic neděje. Jinde ale po holkách chtějí splnit vzdělávání podle 108 i podle 312. (Miněn je zákon o sociálních službách a zákon o úřednících – pozn. autora).“²¹⁸ Zdá se tedy, že záleží čistě na vedení úřadu, jak bude vzdělávání pracovníků korigovat a kterou legislativu upřednostní, případně zda některou z nich bude ignorovat a nebo naplňovat obě dvě.*

Úředníka pak ještě zákon zavazuje vykonat zkoušku zvláštní odborné způsobilosti, kdy získá osvědčení k výkonu určitých správních činností. Pracovník tak prokáže, že disponuje souhrnem znalostí a dovedností nezbytných pro výkon své práce.²¹⁹

²¹⁵ Srov. Zákon 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků, § 4.

²¹⁶ Srov. Tamtéž, § 16.

²¹⁷ Srov. Tamtéž, § 17, odst. 5.

²¹⁸ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnicí.

²¹⁹ Srov. Zákon 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků, § 21.

Kromě nesjednoceného přístupu k průběžnému vzdělávání sociálních pracovníků na úřadech, se objevuje ještě značná diverzita v jejich pracovním zařazení. Někteří pracovníci jsou na svých úřadech zařazení do 10. platové třídy, kdy se o nich uvažuje jako o vykonavatelích sociálně-právní ochrany dětí.²²⁰ Jiné úřady své pracovníky na doporučení MPSV zařadilo do 11. platové třídy, která od pracovníka požaduje samostatné zajišťování sociální diagnózy a terapie, realizaci sociálních opatření, odbornou práci při socializaci či poradenskou činnost.²²¹ Tato nejednotnost pak může být příčinou konfliktů či demotivace, jak dokládá výpověď sociální pracovnice: „*Náš tajemník řekl, že budeme v desítce a tečka. Doslova řekl, že na to naše pobíhání po městě a utírání zadků starým lidem to stačí. Osobně mi nejde o těch pár korun navíc, ale když ani neví, co děláme a stejně námi zvládne pohrdat, to mi docela ubírá energii.*“²²²

Na poněkud nešťastnou pozici státu v oblasti sociální práce upozorňuje také Elichová. Ta dokonce stát vnímá jako element, který sociální práci ohrožuje. Podle ní je totiž zákon o sociálních službách koncipován tak, že v podstatě (byť nepřímou) činí stát „*ze sociální práce nástroj své sociální politiky a ze sociálního pracovníka svého úředníka*“.²²³ Pokud lze takto uvažovat o oblasti sociálních služeb, je zřejmé, že sociální práce na úseku SPOD, která je výkonem státní správy a navíc ještě realizovaná na půdě místní samosprávy, bude taktéž výraznou měrou státem ovlivňována. Elichová pak reflektuje, že sociální pracovník je tak stavěn do pozice, kdy musí chránit své oborové zájmy, byť může zároveň cítit porozumění pro aspirace sociálního státu.²²⁴

Pemová a Ptáček se domnívají, že pro sociálního pracovníka v SPOD je zásadní kompilace tří dispozic. Jednak jsou to teoretické znalosti, dále pak zkušenosti z praxe a nakonec osobnostní předpoklady.²²⁵ Zákon se však, jak jsme zjistili v předchozích odstavcích, vymezuje pouze v oblasti vzdělání a následného vzdělávání pracovníka.

²²⁰ Srov. Nařízení vlády č. 222/2010 o katalogu prací ve veřejných službách a správě, odd. 2.10.13.10.2.

²²¹ Srov. Tamtéž, odd. 2.10.13.11.4.

²²² Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovníci.

²²³ ELICHOVÁ, M. *Sociální práce – aktuální otázky*. 1. vyd. Praha: Grada. 2017. ISBN 978-80-271-0080-4. s. 22.

²²⁴ Srov. Tamtéž. s. 25.

²²⁵ Srov. PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Grada: 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. s. 122–123.

Získávání zkušeností z praxe, reflektování pracovních výsledků, seberozvíjení a sebereflexe je pak individuální odpovědností každého jednoho pracovníka.

Co se týká zkušeností z praxe, Pemová s Ptáčkem upozorňují na fakt, že nelze uvažovat o přímé úměře mezi délkou praxe a kvalitou praktických dovedností. Odvedenou práci má hodnotit jednak přímý nadřízený, ale klíčovou roli má zejména sebereflexe. Ta může probíhat formou supervizí, intervizí nebo vyhodnocováním mimořádných situací.²²⁶

Pemová s Ptáčkem pak hovoří o třetí složce osobnostních předpokladů, a to je osobnost sociálního pracovníka. Mají na mysli správné zkombinování jeho znalostí, hodnot, dovedností, ale dále také jeho osobnostní rysy, víru či zkušenosti z osobního života. Pracovník pak podle nich musí mít schopnost vnímat klienty nejen na pracovní rovině, ale také na čistě lidské úrovni. Velký důraz pak oba autoři kladou na zvládnání sebereflexe. Především uvědomění si vlastních limitů a tenzí, které práce může přinášet. Považují to za základní prevenci syndromu vyhoření. Právě ten je pro sociální pracovníky SPOD velkým rizikem, když jejich práce znamená vysoké pracovní tempo, nutnost akutního rozhodování a reakcí a především obrovskou míru zodpovědnosti.²²⁷

4.2.1 Profesionalita sociálního pracovníka

Z předchozích odstavců, které se věnují osobnosti pracovníka, vyplývá, že zásadním předpokladem dobře odvedené sociální práce je také profesionalita. My jí však zmíníme jen velmi okrajově, což ale neznamená, že by nebyla důležitá, ba naopak. Velmi úzce pak téma profesionality souvisí s odpovědností, která je rozebírána v kapitole 4.4 a jeví se tak prakticky nezbytné, alespoň velmi stručně profesionalitu sociálního pracovníka zmínit.

Matoušek uvádí obecný rozdíl mezi profesionálem a neprofesionálem v tom, do jaké míry je pracovník schopen naplňovat pět základních atributů. Prvním z nich je teoretická základna, druhým pak autorita profese ve vztahu ke klientům, na třetí pozici je autorita uznávaná společností. Čtvrtým faktorem je kultura profese a nakonec etický kodex, který má zabránit tomu, aby byla zneužita moc, či privilegia, která ta či ona

²²⁶ Srov. PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Grada: 2012. ISBN 978-80-247-4317-2. s. 123.

²²⁷ Srov. Tamtéž. s. 124 – 129.

profese přináší. Matoušek však hned doplňuje, že tyto obecné principy nelze stoprocentně aplikovat na profesi sociálního pracovníka, která je v mnoha ohledech velmi specifická.²²⁸

Kopřiva vnímá specifičnost profese sociálního pracovníka především v tom, že je vyžadován vztah mezi klientem a pracovníkem. Na rozdíl od jiných profesí (holič, manažer), které taktéž pracují s lidmi, ale vystačí si s tím, že jejich chování bude v souladu s konvencemi.²²⁹ Kopřivovo pojetí profesionality tak úzce souvisí se vztahovostí mezi klientem a pracovníkem.

Musil vidí profesionalitu sociálního pracovníka v tom, že je schopen s klientem samostatně pracovat. Nebýt jen administrátorem, ale také filantropem, který zvládne procedurální rozhodování, bude odhodlaný pomáhat a dokáže se vcítit do potřeb klienta.²³⁰

Kredátus definuje profesionála v oblasti sociální práce jako člověka, který je osobnostně vyrovnaný, má vysokoškolské vzdělání, je altruistou a zároveň dostatečně sociálně-psychologicky kompetentní, aby dokázal klientovi pomoci.²³¹

Podle Elichové je sociální práce nejen vědní, ale zároveň také praktickou disciplínou a je proto nezbytné rozvíjet u pracovníků oblast měkkých dovedností. Aby se sociální pracovník stal skutečným profesionálem, je nezbytná jeho schopnost reflexe, kritického uvažování a ochota celoživotního vzdělávání. Sociální pracovník totiž používá jako pracovní nástroj sám sebe.²³²

Důraz na reflexi v sociální práci dává také Navrátil s Janebovou. Podle nich je cílem reflexivity zohlednění různých úhlů pohledů a názorů. Ať již na straně

²²⁸ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 40-41.

²²⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-181-6. s. 14-15.

²³⁰ Srov. MUSIL, L. Kvalifikovaný sociální pracovník je schopen s klientem samostatně pracovat. *Sociální práce*, 2007, roč. 7, č. 1. ISSN 1213-6204.

²³¹ Srov. KREDÁTUS, J. Široká veřejnost stále vnímá sociálních pracovníkův ako úředníkův. *Sociální práce*, 2007, roč. 7, č. 1. ISSN 1213-6204.

²³² Srov. ELICHOVÁ, M. *Sociální práce – aktuální otázky*. 1. vyd. Praha: Grada. 2017. ISBN 978-80-271-0080-4. s. 209-210.

pracovníka, jeho kolegů, klientů, supervizorů atd. Reflexe by měla být zpětnou vazbou, kterou pracovník využije pro růst kvality své práce s klienty.²³³

4.3 Činnost pracovníka sociálně-právní ochrany dětí

Primárně se v této práci zaměřujeme na individuální plán. Jeho tvorba, zpracování a revize jsou však jen drobným dílkem v soukolí složitých a různorodých činností, které sociální pracovník sociálně-právní ochrany dětí vykonává. Pro dobře pochopený a komplexní obraz IPOD je nezbytné poznat kontext, ve kterém se realizuje. Tedy další činnosti, kterým se sociální pracovník v rámci své agendy věnuje.

Ve velmi obecném a široce pojatém měřítku lze o profesi sociálního pracovníka SPOD hovořit jako o souhrnu činností a působení, ke kterým dochází z důvodu aktuálně tíživé situace v rodině dítěte. Tyto činnosti pak vycházejí buď z vlastní iniciativy pracovníka, případně na základě podnětů (dítěte, rodičů, třetích osob).²³⁴

Motejl jako obecnou formulaci úkolů sociálního pracovníka OSPOD uvádí: „... je jím snaha řešit na profesionální úrovni problémy rodin nacházejících se v obtížných životních situacích. Tento pohled umožňuje sociální práci pojímat problémy člověka jako obtíže přesahující jisté hranice a ovlivňující nejen jeho samého, ale celé jeho sociální okolí. Při snaze pomoci však sociální pracovník bere v potaz nejen faktory sociální, ale i faktory psychické, biologické či duchovní. Tento přístup mu umožňuje správně stanovit sociální diagnózu a na jejím základě následně provádět sociální práci.“²³⁵

Je naprosto nereálné vystavět všeobsahující výčet činností, které tento typ sociální práce zahrnuje. Konkrétní a taxativní vymezení tedy není k dispozici. V obecné rovině se lze opírat o zákon o SPOD, který na různých místech uvádí kompetence a povinnosti orgánů SPOD, a to vždy v kontextu a souvislosti s konkrétní danou problematikou

²³³ Srov. NAVRÁTIL, P.; JANEBOVÁ, R. *Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-038-2. s. 24-25.

²³⁴ Srov. MOTEJL, O.; ČERNÁ, I.; PANOVSÁ, a kol. *Rodina a dítě*, Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. s. 18.

²³⁵ Tamtéž. s. 18–19.

(např. realizací ústavní výchovy, ukládání výchovného opatření, podávání návrhu na předběžné opatření atd.).

Dalším pilířem, o který se lze opřít, je pracovní náplň každého jednoho pracovníka. Zde už se jedná o poměrně konkrétní a komplexnější výčet pracovních činností, jako např. vykonávání funkce kolizního opatrovníka, navštěvování dětí a rodiny v obydlí, ve škole apod., podávání zpráv soudu, státnímu zastupitelství a PČR, vedení rejstříku Om, Nom, ostatních rejstříků, spolupráce s dalšími pracovníky odboru i jiných odborů úřadu a tak podobně. Právě v pracovní náplni se pak velmi dobře odráží onen dříve zmiňovaný dualismus sociálního pracovníka a úředníka v jedné osobě.

Konkrétnější obrysy činnosti sociálního pracovníka pak nabízejí také vypracované standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí. V osmém standardu kvality má mít konkrétní orgán SPOD rozpracovanou strategii přijetí oznámení případu, rozlišení typů naléhavosti případu, určení koordinátora dané kauzy, jeho povinnosti a činnosti a hovoří také o kapacitě pracovníka. Devátý standard pak nabízí danému oddělení na míru ušitá pravidla pro jednání s klienty, jak provádět základní i podrobné vyhodnocení, a pro naše účely nejdůležitější – stanovení, obsah a přehodnocování individuálního plánu ochrany dítěte.²³⁶

Na závěr pak připomeňme, že veškerá činnost, kterou sociální pracovník vykonává, by se měla podřizovat vyššímu, etickému principu. Neopominutelnou součástí každého profesního úkolu má být respektování pravidel etického kodexu sociálních pracovníků. V souvislosti s individuálním plánem pak zmíníme především respekt k jedinečnosti každého člověka a právo klienta na seberealizaci. Profesionální odpovědnost by pak měla mít vždy přednost před vlastními zájmy a zároveň má pracovník vždy podporovat a rozvíjet pocit vlastní odpovědnosti ve svých klientech.²³⁷

²³⁶ Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí upravuje vyhláška MPSV č. 473/2012 Sb.

²³⁷ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.

4.4 Odpovědnost aktérů individuálního plánování

Čtvrtou kapitolou se jako červená nit táhne otázka odpovědnosti. Ať už se tento pojem vztahoval k odpovědnosti za život klienta, za plánování jeho bytí nebo zazněl v souvislosti s odpovědností za svou profesi, za přístup k práci a za to, jak je nakonec práce odvedena. Zastavme se tedy nyní krátce u etické reflexe v zrcadle odpovědnosti sociálního pracovníka, jakožto osoby, která je za proces individuálního plánování odpovědná.

Prvořadě se opět zaměříme na jakési vymezení či definici pojmu. Ústav pro jazyk český sděluje, že pojem „odpovědnost“ a „zodpovědnost“ jsou významově rovnocenné.²³⁸ V rámci této práce bude preferován výraz odpovědnost. Odpovědnost je bezesporu široký pojem, který zasahuje do více oblastí. Pro tuto chvíli se zaměříme na oblast etiky, respektive morálky.

Šimek popisuje morální odpovědnost jako „...schopnost člověka přisuzovat si úkonem praktického rozumu vinu nebo zásluhu za jednání nebo následky jednání. Případně zavázat se nebo být vázán k určitému jednání do budoucna.“²³⁹

Olšovský vnímá odpovědnost jako mravně-morální vlastnost, která vychází ze svědomí člověka. Podle něho je odpovědnost kořenem morálky a zdrojem skutečného lidství. Potvrzuje, že odpovědnost má souvislost k minulým skutkům a zároveň nám otevírá odpovědnou přítomnost i budoucnost.²⁴⁰

Podle Jonase je primární odpovědnost člověka za ostatní bytosti. Podle něho tento fakt vyplývá již z nesamostatnosti člověka a každý z nás má z dětství jasnou zkušenost s odpovědností rodičovské péče. Uvažuje tak, že pro člověka je vyznamenáním, že jen on sám může mít odpovědnost. Avšak to pak zároveň znamená,

²³⁸ Srov. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. *Internetová jazyková příručka*. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=zodpov%C4%9Bdnost>.

²³⁹ ŠIMEK, V. Morální odpovědnost. In *Filosofie (asi) za minutu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta. [online]. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <https://www.fizami.cz/video/moralni-odpovednost/>.

²⁴⁰ Srov. OLŠOVSKÝ, J. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1266-4, s. 137.

že ji také za ostatní sobě rovné mít musí a v každém případě v nejrůznějších vztazích ji tedy automaticky má.²⁴¹

Jonas vysvětluje, že mezi jinými druhy odpovědnosti zvláště vynikají dva. A to rodičovská a státnická odpovědnost. Rodičovskou odpovědnost vnímá jako archetyp veškeré odpovědnosti a jejím předmětem je dítě. Rodič je odpovědný nejen za uspokojování základních potřeb dítěte, a tedy za zachování jeho života, ale také za co nejvyšší možnou kvalitu tohoto žití. V podstatě to samé lze vnímat také u státu. Ten vznikl a existuje proto, aby byl vůbec možný lidský život a dále aby byl možný dobrý život. A proto státník má po dobu svého úřadu odpovědnost za blaho svého lidu. Jonas zde vnímá analogii s rodičovskou odpovědností, kdy opět začíná u fyzické existence a dosahuje až k odpovědnosti za nejvyšší dobro.²⁴²

Pokud tedy Jonas popisuje, že se obě tyto odpovědnosti prolínají, znamená to pro sociálního pracovníka SPOD, který zastupuje stát, že nemůže uvažovat zcela odděleně o odpovědnosti své a odpovědnosti rodičů. Znamenalo by to, že se nemůže zříci odpovědnosti za budoucí vývoj a situaci dítěte. Pracovník by tak nemohl sdělit rodičům, že blaho jejich dítěte je jejich odpovědností a tím umlčet své svědomí. Na druhou stranu však takový pracovník nesmí vstoupit do druhého extrému, kdy přes svou vlastní odpovědnost nevidí odpovědnost rodiče a svým necitlivým zásahem tak rodičovské kompetence oslabí natolik, že jim vlastně jejich odpovědnost sebere.

Přesunutí, či zbavení se odpovědnosti sociálnímu pracovníkovi nedovoluje ještě další fakt. Jeho vztah s klientem totiž není symetrický. Pracovník reprezentuje státní moc a klientovi zákon nařizuje se v mu v určitých záležitostech podrobit.²⁴³ Je-li však někdo ve vztahu v dominantní pozici, měl by být také ochoten a schopen za toto „vedení“ převzít odpovědnost. Matoušek hovoří o modelu byrokratického sociálního pracovníka, který účelově manipuluje s klienty. Někdy musí vytvářet iluzi osobní péče o klienta, jindy vystupuje jako někdo, kdo striktně vyžaduje normativnost. V tomto modelu si pracovník jasně musí uvědomit svou roli, jelikož je velmi náročné užívat

²⁴¹ Srov. JONAS, H. *Princip odpovědnosti – Pokus o etiku pro technologickou civilizaci*. 1. vyd. Praha: Oikoyemnh, 1997. ISBN 80-86005-06-2. s. 152-153.

²⁴² Srov. Tamtéž. s. 157-158.

²⁴³ Srov. Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 12 a § 13.

v profesi takto manipulativní vztah, který by v osobním životě považoval za zcela neetický.²⁴⁴

Smutková pak považuje problém moci za jeden z nejdůležitějších bodů v práci s klienty. Pracovník musí být schopen o tomto problému uvažovat, reflektovat ho a nezabřednout do striktně normativních stereotypů.²⁴⁵

Někdy je však skutečně užití moci jedinou možnou alternativou. Guggenbühl-Craig je přesvědčený, že v sociální práci je někdy nezbytné jednat proti vůli klienta. Zákon musí někdy dát pracovníkovi tuto moc, aby mu rozvázal ruce jednak k hájení zájmů klientů, kteří sami nerozeznají, co je pro ně dobré. A potom v případech, kdy pracovník hájí zájmy nezletilého klienta proti jeho rodičům.²⁴⁶

Pro sociálního pracovníka by také mělo být důležité uvědomění, že jeho odpovědnost se týká plánování, dodržování nastavených úkolů a kroků, má také odpovědnost za revizi a vyhodnocování individuálního plánu, odpovídá za jeho formu a provedení. Nenese však v žádném případě odpovědnost za život klienta.

Povinnost přejímání odpovědnosti za druhé nepředpokládá ani Spaemann. Podle něho je podstatné si uvědomit, že naše odpovědnost má hranice. Pokud by tomu tak nebylo, neustále bychom zvažovali a vybírali mezi nejrůznějšími možnostmi a hledali tu nejlepší. Což by vedlo k tomu, že bychom se nikdy nedobrali žádného rozhodnutí.²⁴⁷

Tuto myšlenku v podstatě podpírá také etický kodex sociálních pracovníků. Ten apeluje na odpovědnost pracovníka ve vztahu ke svému zaměstnavateli,²⁴⁸ dále ukládá povinnost odpovědnosti za své vlastní vzdělávání²⁴⁹ a zavazuje pracovníka k tomu, aby

²⁴⁴ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesní etika In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 46.

²⁴⁵ Srov. SMUTKOVÁ, L. Moc a posuzování životní situace klienta In NAVRÁTIL, P.; JANEBOVÁ, R. *Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-038-2. s. 64-65.

²⁴⁶ Srov. GUGGENBÜHL-CRAIG, A. *Nebezpečí moci v pomáhajících profesích*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-302-4. s. 9.

²⁴⁷ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0484-2. s. 60-61.

²⁴⁸ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z:

http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf. čl. 2.2.1.

²⁴⁹ Srov. Tamtéž. čl. 2.4.4.

svá rozhodnutí měl vždy podložena eticky.²⁵⁰ Nakonec kodex shrnuje odpovědnost pracovníka tak, že má být odpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje.²⁵¹ Pro pracovníka je však zcela zásadní, že kodex od něho nevyžaduje odpovědnost za osoby (ať už klienty, kolegy, nadřízené), ale pouze a jenom za jednání vůči nim. Takto definované odpovědnosti pak odpovídají Spaemannově pojetí ohraničené odpovědnosti. Jsou jasně orámované a vždy končí u pracovníka samotného. Nepřesahují ho, nepožadují přebírání odpovědnosti za klienta, jeho rodinu a jeho rozhodování. Naopak ubezpečují pracovníka v tom, že odpovědný je pouze za své jednání.

Spaemann doslova uvádí: „*Jednotlivec odpovídá v nepodmíněném smyslu sám za své jednání.*“²⁵² Sociální pracovník pak v tomto vyjádření může jasně dostat vysvětlení, že na svých bedrech nemůže nést odpovědnost ostatních, nebo snad dokonce každého jednoho svého klienta. Sociální pracovnice vzpomíná: „*Jeden čas jsem už měla dost, fakt jsem se cítila docela dost vyčerpaná, před usnutím jsem myslela na klienty, bála jsem se je potkávat ve městě, no fakt už jsem si hledala jiný zaměstnání. A pak na jednom školení lektorka řekla, že máme nesmírně odpovědné zaměstnání. Ale odpovědní jsme jen a jen za svou práci, ne za ty děti. A to mi hrozně pomohlo.*“²⁵³

A na druhé straně našeho etického zrcadla stojí klient, který sdílí tuto myšlenku: „*Ono se jim to hezky plánuje, pěkně z kanceláře. Ale oni za mě můj život žít nebudou. Já jsem ten, kdo musí sehnat peníze, vyjít s rodinou a všechny tyhle věci. Nakonec je to na mně. Protože mě se nakonec budou ptát, jak jsem to zvládnul. A nakonec vlastně i ten nahoře.*“²⁵⁴ Touto myšlenkou klient jasně ukazuje, že odpovědnost cítí a vnímá jako něco nepřenositelného, co má náležitosti a nelze se toho vzdát.

Když Sokol popisuje lidské jednání, dělí ho na tři složky, podle vztahu k času. První fázi, kdy se člověk k nějakému jednání chystá a rozhoduje se, přirovnává Sokol

²⁵⁰ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z:

http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_ssprc.pdf. čl. 2.3.3.

²⁵¹ Srov. Tamtéž. čl. 2.5.6.

²⁵² SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, Praha: Svoboda, 1995, ISBN 80-205-0484-2. s. 44.

²⁵³ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

²⁵⁴ Příloha č. 2 . Rozhovor s klientem.

jako projekt, jako v organizacích psaný záměr, který má stanovit cíl.²⁵⁵ V tomto ohledu lze vnímat analogii s individuálním plánem, který konstruují sociální pracovníci ve spolupráci s klienty. Sokol tento proces plánování lidského jednání považuje za redukování složitosti, kdy problém rozloží na dílčí části.²⁵⁶ Také v tomto momentu je cítit podobnost s procesem individuálního plánování, kdy je plánováno dosažení cíle tím, že je analyzován a rozdělován na dílčí kroky.

Sokol pak uvádí, že každý, kdo se takovýmto způsobem rozhoduje a plánuje, musí uvažovat nad tím, co svým jednáním způsobí a musí zkrátka počítat s tím, že za své činy ponese odpovědnost. A odpovědnost pak v zásadě znamená tři věci. Odpovědnost jaksi sám před sebou, kdy člověk sám za sebe nese důsledky svých činů. Dále odpovědnost ve vztahu k druhým, jak se jeho jednání dotklo právě jich a jejich životů. A nakonec odpovědnost před soudem, tedy jakási odpovědnost právní a trestní. Tu Sokol považuje za nezbytnost pro fungování společnosti. Upozorňuje však na to, že právní či forenzní odpovědnost už vůbec nedopovídá mravním a morálním požadavkům, které jí daly vzniknout.²⁵⁷

Dotazovaná sociální pracovnice popisuje situaci odpovědnosti v našem kontextu následovně: „*Sice máš v individuálním plánu nejrůznější úkoly i pro klienta nebo jiný organizace. Ale tak nějak cítíš odpovědnost i za ně. Protože když to neklapne, tak si říkáš, že jsi ty kroky asi blbě nastavila, mohla jsi vymyslet jiný, jinak. I když pod tím plánem je podepsaný klient nebo třeba učitel, tak vnitřně, sama před sebou za něj cítím odpovědnost já.*“²⁵⁸

Sokol však, stejně jako Spaemann, dává sociálnímu pracovníkovi jasnou odpověď, že jeho odpovědnost je ohraničená, má své meze. Vysvětluje totiž, že pokud někdo svěří rozhodování o druhých (např. vedoucímu, veliteli nebo třeba úředníkovi), pak tato osoba je striktně omezena ve své odpovědnosti, a to rozsahem svých pravomocí. Jeho

²⁵⁵ Srov. SOKOL, J. *Etika, život, instituce*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-223-1. s. 79.

²⁵⁶ Srov. Tamtéž.

²⁵⁷ Srov. Tamtéž. s. 81.

²⁵⁸ Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící.

odpovědnost je tak omezena jen na to, co rozhodl z vlastní vůle. Zároveň je tak omezeno i jeho ručení za důsledky.²⁵⁹

V souvislosti s procesem individuálního plánování a případných následků při nedosažení nastavených cílů se sociální pracovník může dostat s klientem do konfrontace, kterou klient popsal takto: „*No a když měl brácha dítě v děčáku, tak naše ségra se nabídla, že by si ho na víkendy brala domu, jako na návštěvy. Jenomže dřív byla v base. A ta sociální pracovnice klidně mohla dělat, že to neví, ale vytáhla to. No a tak kvůli ní byla holka v děčáku pořád, ani se za rodinou nepodívala.*“²⁶⁰ V tomto případě klient dává sociální pracovníci vinu za to, že zamezila kontaktu jeho dcery s rodinou. A to tím, že vyžádala výpis z evidence rejstříku trestů, jak jí to ukládá zákon.²⁶¹ Nelze však od sociální pracovnice očekávat, že ponese odpovědnost za to, že dívka bude trávit veškerý čas v dětském domově. Podle Spaemanna totiž nelze nést odpovědnost za následky toho, co se stalo v důsledku toho, že jsme neučinili něco, co učinit ani nesmíme. Zkrátka nemůžeme nést odpovědnost za následky toho, že jsme se zdrželi špatného jednání. Stejně tak, jako nemůžeme nést odpovědnost za to, co bychom fyzicky ani vykonat nezvládli.²⁶²

Pokud tedy sociální pracovník je schopen, ať už před sebou samým, před druhými či dokonce před soudem, podat jasnou a rozumnou odpověď, proč konal tak či onak, lze se domnívat, že jednal odpovědně.

Podle Anzenbachera odpovědnost implikuje odpověď. Pokud od někoho vyžadujeme odpovědnost, očekáváme od něho rozumné odpovědi na otázky, proč jednal právě tak, jak jednal. Musíme však vycházet z toho, že to, co je špatné, amorální, má automaticky charakter něčeho, co je proti rozumu.²⁶³

Odpovědnost tedy sociální pracovník samozřejmě má, ale pouze za své jednání, svou práci. Nemůže nést odpovědnost za rozhodnutí druhých, za něco, co ani jinak udělat nemohl. A pokud se snad přesto u sociálního pracovníka objevují negativní

²⁵⁹ Srov. SOKOL, J. *Etika, život, instituce*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-223-1. s. 83.

²⁶⁰ Příloha č. 2 – Rozhovor s klientem.

²⁶¹ Srov. Zákon č. 359/99 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 30, odst. 3.

²⁶² Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0484-2. s. 62.

²⁶³ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3. s. 15-16.

emoce, které s pocitem odpovědnosti souvisejí, doporučuje Kopřiva odpovědnost převzít, ovšem jen za své vlastní prožitky, za svůj vnitřní svět. Je to podle něho první krok na cestě k profesionálnímu zrání. V momentě, kdy si začneme uvědomovat, jak vnitřně zpracováváme informace zvenku (např. selhávání klientů, jejich výčitky a podobně), směřujeme k vnitřní svobodě a možnosti supervize nad vztahem ke klientovi.²⁶⁴

²⁶⁴ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-181-6. s. 32-33.

5 Sonda do vnímání individuálního plánování

V následující kapitole jsou nastaveny dva cíle. První snahou bylo jednak získat zcela živé informace o tom, jak proces plánování vnímá reálná sociální pracovníce a jak reálný klient. Na základě jejich reflexe pak byly získány podklady pro cílené a konkrétní zaměření etické reflexe.

Druhým úkolem této sondy potom bylo získání názorů, myšlenek a postřehů, které obohatily a rozvinuly teoretická data předchozích kapitol. Tím získala práce další rozměr, ryze praktický, respektující skutečný a prožívaný proces individuálního plánování.

Je třeba zdůraznit, že nepředkládáme výzkum, který by přinesl odpověď na otázku, jak vypadá etická reflexe individuálního plánu z pozice sociálních pracovníků a klientů. Kapitola nemá ani ambice reprezentovat na tomto místě obecné vnímání individuálního plánu ochrany dítěte ze strany klientů a pracovníků. Smyslem kapitoly tedy není předložení jasných závěrů, ověření stanovených hypotéz, ale prozkoumání, sledování a pátrání po názorech aktérů individuálního plánování. V rámci této práce pak budeme tento způsob průzkumu nazývat sondou.

Vzhledem k tomu, že nebyl prováděn výzkum, nýbrž sondáž, nebylo ani operováno s náležitostmi, které pro kvalitativní výzkum uvádí například Silverman. Ten předpokládá výběr modelu, konceptu, teorie, metody atd.²⁶⁵ Z těchto požadavků jsme se přidrželi pouze posledního bodu, tedy bylo využito jedné z metod kvalitativního výzkumu, a to rozhovoru.

Přestože v rámci této práce nebyl realizován výzkum, byla získávána a zpracovávána data takovým způsobem, který v principu odpovídá charakteru kvalitativního výzkumu. Hendl považuje kvalitativní výzkum za typický právě tím, že jsou sbírána a analyzována veškerá data, která pomohou osvětlit a najít odpovědi na daný problém. Výhodou pak je získání hlubokého popisu dané problematiky a

²⁶⁵ Srov. SILVERMAN, D. *Ako robiť kvalitatívny výskum*. 1 vyd. Bratislava: Ikar, 2005, ISBN 80-551-0904-4. s. 94.

poskytnutí podrobných informací.²⁶⁶ Blíže se s metodikou provedené sondy seznámíme v následující kapitole.

5.1 Metodika realizované sondy

Vzhledem k tomu, že požadována byla data jasně kvalitativního charakteru, bylo přistoupeno k technikám kvalitativního výzkumu. V něm se odráží snaha porozumět perspektivě respondenta a získání co nejkomplexnějších informací, týkajících se dané problematiky. Pro účely této práce se jevil jako nejvhodnější nástroj polostrukturovaný rozhovor, kdy respondenti byli v podstatě jen podněcováni k samostatnému vyprávění o svých zkušenostech s individuálním plánováním. Rozhovor byl pouze usměřován v tom smyslu, aby nebylo opuštěno téma individuálního plánování a zároveň byli respondenti motivováni k etickému reflektování prožitých zkušeností. Předem byla připravena pouze základní osnova rozhovoru, což zajistilo možnost flexibilního reagování na průběh rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor se jevil jako nejvhodnější také z důvodu poskytnutí dostatečného prostoru pro vyjádření subjektivních postojů respondentů, případně umožnění vyjasnění nedorozumění a nepochopení v průběhu interview.

K fixaci kvalitativních dat byl použit audiozáznam, kdy s nahráváním na diktafon oba respondenti souhlasili. Následně byla data převedena do textové podoby a poté podrobena redukci prvního řádu, kdy z rozhovorů byly eliminovány nepodstatné výrazy. Transkripce rozhovorů s probandy jsou přílohou 1 a 2 této práce.

Poté byl každý rozhovor separátně podroben analýze, a to metodou vytváření trsů. Analýza byla prováděna manuálně, systémem podtrhávání, následného rozstříhávání vybraného textu a seskupování ústřížků dle obsahové korelace. V textu byly vyhledávány takové výroky, které měly etický charakter a v souvislosti se svým tématickým překryvem byla tato data přiřazována k sobě. Tímto způsobem byly vytvořeny trsy, které spolu tématicky souvisely. Vznikly tak čtyři trsy. V jednom z nich

²⁶⁶ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. s. 46-48.

se objevovaly výrazy související se svědomím, další trs pak obsahoval myšlenky týkající se subsidiarity. Třetí trs pojal výrazy týkající se svobody a čtvrtý zahrnoval pojmy odkazující na odpovědnost.

V procesu sbírání dat a jejich analýzy bylo dbáno na to, aby nedocházelo k anekdotické práci s daty. Zejména byl kladen důraz na to, aby účelově nebylo využíváno jen takových tvrzení a fragmentů rozhovorů, které by se do textu hodily a potvrzovaly teoretická tvrzení.

5.2 Výběr respondentů a průběh rozhovorů

Dotazovaná pracovnice byla vybrána tak, aby se její pracoviště neztotožňovalo s pracovištěm tazatelky. Tento fakt by mohl zvyšovat riziko irelevance získaných dat, a to ve smyslu neudržení dostatečného odstupu tazatelky při provádění rozhovoru, subjektivizace a přílišného vnoření do problematiky na konkrétním jednom pracovišti. Zároveň ale tak, aby respondentka tazatelku znala, měla k ní alespoň elementární důvěru a tím se eliminovala možnost zkreslování dat (například snaha vypadat lepší, stud před cizím člověkem a podobně).

Vybraná sociální pracovnice se na poli sociálně-právní ochrany dětí pohybuje mnoho let, je zkušená a v problematice dobře orientovaná.

Interview se uskutečnilo u sociální pracovnice doma, když toto bylo její výslovné přání, pro získání dostatečně komfortního a bezpečného prostředí pro rozhovor a zajištění dostatečné časové dotace. Rozhovor probíhal na základě předchozí telefonické domluvy. Respondentka byla jasně informována o tom, že v diplomové práci nebude nikde uveřejněno její jméno ani pracoviště, na kterém působí. Dále dotazovaná pracovnice souhlasila s tím, že celý rozhovor bude nahráván na diktafon, následně přepsán a zpracován. Vysloveně souhlasila s tímto postupem. Doba interview zaznamenaného na diktafon byla 1 hodina a 42 minut. Rozhovor proběhl dne 15.6.2018.

Získání dat z perspektivy klienta bylo dosaženo taktéž formou polostrukturovaného rozhovoru. K rozhovoru pak byl respondent vybrán na základě osobní zkušenosti autorky, která s dotazovaným v minulosti spolupracovala v rámci jedné sociální služby. Výběr respondenta byl tedy učiněn tak, aby se tazatel a klient znali, ale aby zároveň

mezi nimi v současné době neprobíhala žádná profesní interakce. Důraz byl tedy kladen na to, aby respondent nebyl současně aktivním klientem tazatelky. Konkrétně tak byl vytipován muž, který dlouhodobě v minulosti s orgánem SPOD spolupracoval, bezesporu zkušenosti s IPOD má, avšak momentálně již klientem není. Tento byl pak formou e-mailu kontaktován a s rozhovorem souhlasil. Rozhovor pak proběhl na půdě neziskové organizace, se kterou v minulosti klient taktéž spolupracoval a má k ní důvěru. V průběhu hovoru se tak cítil bezpečně, klidně a komfortně. Rozhovor proběhl dne 22.6.2018 a trval 1 hodinu a 27 minut.

5.3 Etická reflexe individuálního plánu ochrany dítěte optikou přímých aktérů

Analýzou interview se sociální pracovníci a klientem byly získány čtyři základní etické oblasti, které v rozhovorech zaznívaly. Jedná se o takové pojmy, které se jednak objevovaly jak u sociální pracovnice, tak u klienta. Dále jen takové výroky, které zaznívaly opakovaně. V rozhovorech zaznívala i další etická témata, která se však buď objevovala zcela soliterně, a nebo jen u jednoho respondenta.

Některé výroky dotazovaných velmi úzce souvisely s otázkou lidských práv. Vzhledem k širokému záběru této tematiky a obsáhlosti lidsko-právního pojmu, nebyl tento rozměr do etické reflexe v této práci zakomponován.²⁶⁷

Pro maximální možnou přehlednost a strukturovanost byla analyzovaná data zpracována do tabulky. Níže uvedená tabulka zachycuje výroky respondentů, které odkazují a vztahují se ke konkrétním etickým fenoménům. Fragmenty rozhovorů jsou zaznamenávány bez kontextu celé věty či obsahové myšlenky. V případě, kde je to nutné, jsou autorkou v závorce doplněny informace, které ozřejmují význam výroku. Jednotlivá vyjádření jsou zaznamenávána vždy jen v jedné sekci, přestože se mnohdy významově překrývají a bylo by možné o nich uvažovat v několika etických rovinách.

²⁶⁷ Sociální pracovníce například uvádí, že rodiče se velmi často dovolávají svých rodičovských práv, děti jsou si pak stále častěji vědomy svých práv a jsou připraveni se jich prakticky dovolávat. Dále pracovnice sděluje, že v rámci plánování je náročné rodičům vysvětlit, že cílem IPOD je ochránit práva dítěte, nikoliv jejich. Popisuje dále de facto právo osob na osobní integritu, osobní a domovní svobodu a tak dále.

V tabulce 5.1 jsou citovány části rozhovorů s respondenty, které jsou tématicky přiřazeny k souvisejícímu etickému pojmu. Tabulka byla sestavena autorkou, a to selekcí vybraných pasáží realizovaných rozhovorů s respondenty.

Tabulka 5.1 Výroky respondentů přiřazené k jednotlivým etickým pojmům²⁶⁸

ETICKÉ POJMY	VÝROKY SOCIÁLNÍ PRACOVNICE	VÝROKY KLIENTA
SVOBODA	<p><i>Vůbec se jim nelíbí, že dítě bude u toho, když se o něm budeme bavit a rozhodovat.</i></p> <p><i>Drtivá většina klientů u nás není dobrovolně.</i></p> <p><i>Nesouhlasím s tím, že máme povinnost plánovat.</i></p> <p><i>A ono má právo se samo rozhodnout nebo alespoň vyjádřit, co si přeje... (dítě)</i></p> <p><i>Hlavní je asi ta dobrovolnost, když klient... přichází dobrovolně, svobodně...</i></p>	<p><i>... s tou jednou to nešlo (soc. pracovníci). Pořád mi něco vnucovala, pořád si jela to svý. Ale já jsem si chtěl o svých věcech rozhodovat sám.</i></p> <p><i>... to už jsem si připadal jako dement. Aby mi hromadně všichni plánovali, jak si mám večer natáhnout budíka.</i></p> <p><i>... je to trochu zmatek, když jednou ho berou jako nezletilýho, sám o sobě si rozhodnout nesmí...</i></p> <p><i>... správná ženská, jako teda pracovnice, by do toho prostě nikoho neměla nutit (do plánování)</i></p>
SVĚDOMÍ	<p><i>Mezi tohle všechno se ... svědomí dost těžko napasuje.</i></p> <p><i>... bylo by ideální, nechat na našem vědomí a svědomí...</i></p> <p><i>Je to taky spíš hodně o svědomí...</i></p> <p><i>Ale bez něj to nejde. (svědomí)</i></p> <p><i>Ale když někdo nemá chuť cítit nějaký zákony..., tak kodex nepomůže.</i></p> <p><i>Přece si večer nedám v klidu večeři, když bych věděla, že její děti mají hlad.</i></p> <p><i>Udělám to, co mi ukládá zákon a nazdar. Já jsem podle zákona nepochybila. Ale pak mi to nedá. Prostě mi to svědomí nedovolí.</i></p> <p><i>A pak se trochu ozývá (svědomí), jestli jsem spíše neměla „cítit“ zákon a předpisy...</i></p> <p><i>Jako když něco udělám, protože to zákon chtěl, ale vevnitř cítím, že jsem to udělat neměla.</i></p> <p><i>A pak nastupuje to svědomí, o kterým jsem mluvila.</i></p> <p><i>... pracovat se svědomím...</i></p>	<p><i>...správně by měla ten spis předat někomu jinému, ale ví, že by to pro moje děti nebylo ideální, tak si zatím ten spis nechá (soc. pracovnice).</i></p> <p><i>To vůbec nechápu, jak jí (soc. pracovníci) to mohlo svědomí dát.</i></p> <p><i>...at' si zametou před svým prahem, sáhnou do svého svědomí a pak at' poučujou.</i></p>

²⁶⁸ Zdroj: Vlastní výzkum.

<p style="text-align: center;">SUBSIDIARITA</p>	<p>... vlastně od začátku učíme děti, že za ně jejich život bude plánovat někdo jiný...</p> <p>Později, i kdyby sám chtěl (klient), už to nezvládne.</p> <p>Schopnost řešit si svoje věci svýma silama, jsme mu už v dětství vyrazili z ruky.</p> <p>Ony na to ty děti moc dobře stačí samy.</p> <p>... sahaly tam (neziskové organizace), kam nemohl stát nebo kam by si klient ten stát nepustil.</p> <p>Státní „mocnáři“ se perou a ten obyčejnej člověk je v tom vlečený.</p> <p>Pak si myslím, že lituje (klient), že si všechno nevyřešil pěkně sám, ale tahal do toho instituce.</p> <p>... to není důvod cpát nos tam, do čeho mi nic není...</p> <p>... zasahovat jen tam, kde je to nutný.</p> <p>Víc to nechávat na klientech samotných...</p>	<p>Kdyby mě normálně nechaly (soc. pracovnice) si ty věci řešit..., kdyby to nechaly na mě... tak bych si nějak poradil. Já bych se přece o rodinu postaral.</p> <p>Já vždycky nějaký plán měl..., ale pak se do toho vložila sociálka, místo aby to nechali na rodině...</p> <p>A nejhorší bylo, když jsme se všichni sešli na schůzi..., aby nám tam napsali nějak plán, co máme dělat.</p> <p>Necpat se do těch rodin, který o takovouhle pomoc nestojí a chtějí si to zařídit po svém.</p>
<p style="text-align: center;">ODPOVĚDNOST</p>	<p>Na něm v tomhle zodpovědnost není (klientovi).</p> <p>Na rozdíl ode mě zodpovědnost necítí. (klient)</p> <p>Jsem přesvědčená, že pracovník, kterej cítí zodpovědnost..., tak prostě IPOD udělá.</p> <p>Ale tak nějak cítíš odpovědnost i za ně. (klienty)</p> <p>... sama před sebou za něj cítím odpovědnost já (za IPOD).</p> <p>Špatně snáším, když se musím ze své práce zodpovídat...obhajovat svoje rozhodnutí.</p> <p>... máme nesmírně odpovědné zaměstnání.</p> <p>Ale odpovědní jsme jen a jen za svou práci, ne za ty děti.</p> <p>Uvědomovat si, za co nesu odpovědnost... a za co jí nenesu a nést nemůžu.</p>	<p>Oni za mě můj život žít nebudou. ... mě se nakonec budou ptát, jak jsem to zvládnul. A nakonec vlastně i ten nahoře.</p> <p>Je to můj život, moje rodina, moje zodpovědnost.</p> <p>Ona (soc. pracovnice) za plán možná zodpovídá, ale je to jen kus papíru. Za život pak zodpovídám já.</p> <p>Ta sociální pracovnice mohla dělat, že to neví, ale vtáhla to. No a tak kvůli ní byla holka v děčáku...</p> <p>.. říkali, jak jsem za něj zodpovědný (za syna)...</p> <p>Je za sebe zodpovědný (syn) nebo není a zodpovídám za něj já?</p>

Z výše vypracované tabulky je zřejmé, že jak u sociální pracovnice, tak u klienta, se objevují etické úvahy v souvislosti s procesem individuálního plánování. Je zajímavé, že jak u pracovníka, tak u klienta jsou etické reflexe v podstatě velmi podobné. Obě

strany totiž akcentují právě ony čtyři výše zmiňované pojmy. Zastavme se krátce u každého z nich.

5.3.1 Svoboda

K myšlence svobody sociální pracovnice reflektuje, že drtivá většina jejích klientů spolupracuje s orgánem SPOD nedobrovolně. To potvrzuje ve svých výrocích i klient, který zmiňuje, že si chtěl o svých rodinných záležitostech rozhodovat sám, neměl zájem, aby mu instituce plánovaly jednotlivé kroky. Sociální pracovnice také nesouhlasí s tím, že by individuální plánování mělo být povinností, ale dobrovolným a svobodným rozhodnutím každého jednoho klienta, případně i pracovníka, který by měl sám, na základě své profesionality usoudit, zda je plánování účelné. Zajímavé také je, jak se oba aktéři shodují ve svých zamyšleních nad svobodou dětského klienta, jako objektu individuálního plánování. Zatímco pracovnice vnímá jako správné, že si dětský klient o svých záležitostech může rozhodovat sám, nebo minimálně má právo se svobodně ke své situaci vyjádřit, tak klient je z role dítěte v procesu zmaten. Cítí, že někdy je dítěti dáván prostor a svoboda, ale v jiných případech tomu tak není a právě na něho, jako rodiče, jsou kladeny nároky, aby svobodu svého dítěte omezoval a korigoval. Jak sociální pracovnice, tak klient však své úvahy o svobodě, dobrovolnosti či vlastní vůli vztahují nejčastěji k osobě klienta.

5.3.2 Svědomí

Z analýzy rozhovorů vyplývá, že úvahy dotazovaných o svědomí jsou velmi časté, když dokonce přímo pojmu svědomí bylo v rozhovorech opakovaně užito, a to osmkrát. O lidském svědomí je řeč i na jiných místech rozhovoru, byť není použito přímo konkrétního výrazu „svědomí“. Oba dotazovaní v celém rozhovoru prakticky nezmínili svědomí klienta, ale oba se zaměřovali na svědomí pracovníka, nejčastěji pak v souvislosti s tím, co mu přikazuje legislativa, a jak se sám rozhoduje jednat. Je patrné, že pro obě spolupracující strany je otázka svědomitého přístupu pracovníků velmi důležitá. Z rozhovorů však lze vnímat, že více než svědomité dodržování předpisů (míněno rigidní, formální a doslovné), je pro klienta i pracovníci důležitější osobní, lidské a niterné svědomí, které vnímají jako důležitější a závaznější, nežli zákony.

5.3.3 Subsidiarita

Na rozdíl od svědomí, které dotazovaní přímo v rozhovorech zmiňovali, pojem subsidiarity nezazněl v interview ani jednou. Přesto je z výroků zcela jasně čitelný. Oba respondenti vnímají negativně fakt, že do osobních či rodinných konstelací vstupují vyšší celky, tedy nejrůznější instituce, potažmo stát. A to i v případech, kdy klient sám avizuje, že si to nepřeje, že svou situaci má pod kontrolou, že má své vlastní plány, jak své potíže vyřešit. Sociální pracovníce dokonce zmiňuje, že v některých případech se osoba klienta z procesu zcela vytrácí a plánování další životní etapy zůstává pouze otázkou institucí. Zároveň pracovníce uvažuje v tomto smyslu i prognosticky, když se obává, že necitlivým vměšováním orgánů SPOD do křehké struktury rodiny můžeme klienta demotivovat, můžeme mu ukrást jeho kompetence a tím ho připravit o možnost, řešit si své potíže v budoucnu samostatně. Oba aktéři tedy vnímají jako nesprávné, pokud je sestavován individuální plán za klienta, bez toho, aby mu byl ponechán prostor vyřešit situaci vlastními silami.

5.3.4 Odpovědnost

Otázka odpovědnosti rezonuje v obou interview poměrně silně. Je zajímavé, že jak u pracovníce, tak u klienta, je voláno po zvyšování odpovědnosti klientů. Klient vnímá, že se své odpovědnosti za svůj život a svou rodinu nemůže vzdát, nemůže jí někomu předat, dokonce si to ani nepřeje. Připouští, že pracovníce může být odpovědná za plán, který vznikne a bude založen ve spise. Tedy přiznává jí odpovědnost za formální stránku procesu plánování. Nikoliv však za naplňování jednotlivých kroků (pokud tedy nejsou přímo adresovány sociální pracovníci). Stejně tak pracovníce uvádí, že ve své profesi došla k závěru, že odpovědnost může přijímat jen za to, jak kvalitní práci odvedla. Nikoliv za životy klientů, za jejich rozhodování. Zmiňuje, že právě otázka odpovědnosti pro ni profesně byla vždy velmi náročná, zatěžující a uvádí, že je fenoménem, se kterým musí neustále pracovat, zvědomovat si ho, uvažovat o něm. Přestože v některých odpovědích z úst pracovníce zaznívá, že odpovědnost by měla přebírat jen za svou práci, přiznává zároveň, že často cítí odpovědnost i za své klienty. U klienta se pak objevují myšlenky o odpovědnosti ještě v momentech, kdy jeho zkušenosti s orgány SPOD nejsou dobré, kdy se rodinná situace nevyvíjí dobře. Pak zde

uvažuje nejen o své vlastní odpovědnosti, případně o odpovědnosti svého syna za své skutky, ale přemýšlí také o případné odpovědnosti pracovníků za vzniklou situaci. Nejsilněji tak otázky odpovědnosti v obou případech doléhají na osobu sociálního pracovníka, který se v procesu individuálního plánování angažuje.

Z výše uvedeného rozboru pak poměrně jasně vystoupily kontury etických úvah o jednotlivých aspektech procesu individuálního plánování. Tedy ukázalo se, že **proces individuálního plánování a tvorba IPOD** jako takového jsou v sondě velmi silně **provázány s principem subsidiarity**. **Legislativní rámec** celého procesu a jeho dodržování je pak v sondě často **spojován s pojmem svědomí**. **Pro osobu klienta**, jako objektu individuálního plánování, je pak dle respondentů **klíčová jeho svoboda**, svobodné rozhodování. A naopak **s osobou sociálního pracovníka** dotazování často **spojují otázky odpovědnosti**.

Samozřejmě nelze tuto strukturalizaci vnímat dogmaticky a definitivně. Je to jedna z možností, kterou analýza přinesla, nicméně vzhledem k intenzivní propojenosti témat lze uvažovat o mnoha jiných variantách a souvislostech.

Závěr

V úvodu této diplomové práce zazněla myšlenka, že individuální plánování v sociální práci je fenoménem hodným etických úvah. A to tím spíše, je-li realizováno na poli sociálně-právní ochrany dětí, kde se klienti ocitají obvykle zcela nedobrovolně.

Cílem této práce bylo podrobení individuálního plánování v SPOD etické reflexi. K tomu bylo v první řadě potřeba analyzovat individuální plán po jeho formální stránce. Byl tedy technicky popsán proces plánování obecně i specificky pro oblast SPOD. Seznámili jsme se s legislativním rámcem, který individuální plánování zaštiťuje, a detailně byli představeni také aktéři procesu plánování. Tedy osoba klienta, kterým je v tomto případě nezletilé dítě, stejně jako orgány SPOD a jeho pracovníci.

Představení individuálního plánu ochrany dítěte v jeho teoretické rovině se tedy podařilo dosáhnout. Nicméně aspirace této práce byly poněkud vyšší, nebo lépe řečeno hlubší. Plánování totiž mělo být podrobena etické reflexi, která vzešla jak z teoretických pramenů, tak z praktických a reálných zkušeností aktérů. K reflexi pramenící z teoretických zdrojů byla použita odborná literatura, příspěvky v časopisech, rozhovory s odbornou veřejností.

Bylo však nutné ještě zjistit, jaká etická témata se v této souvislosti objevují na poli praxe. A tak byla provedena sondáž, v rámci které byly učiněny rozhovory se subjekty individuálního plánování. Tyto rozhovory byly následně analyzovány. Jen díky otevřenosti a ochotě respondentů následně rozbor interview ukázal, že jak sociální pracovník, tak klient se poměrně výrazně shodují v tom, co je pro ně v procesu plánování hodno úvah. Vznikla tedy jakási společná množina etických otázek, které zajímaly jak klienta, tak pracovníka. Jako klíčové bylo extrahováno vnímání svobody, odpovědnosti, subsidiarity a svědomí. U konkrétních etických pojmů v zásadě vždy docházelo k průniku s konkrétním atributem individuálního plánování. Proto bylo každé z etických témat přiřazeno ke konkrétnímu bodu plánování a tyto pak byly propojeny v rámci jedné kapitoly. Tak bylo dosaženo toho, že teoreticky popsáný aspekt individuálního plánování prošel etickou reflexí, která vycházela jak z teoretických etických úvah, tak z reálně prožívaného morálního usuzování. Cíl práce tedy byl naplněn.

Zároveň bylo potvrzeno, že etické úvahy se v souvislosti s individuálním plánováním skutečně v praxi vynořují. A to jak na straně pracovníka, tak u klienta. Jako obzvlášť zajímavý fakt se pak ukázalo, že oba subjekty vnímají prakticky totožné etické kategorie, ba co víc, vnímají je vždy v kontextu stejných oblastí individuálního plánování.

Zastavme se ještě krátce u toho, o čem práce mlčí, k čemu se nevyjadřuje, ale co se nabízí jako další možnosti k rozpracování, prohloubení či doplnění tématu. Z realizované sondy do praxe vyvstalo mnoho otázek lidsko právního charakteru, které by jistě bylo zajímavé do problematiky individuálního plánování zakomponovat. Stejně tak zajímavé by bylo srovnat proces plánování v gesci sociálně-právní ochrany dětí (kde je klient klientem často z donucení) a plánování na poli sociálních služeb, kam přichází klient obvykle dobrovolně. Nabízí se také uchopení a analyzování konkrétních etických dilemat, která v rozhovorech s respondenty zaznívala. Diplomová práce sice reflektuje etický kodex, ale spíše okrajově. Bezespору by však bylo zajímavé věnovat prostor každé jedné zásadě, kterou kodex zmiňuje a konfrontovat ji s procesem plánování v SPOD. Otevírají se však i mnohé další alternativy, jako například plánování s dětmi umístěnými v ústavních zařízeních, plánování ve spolupráci s dalšími institucemi, plánování na území České republiky versus jiné země a mnoho dalších.

Věřím, že práce poskytla sociálním pracovníkům odpovědi na některé etické otázky v oblasti individuálního plánování a zároveň jim nabídla ochutnávku receptů, jak aplikovat tento postup i na další otázky, které jim v jejich praxi vyvstávají. Domnívám se, že díky reflexi praktického fungování v procesu plánování, může práce rozšířit obzory jak pracovníkům do teritoria klienta, tak na druhou stranu klientům do vnímání plánování ze strany pracovníků.

Seznam použitých zdrojů

- ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3.
- BAJER, P. Ustanovení zákona ilustrují ambivalentní pozici sociálních pracovníků. *Sociální práce*, 2010, roč. 10, č. 3. ISSN 1213-6204.
- BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate*. [online]. [cit. 2018-07-31]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=11492>.
- BOCHEŇSKI, J. M. *Stručný slovník filozofických pověr*. 2. vyd. Praha: AETERNA, 1993. ISBN 80-900950-5-4.
- BOUBLÍK, V. *Teologická antropologie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-490-3.
- BRUMOVSKÁ, T.; SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G. Mentoring a mentoringové intervence pro děti a dospívající In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- ČÁMSKÝ, P.; KRUTILOVÁ, D.; SEMBDNER, J.; SLADKÝ, P. *Manuál pro tvorbu a zavádění standardů kvality poskytovaných sociálních služeb*. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008.
- ČÁMSKÝ, P.; SEMBDNER, J.; KRUTILOVÁ, D. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.
- ELICHOVÁ, M. *Sociální práce – aktuální otázky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0080-4.
- ELICHOVÁ, M.; SÝKOROVÁ, A. Přístup sociálních pracovníků k implementaci standardů kvality sociálních služeb. *Caritas et veritas*, 2016, č. 2. ISSN 1805-0948.
- Etický kodex sociálního pracovníka ČR. *Společnost sociálních pracovníků ČR*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.
- FRANKL, V. E. *Člověk hledá smysl: úvod do logoterapie*. 1. vyd. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 1994. ISBN 809016014X.
- GUGGENBÜHL-CRAIG, A. *Nebezpečí moci v pomáhajících profesích*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-302-4.

HANZL, V. Ach, ty britské zkušenosti. *Rezidenční péče*, 2009, roč. 5, č. 2. ISSN 1801-8718.

HAVRÁNKOVÁ, O. Případová práce In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2003. -384 s. ISBN 80-7178-548-2.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HEROZG, A. Co je individuální plánování. *Individuální plánování v sociálních službách*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://www.individualniplanovani.cz/co-je-individualni-planovani/>.

HEROZG, A. Obsah individuálního plánování. *Individuální plánování v sociálních službách*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://www.individualniplanovani.cz/co-je-individualni-planovani/>.

HOJKOVÁ, A. *Analýza požadavků kladených na sociální pracovníky mezinárodním etickým kodexem*. České Budějovice, 2017. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra etiky, psychologie a charitativní práce, 2017-05-29.

International federation of social workers. *Statement of ethical principles*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/statement-of-ethical-principles/>.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-329-6.

JOHNOVÁ, M. Individuální plánování – utajovaná síla sociální práce. *Sociální práce*, 2011, č. 3. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=378>.

JONAS, H. *Princip odpovědnosti – Pokus o etiku pro technologickou civilizaci*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1997. ISBN 80-86005-06-2.

KOHÁK, E. *Svoboda, svědomí, soužití*. 1. vyd. Praha: SLON, 2004. ISBN 80-86429-35-0.

KOLDINSKÁ, K. Legislativní zakotvení sociálních služeb v ČR In MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.

KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-181-6.

KOPŘIVOVÁ, J. Spolupráce úřadu s nevládní organizací. *Sociální práce*, 2009, č. 3. ISSN 1213-6204.

KREBS, V. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002. ISBN 80-86395-33-2.

KREDÁTUS, J. Široká verejnost' stále vníma sociálních pracovníkov ako úradníkov. *Sociální práce*, 2007, roč. 7, č. 1. ISSN 1213-6204.

LOEBE, L. Individuální plánování sociálních služeb: legislativa a praxe. *Sociální práce*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=719>.

MACHULA, T. Sebeurčení a autonomie jedince In FISCHER, O.; MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. 2. vyd. Praha: JABOK, 2010. ISBN 978-80-904137-3-3.

MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.

Metodická podpora regionálního rozvoje. *Metoda SMART*. [online]. [cit. 2018-07-18]. Dostupné z: <http://www.regionalnirozvoj.cz/index.php/smart.html>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informace k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. k 21.12.2012*. č.j.: 2012/98382-21.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Manuál implementace vyhodnocování situace dítěte a rodiny a individuálního plánu ochrany dítěte pro orgány sociálně-právní ochrany*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/19081/manual_PO.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci*. [online]. [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7266/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-2.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Metodické doporučení MPSV č. 3/2009 k vytvoření individuálního plánu dítěte* [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7267/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-3.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Průvodce k vyhodnocení situace dítěte*. [online]. [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/14231/komentar.pdf>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Směrnice Ministerstva práce a sociálních věcí č. 5/2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče*.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vyhláška č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. [online]. [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14306/vyhlaska_ZSPOD.pdf.

MOTEJL, O.; ČERNÁ, I.; PANOVSÁ, K. a kol., *Rodina a dítě*, Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.

MUSIL, L. Kvalifikovaný sociální pracovník je schopen s klientem samostatně pracovat. *Sociální práce*, 2007, roč. 7, č. 1. ISSN 1213-6204.

Nariadení vlády č. 222/2010 o katalogu prací ve veřejných službách a správě.

NAVRÁTIL, P.; JANEBOVÁ, R. *Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-038-2.

NEČASOVÁ, M. Profesní etika In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

NOVOTNÁ, V.; BURDOVÁ, E.; RIEDLOVÁ, J. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 1. vyd. Ostrava: Anag, 2014. ISBN 978-80-7263-914-4.

NOVOTNÁ, E. Etický kodex je základ při aplikaci metod sociální práce, říká Věra Novotná. *Sociální revue* [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-je-zaklad-pri-aplikaci-metod-socialni-prace-rika-vera-novotna>.

OLŠOVSKÝ, J. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1266-4.

PAZLAROVÁ, H. Případová konference. In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

PEMOVÁ, P.; PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Grada: 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

PIUS XI. *Quadragesimus annus*. [online]. [cit. 2018-07-31]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/QuadragesimoAnno.htm.

- Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky. *Listina základních práv a svobod*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.
- Právo na dětství. *Metody a nástroje SPOD*. [online]. [cit. 2018-07-16]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/odbornici/metody-a-nastroje/>.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem, vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7.
- SILVERMAN, D. *Ako robiť kvalitatívny výskum*. 1 vyd. Bratislava: Ikar, 2005. ISBN 80-551-0904-4.
- SMUTKOVÁ, L. Moc a posuzování životní situace klienta In NAVRÁTIL, P.; JANEBOVÁ, R. *Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-038-2.
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- SOKOL, J. *Etika, život, instituce*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-223-1.
- SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a slovník filosofických pojmů*. 3. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-253-5.
- SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva*, Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-036-7.
- SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0484-2.
- Společnost sociálních pracovníků ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. [online]. [cit. 2018-08-06]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.
- STRAKOVÁ, M.; ČERMÁKOVÁ, K. (eds). *Standardy kvality sociálních služeb – příručka pro uživatele*. 1. vyd. Praha: MPSV ČR, 2008.
- SVOBODOVÁ, M. Management v sociální práci In MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
- SYROVÝ, J. *Individuální plánování – Tři základní otázky*. [online]. [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <http://www.socialnisluzby.org/individualni-planovani/>.

ŠILHÁNOVÁ, K. Videotrénink interakcí In MATOŠUEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-252-0366-7.

ŠIMEK, V. Morální odpovědnost. In *Filosofie (asi) za minutu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta. [online]. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <https://www.fizami.cz/video/moralni-odpovednost/>.

ŠTĚTINOVÁ, H. Stojí to za to... *Sociální práce*, 2011, roč. 11, č. 3. ISSN 1213-6204.

THOMPSON, M. *Přehled etiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6.

UNICEF. *Mezinárodní úmluva o právech dítěte*. [online]. [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: https://www.unicef.cz/odkazove_zdroje_textove_materialy/prava_deti/umluva_o_pravech_ditete-plne_zneni.pdf.

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. *Internetová jazyková příručka*. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=zodpov%C4%9Bdnost>.

VODÁČKOVÁ, D. Krizová intervence In MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

Wikipedie. *Dítě*. [online]. [cit. 2018-09-8]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C3%ADt%C4%B>.

Wikipedie. *Odpovědnost*. [online]. [cit. 2018-10-10]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Odpov%C4%Bdnost#cite_note-1.

Wikipedie. *Zákon*. [online]. [cit. 2018-09-8]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8C%C3%A1p>.

Zákon 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění platném k 31.1.2019.

Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění platném k 31.1.2019.

Zákon 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění platném k 31.1.2019.

Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění platném k 31.1.2019.

Zákon 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění platném k 31.1.2019.

Zákon 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění platném k 31.1.2019.

Zákon 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění platném k 31.1.2019.

Zákon 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění platném k 31.1.2019.

Zákon 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, ve znění platném k 31.1.2019.

Zákon 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 31. 1. 2019.

ZDRAŽILOVÁ, P. Musí se uživatel na plánování podílet? *Rezidenční péče*, 2009, roč. 5, č. 2. ISSN 1801-8718.

Seznam zkratek

IPOD – individuální plán ochrany dítěte

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

Nom – označení spisové dokumentace orgánu sociálně-právní ochrany dětí, které představuje zkratku slov „Nepříslušná ochrana mládeže“ (dle Směrnice č. 5/2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace, čl. 10, odst. 3.)

Om – označení spisové dokumentace orgánu sociálně-právní ochrany dětí, které představuje zkratku slov „ochrana mládeže“ (dle Směrnice č. 5/2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace, čl. 3.)

ORP – obec s rozšířenou působností

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

PČR – Policie České republiky

SPOD – sociálně-právní ochrana dětí

ZDVOP – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Seznam příloh

- 1. Rozhovor se sociální pracovnící**
- 2. Rozhovor s klientem**
- 3. Formulář individuálního plánu ochrany dítěte**
- 4. Formulář pro prvotní vyhodnocení situace dítěte užívaný orgánem SPOD v Prachaticích.**
- 5. Formulář pro podrobné vyhodnocení situace dítěte užívaný orgánem SPOD v Prachaticích.**

Přílohy

Příloha č. 1 – Rozhovor se sociální pracovnící

(Jméno pracovnice je z důvodu zachování anonymity změněno.)

Tazatelka: *Ahoj Alenko, moc děkuju, že sis na mě udělala čas. Už víš, proč bych s Tebou dneska ráda udělala rozhovor, chceš se k tomu ještě na něco zeptat?*

Sociální pracovnice: *Nebude tam teda uvedený moje pravý jméno a ani kde dělám?*

Tazatelka: *Ne ne, vymyslím nějaký pseudonym a konkrétní OSPOD nebudu vůbec jmenovat. Můžeme jít na to?*

Sociální pracovnice: *Jasně, jdeme na to.*

Tazatel: *Jak ty osobně vnímáš ve svojí práci individuální plánování?*

Sociální pracovnice: *Sestavovat individuální plán je pro mě hrozně vyčerpávající. Vymýšlím a hledám, co by se tak ještě dalo udělat, na čem zapracovat, co změnit. A klientovi je to v podstatě úplně jedno, většinou nechce měnit vůbec nic. A mě už taky nic nenapadá, ausgerechnet když vím, že vymýšlím něco, co klient stejně plnit nebude. Takže docela negativně, kdybych to měla shrnout.*

Tazatelka: *Říkáš, že je to vyčerpávající. A co klient? Vnímáš a cítíš spolupráci obou stran?*

Sociální pracovnice: *Klientovi je ve finále úplně ukradený, jestli nějaký cíle dosáhnul, kroky naplnil. Na něm v tomhle zodpovědnost není. Vlastně si nevzpomínám, že by nějaký z mých klientů měl chuť aktivně se na tom podílet, vymýšlet, spolupracovat. Ne, fakt ne, cítím, že jsem na to úplně sama. Ale mám vlastně odpracovat něco za nás oba. Jenomže já to udělat musím, klient ne. Nebo teda aspoň z mých zkušeností je to tak, že tu zodpovědnost necítí. Na rozdíl ode mě. A když už něco vymýšlí a navrhuje, tak asi jen proto, aby něco řekl. Možná proto, že na něj v tom směru v podstatě tlačím. Ale asi není vnitřně motivovaný vůbec. Docela často se mi stává, že si s klientem sednu nad plán a ptám se ho, co by si přál, čeho by chtěl dosáhnout, jak by to vypadalo v jeho životě, kdyby byl spokojený. A to, co se dozvídám, jsou naprosto nereálné věci. Vzpomínám si, že jeden pán mi řekl, že by byl úplně spokojenej, kdyby jeho bývalé ženě mohl někdo udělat lobotomii mozku. Na ničem jiném spolupracovat nechtěl.*

Tazatelka: *A co plány, které vznikají na případových konferencích, kde je Vás na to víc?*

Sociální pracovnice: *No, to je asi o něco lepší. Asi už proto, že všichni, kdo tam jsme, tak víme, že cílem toho setkání je nějaký plán. Navíc je tam facilitátor, což cítím jako velkou úlevu. Na druhou stranu se kolikrát stane, že nás tam sedí několik odborníků a nedokážeme dát dohromady vlastně žádný individuální plán, protože klientovi zkrátka není jak pomoci. Žije třeba na menší obci, kde jezdí autobus dvakrát denně, žádný nízkoprah, žádná sociálně aktivizační služba. Objednací lhůty k dětskému psychologovi či psychiatrovi jsou několikaměsíční. Při lepší infrastruktuře, lepším dojezdu neziskovek a dostatku pedopsychiatrů by hned bylo z čeho vařit. A taky se občas stane, že místo toho, aby vznikl plán, ideálně plán spolupráce, tak se tam ještě pohádáme, přehazujeme na sebe kompetence. A vůbec nejhorší je, když někteří odborníci vezmou případovou konferenci spíš jako pranýřování klienta. V tom jsou docela přebornice učitelky. Nejvíce zděšený jsou z přítomnosti dítěte na případovce. Vůbec se jim nelíbí, že dítě bude u toho, když se o něm budeme bavit a rozhodovat. Bohužel už se mi ale stalo i to, že dětský psycholog řekl, že by kluka na konferenci nevzal. Stejně si vymyslí jen samý kraviny, který by k ničemu nevedly. Nevím jak jinde, ale u nás rozhodně neplatí, že případová konference rovná se dobrou IPOD.*

Tazatelka: *Aha, a máš nějakou zkušenost s tím, jak se plánuje kolegům na jiných odděleních? Bavíte se o tom? Je to pro Vás téma?*

Sociální pracovnice: *No mně osobně to dost zajímá. Pro mě to je rozhodně téma. Vždycky když nám je třeba postoupený nějaký spis, tak mě docela zajímá, jak kolegové z jiného OSPOD prakticky individuálně zpracovávají, jak je do spisu zakládají, jak je mají rozpracované a tak dál. A tak nějak získávám dojem, že víc než o jednotlivých OSPODech a krajích je to o jednotlivých lidech. O konkrétních pracovnících. Vlastně i v rámci našeho oddělení jsou cítit rozdíly. Každý v tom má nějaký svůj systém, co mu tak nějak jde do ruky. A to je asi dobře. Když už ten IPOD děláme, tak by asi bylo smutný, sekát je jak přes kopírák. A uvědomuju si, že i na konferencích a školeních, kde se setkáváme s kolegyněmi z celé republiky se o ipodech bavíme dost často.*

Tazatelka: *Je nějaký rozdíl mezi tím, jak jsi vnímala individuální plánování dřív a jak teď? Máš kolem toho jiné poznatky, postřehy, emoce?*

Sociální pracovnice: *No to naprosto. Nedá se srovnat individuální plánování, který jsem prožívala v nezisku, když jsem dělala třeba v krizáči a jak cítím plánování teď na sociálně-právní ochraně. Když už pomínu fakt, že drtivá většina našich klientů u nás není dobrovolně a tudíž vůbec nemá chuť plánovat, tak je tu ještě otázka takový nějaký centralizace, uniformity. Pamatuju si, jak jsme po revoluci dělali sociální práci v nezisku na koleni a volali jsme po nějakých normách a legislativě. Teď máme na všechno manuál, standard, vyhlášku atd. A nějak nevím, jestli je to o.k. Mezi tohle všechno se vlastní úsudek, selskej rozum a hlavně svědomí dost těžko napasuje. Podle mýho trochu „strojovátíme“ Takže předtím nám zákony chyběly a teď nám překáží.*

Tazatelka: *Uměla bys najít něco konkrétního, v čem Ti zákon překáží? Myslím v souvislosti s individuálním plánováním?*

Sociální pracovnice: *Počkej, přemejšlim. Jo, vím co. Třeba termínování. Zákon po nás chce – myslím náš zákon, ale paragraf teď z hlavy nevím – abychom měli IPOD zmáknutej do jednoho měsíce. Udělat IPOD nejpozději do jednoho měsíce, kdy jsme se o rodině dozvěděli, to je šibeniční termín. Víš jak dlouho trvá, než o rodině něco zjistíš a navíc zvládneš navázat nějaký vztah, pocit aspoň elementární důvěry. Navíc jsou lidi často úplně vyplašený z nastalý situace a ještě je při tom zatěžovat nějakýma formalitama. Pro sebe si samozřejmě nějaký plán udělám, ale ze zkušenosti vím, že klienti z toho nadšený nejsou. Víš co, já jsem přesvědčená, že pracovník, kterej cítí zodpovědnost za svojí práci a je svědomitej, tak prostě IPOD udělá, až nazraje čas. A není třeba to takhle nesmyslně termínovat. A když to vezmu úplně od začátku, principiálně asi nesouhlasím s tím, že máme povinnost plánovat. Nejhorší je, sestavovat plán, když už všichni tak nějak víme, že se stejně nevyhnutelně blíží odebrání dítěte z rodiny. Fakt je to někdy cítit ze všech zúčastněných, že už plán tvoří jen proto, aby se na nesplněných úkolech ukázalo, že to rodiče fakt nedávají. Ono je to asi takhle. Když je potřeba, vytvoříme plán na koleni někde v polních podmínkách, a to známe klienta třeba jen hodinu. Na druhou stranu jsou případy, kdy ani po dvou, třech měsících, nemáš dobře navázaný kontakt, není vztah s tím klientem. A tvorba plánu je jen byrokracie, která ho ještě víc zablokuje. Myslím, že by bylo ideální, nechat na našem vědomí a svědomí, jak s kterou rodinou budeme plánovat, myslím teď hlavně ty časový lhůty.*

Tazatelka: *A jak myslíš, že individuální plán vidí klienti? Vnímají plánování jako svoje právo nebo spíš povinnost? Jak na něj podle Tebe reagují?*

Sociální pracovnice: *Já osobně jsem se nesečkala s tím, že by se klient plánování dožadoval. Na druhou stranu si myslím, že lidi jsou si svých práv stále víc vědomi. Na druhou stranu svoje práva znají, ale podle mýho s nima neumějí zacházet. To vůbec není ojedinělý. To je prakticky na denním pořádku, že rodiče chodí a rozčilují se, že mají svoje práva. Že mají právo být se svým dítětem, mají právo rozhodovat o tom, kam bude chodit do školy atd. Zkrátka se zběsile ohání svými právy, ale vůbec nechtějí slyšet o tom, že naším úkolem není hájit jejich práva, ale práva dítěte. A ono má právo se samo rozhodnout, nebo alespoň vyjádřit, co si přeje, co by chtělo, co je pro něj nejlepší. Asi jsme nějak těma lidskýma právama zblblý a místo tolerance vidím spíš sobeckost. Ale to se netýká jen klientů. Nějak to čím dál víc cítím i u kolegů. Na druhou stranu mi dělá radost, že v praxi cítím, jak o svých právech vědí už i děti a umí se jich domáhat. Nevím přesně, čím to je. Hodně asi osvětou ve škole, v médiích a tak nějak trendem dnešní doby. Ale fakt se nám v praxi docela stává, že za námi přijde samo dítě. Ted' zrovna mi přišel mail od holčiny, kdy upozornila na to, že podle ní je její polorodá sestra týraná ze strany svého otce. Nebo k nám přišla asi třináctiletá slečna, popsala jak se jí doma nelíbí a na vlastní žádost se nechala umístit do centra. (myšleno Dětské centrum v XY, které je zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc – pozn. autora).*

Tazatelka: *A mají podle Tebe děti k plánování jiné postoj než dospělí?*

Sociální pracovnice: *No, já nejsem kurátorka, takže spíš plánuju s těma dospělákama, ale podle mýho mají. Jsou k tomu otevřenější. A vlastně když neberu jen specificky ted'ko plánování naše, ale vzpomenu si na plánování obecně, co jsem žila v nezisku, třeba v krizáči nebo nízkoprah, tak ty děti to bavilo. Ale na OSPOD si myslím, že s dětma, fakticky s dětma, plánuje málokdo. Tak nějak se to upeče bez nich. Takže vlastně od začátku učíme děti, že za ně jejich život bude plánovat někdo jiný, jejich nápady a potenciál nikoho moc nezajímá. A tím si vytváříme krásně nového dospělého klienta a kruh se pěkně uzavírá. Později i kdyby sám chtěl, už to nezvládne. Schopnost řešit si svoje věci svýma silama, jsme mu už v dětství vyrazily z ruky. Ale podle mýho je to škoda. Oni na to ty děti moc dobře stačí samy.*

Tazatelka: Říkáš, že podle Tebe pracovnice SPOD s dětma zas tak ochotně neplánují?

Sociální pracovnice: Je to můj dojem. Jo. Jedna naše kurátorka třeba odmítala plánovat, protože podle ní se mohlo naplánovat co chtělo a stejně bylo předem dáno, jak se ty děti zachovaj. Podle ní už to v sobě měly nastavený a plánovat něco jinak byla ztráta času. Víš, teď už se trochu ty rozdíly stíraj, ale dřív jsem hodně silně cítila rozdíl mezi sociálníma pracovníkama v nezisku a „úřednicema“ a OSPOD. Trochu jsem cítila, že my jsme ten kolos, ten stát a vy jen malej, lokální nezisk. Ze začátku měly některé moje kolegyně, ale popravdě asi i já, pocit, že neziskovka pracuje pro nás. Že my jim dáme zakázku a oni budou sanovat. Ze začátku mi vadilo, že se s nima hůř domlouvá. Ale později mi došlo, že to pojali správně. Oni nebyli naši podřízení, ale partneři, kteří sahalí tam, kam nemoh stát, nebo kam by si klient ten stát nepustil.

Tazatelka: Máš pocit, že je rozdíl mezi plánováním v nezisku a na OSPOD? A je to nějakým způsobem o tom procesu, zákonných podmínkách atd. a nebo je to spíš věcí lidského faktoru, osobního nastavení?

Sociální pracovnice: Jasně, že cítím rozdíl. Hlavní je asi ta dobrovolnost. Když v nezisku přichází klient dobrovolně, svobodně, z vlastní vůle, tak asi bude jinak ochotnej plánovat, než klient ospod'áckej, kterej se nás chce co nejdřív zbavit. Hodně ale taky podle mýho dělá to, že sociální služby si můžou nastavit nějakou kapacitu. My jsme tak trochu „fabrika“. Jede to tu jak na běžícím pásu. Vem si, že každá z nás má kapacitu 80 rodin. To je teda ve standardech, ale ve skutečnosti je to víc, což nikdo nereflktuje a odmítnout klienty z důvodu překročení kapacity nemůžeme. Takže řekněme 100 rodin. Je naprosto nereálný v takovém počtu hlídat každej IPOD, jestli je dobře nastavenej, jestli nepotřebuje aktualizace, přizpůsobení. Jsem ráda, že nějakěj vůbec ve spise založenej mám. Respektive jsou rodiny, kde jsem ráda, že nějakěj je, mám tím splněno. A pak jsou rodiny, kde to vyhodnotím tak, že je potřeba fakt pořádně makat, plánovat, sanovat, podporovat atd. Je to spíš taky hodně o svědomí a profesionalitě každýho ospod'áka. Není to snadná práce. Fakt ne. Sice máš v individuálním plánu nejrůznější úkoly i pro klienta nebo jiný organizace. Ale tak nějak cítíš odpovědnost i za ně. Protože když to neklapne, tak si říkáš, že jsi ty kroky asi blbě

nastavila, mohla jsi vymyslet jiný, jinak. I když pod tím plánem je podepsaný klient nebo třeba učitel, tak vnitřně, sama před sebou za něj cítím odpovědnost já.

Tazatelka: *Zmínila jsi svědomí. Zvládáš ve svojí profesi poslouchat svoje svědomí? Je to pro Tebe osobně ve Tvoji práci důležitý? Není to na zbláznění?*

Sociální pracovnice: *(Smích) Je to na zbláznění. Ale bez něj to nejde. A nejen svědomí. Je toho spousta, co Tě ve škole nenaučí a praxí nedoženeš. Když to prostě nemáš daný. Některý jsme se jako socky prostě narodily.*

Tazatelka: *Vzpomeneš si na nějaký konkrétní případ, kdy jsi měla pocit, že tenhle nebo tahle pracovnice k tomu, podle Tvých slov, prostě není? A proč sis to myslela?*

Sociální pracovnice: *To jsou Ti takový maličkosti, budou teď znít asi banálně, ale z nich pak tyhle pocity vznikají. Třeba mám kolegyni, která se při návštěvách v rodinách nezouvá. Hrozně mě to irituje. Přejde mi to jako projev neúcty ke klientovi, nadřazenosti. Hodně alergická jsem na důvěrnost a mlčenlivost. Jednou se nám na supervizi stalo, že nás supervizorka upozornila na to, že v kavárně slyšela u vedlejšího stolu, jak nějaká mladá slečna vesele sděluje svým kamarádům zkušenosti z praxe na OSPOD. Bohužel i jmenovala. Vedoucí to pak řešila se školama, ze kterých v poslední době na našem oddělení byla nějaká praktikantka. Ale podepsaná mlčenlivost evidentně nic moc neznamena. Když to v sobě člověk nemá, tak nemá.*

Tazatelka: *A co třeba etickej kodex? Myslíš, že je to jen prázdný dokument?*

Sociální pracovnice: *Jo a ne. Pro toho, kdo se s ním ztotožňuje, kdo to prostě v sobě má, tak to nemůžou bejt prázdný fráze. Ale když někdo nemá chuť ctít nějaký pravidla, zákony, není to v něm, tak kodex nepomůže. Já jsem jeden čas chodila také učit studenty na VOŠku (vyšší odborná škola – pozn.aut.). Snad všichni studenti věděli, že etický kodex existuje, ale když jsme se o něm začali bavit, tak byl velký problém si vzpomenout, co tam vlastně asi tak zhruba je. Na druhou stranu mne potěšilo, že sice neznali obsah stávajícího kodexu, ale když měli sami vymyslet, co by tam být mělo, tak se to hodně překrývalo. Takže snad i bez znalosti kodexu, by jejich praxe etickým požadavkům odpovídala. Asi v sobě to správný sociální cítění měli, toho sociálního pracovníka v krvi.*

Tazatelka: *A ty? Máš ho v krvi, cítíš ho pořád? Jak dlouho jsi v praxi?*

Sociální pracovnice: Školu jsem končila myslím v roce 1996 a od té doby jsem v praxi. Taky už docela špatně snáším, když se musím ze své práce zpovídat, odpovídat na stížnosti, obhajovat svoje rozhodnutí. Jsem v profesi víc než dvacet let a myslím, že už trochu mám cit pro to, kde je třeba trochu ubrat a nějaké to nařízení změkčit. A pak mi mladá holčička po škole vmete do tváře, že jsem naivní, když jsem klientce zprostředkovala potravinovou pomoc, přestože už nárok neměla. Ale já to fakt jinak neumím. Přece si večer nedám v klidu večeri, když bych věděla, že její děti mají hlad. To radši budu naivní. Nechci ze sebe dělat posledního Mohykána, ale u mladých kolegyně mi trocha pokory a respektu chybí. Myslím k tomu řemeslu, nejen k mojí osobě. A víš co, podle mého jsou zkušenosti v týhle profesi taky strašně důležité. Dám Ti příklad, o kterém jsme se teď nedávno bavili na supervizi. Dostala se mi na stůl jedna rodina, na první pohled jen běžná úprava poměrů, nic zásadního. Já jsem ale v kostech cítila něco jiného. Evidentně v té rodině něco smrdělo. Kdykoli jsem s rodiči jednala, byla na šetření v domácnosti, tak jsem měla pocit, že mi něco tají, přetvařují se. Ale nedokázala jsem to vystihnout, popsat. Zkrátka nic evidentního. Ofiko to teda děti podle šestky nebyly (podle § 6 zákona 359/99 Sb. – pozn. autora). Stejně jsem ale vyžádala zprávu ze školky, párkrát zašla do rodiny a nakonec z toho vyšlo učebnicový domácí násilí jako trám.

Tazatelka: Prala ses už někdy se syndromem vyhoření?

Sociální pracovnice: Jeden čas jsem už měla dost, fakt jsem se cítila docela dost vyčerpaná, před usnutím jsem myslela na klienty, bála jsem se je potkávat ve městě, no fakt už jsem si hledala jiný zaměstnání. A pak na jednom školení lektorka řekla, že máme nesmírně odpovědné zaměstnání. Ale odpovědní jsme jen a jen za svou práci, ne za ty děti. A to mi hrozně pomohlo.

Tazatelka: A teď? Jak se cítíš teď?

Sociální pracovnice: Víš co, kolikrát mám všeho plný zuby a říkám si, že se s tím nebudu mazat. Udělám to, co mi ukládá zákon a nazdar. Ať se to třeba zblázní, já jsem podle zákona nepochybila. Ale pak mi to nedá. Proberu to s holkama nebo na supervizi a vím, že to tak nejde. Že to tak neumím a nebylo by to správný.

Tazatelka: Říkáš, že Ti to nedá. Co to je?

Sociální pracovnice: Nevím. Prostě mi to svědomí nedovolí.

Tazatelka: Je něco konkrétního v Tvoji práci, nebo dokonce přímo v individuálním plánování, kde se Ti svědomí ozývá častěji, hlasitěji?

Sociální pracovnice: No, něco už jsem zmiňovala. Když nejedu úplně podle zákona, třeba i něco nesplním, protože mám pocit, že to prostě není tady v tom případě potřeba. A pak se trochu ozývá, jestli já jsem ta pravá, kdo to může hodnotit, nebo jestli jsem spíše neměla „ctít“ zákon a předpisy, protože tímhle přístupem by z naší práce byla anarchie. Ale víš co, ještě víc mám problém s tím, když je o obráceně.

Tazatelka: *Jak to myslíš?*

Sociální pracovnice: *Jako když něco udělám, protože to zákon chtěl, ale vevnitř cítím, že jsem to udělat neměla. Že jsem alibistka. Dám Ti příklad. Před IPODem musíme vyhodnocovat situaci. V pořádku, tomu rozumím, to je logický. To, co mě na procesu vyhodnocování zlobí je to, že musím do formuláře vyplňovat něco, co buď ze svojí pozice nejsem schopná zjistit. Nejsem totiž psycholog nebo lékař, ale sociální pracovník. A ještě víc mně hněte to, že kolikrát kvůli tomu formuláři z klientů doluju informace, do kterých mi vlastně nic není, který k danému případu nepotřebuju. Já chápu, vím, má to být komplexní. Ale kde je nějaký soukromí klienta. V poslední době jsem se setkala s tím, že vůbec nechtějí sdělovat svoje finanční poměry. Je to pro ně hodně intimní informace a já to vlastně úplně chápu. Myslím, že by se klient měl svobodně rozhodnout, co nám řekne a co ne. Jenomže když nechci nechat ve formuláři prázdný kolonky, za který pak od kontroly dostanu přes čumák, tak to z klientů prostě vytáhnu, zjistím si to. No a pak nastupuje to svědomí, o kterým jsem mluvila.*

Tazatelka: *Cítíš a máš podporu vyššího vedení?*

Sociální pracovnice: *Od naší vedoucí cítím velkou podporu. Ale to je taky socka, ta ví svý. Od vedení úřadu, jako od tajemníka, starosty a místostarosty, rady města a tak, to ne. Vůbec. Vlastně ani moc neví, co je naší náplní práce. A pak s nima máme nějaký konkrétní spory. Jako třeba o školení. U nás to je tak, že se šetří. Takže po nás nechtějí, abychom jezdili na úřednická školení. Na druhou stranu nám dost často nedovolí odjet ani na naše sociální. Pak nám to při kontrole vyčtou, tajemník se tomu vysměje a je to. Zkrátka zákon nařizuje, abychom se vzdělávali, ale když nám to úřad zakáže, tak se vlastně vůbec nic neděje. Jinde ale po holkách chtějí splnit vzdělávání podle 108 i podle 312. (Míněn je zákon o sociálních službách a zákon o úřednicích – pozn. autora). A pak*

jsou to ted'ko spory o to, jestli jsme vlastně úředníci nebo sociální pracovníci. Od toho se pak odvíjí platový zařazení. Náš tajemník řekl, že budeme v desítce a tečka. Doslova řekl, že na to naše pobíhání po městě a utírání zadků starým lidem to stačí. Osobně mi nejde o těch pár korun navíc, ale když ani neví, co děláme a stejně námi zvládne pohrdat, to mi docela ubírá energii.

Tazatelka: *Chápu dobře, že ta odborná, sociální sféra, si úplně nerozumí s tou obecní? Tak jsi to myslela?*

Sociální pracovníce: *No naprosto. Ale teď fakt hodnotím jen konkrétně náš úřad. U ostatních nevím, třeba je to lepší.*

Tazatelka: *Říkala jsi, že s kolegyněma z jiných úřadů se bavíte o individuálním plánování. Je ještě něco, co cítíš jako společný téma?*

Sociální pracovníce: *Podle mého se hodně bavíme o spolupráci se soudy. To je taky každý pes jiná ves, nebo jak se to říká. Někde jedou na společné vlně, jde jim na obou stranách o stejnou věc – děti. Jinde je v tom spíš rivalita. Pak už je to taková přetahová, kdo je silnější, kdo vlivnější. Státní „mocnáři“ se perou a ten obyčejnej člověk je v tom vlečenej. Pak si myslím, že lituje, že si všechno nevyřešil pěkně sám, ale tahal do toho instituce. Pak už je to rozjetej vlak a nejde z něj vyskočit.*

Tazatelka: *Jak funguje konkrétně Vaše spolupráce se soudem?*

Sociální pracovníce: *Tak to si musím pochválit, to je paráda. Je to o lidech. A na to máme štěstí, že si jednak lidsky sedneme, jednak soudci, co dělají opatrovnický věci mají fakt zájem vyřešit to v zájmu těch dětí. A myslím, že i nám jdou na ruku. Nebo teda spíš nám popřávají sluchu. Díky tomu třeba vůbec nemusíme dělat správní řízení. Nefunguje to tak všude, to určitě ne, ale hodně s kolegyněmi sdílíme praxi, že ve správním řízení ani nic nenařizujeme. V 99% případů se to úplně míjí účinkem a jen ztrácíme čas. Když se s někým dá dohodnout a má náhled, tak to jde i bez nařizování. A když na naše připomínky neslyší, tak je nějaký prikazování marný. V našem obvodě to tak vnímá naštěstí i ten soud. Takže po nás nevyžaduje vyčerpat napřed nařizování ve správním řízení a pak se až obracet na ně, ale rozhodují hned.*

Tazatelka: *Promiň, ale můžu se ještě jednou vrátit k tomu etickému kodexu, kterej jsi zmiňovala?*

Sociální pracovníce: *No, když mě z něj nebudeš zkoušet!*

Tazatelka: *Ne, neboj. Chci se zeptat, kdybys ho sestavovala ty, co by v něm určitě nechybělo? Co bys tam zakomponovala?*

Sociální pracovnice: *Dej mi chvilku, já si to sesumíruju. (zhruba půl minuta mlčení). No tak v první řadě nezapomínat na svůj selskej rozum. A ten pak aplikovat na všechno. Když se řídím zákonem, tak fajn, ale zamyslet se nad tím, proč ten zákon právě takhle vzniknul, k čemu má sloužit. Když mám plánovat, tak fajn, ale zase s rozumem. Tam, kde to má smysl, kde o to klient stojí, kde to bude mít nějaký efekt. Když mám odvést dobrou práci, tak musím myslet. Nejen naplňovat slepě pracovní náplň, ale jít hlouběji, po smyslu těch úkolů. A k tomu zdravému rozumu ještě přidat trochu pokory. Jsme sice státní úředníci, který zastupujou něčí dítě u soudu a do jistý míry rozhodujou o osudech lidí. Ale to není důvod být povýšenej, cpát nos tam, do čeho mi nic není, bejt papežštější než papež. Pořád o klientech uvažovat s úctou, respektem a zasahovat jen tam, kde je to nutný. Víc to nechávat na klientech samotných, na jejich rozhodování, vůli a možnostech. No a nakonec , jak už jsem říkala, dobře pracovat se sebereflexí, se svědomím. Uvědomovat si, za co nesu odpovědnost, ale zároveň za co jí nenesu a nést nemůžu. Protože jinak by nás to sežralo zaživa.*

Tazatelka: *Díky moc. Je ještě něco, co se Tvoji práce a individuálního plánování týká, co bys chtěla dodat, co Tě v průběhu hovoru napadalo?*

Sociální pracovnice: *Ty asi ne. Už ne. Taký díky. Pro mě to byla trošku taková individuální supervize, tohle vypovídání se.*

Příloha č. 2– Rozhovor s klientem

(Jméno klienta je z důvodu zachování anonymity změněno.)

Tazatelka: *Děkuju moc, že jste si na mě udělal čas. Moc si toho vážím, že jste ochotný mi odpovědět na některé moje otázky. Dlouho jsme se neviděli. Máte se dobře?*

Klient: *Ale jo, nestěžuju si. Doma je klid.*

Tazatelka: *Já celý náš rozhovor nahraju na diktafon, jak jsme se do telefonu domlouvali. Pak ho budu přepisovat a dávat do té své práce. Ale nebojte se, Vaše jméno změním.*

Klient: *Mně je to jedno, to klidně nechte jak se jmenuju.*

Tazatelka: *Tak děkuju za ochotu a za důvěru, ale pro jistotu Vás nazvu nějak jinak. Třeba pan Novák?*

Klient: *Klidně.*

Tazatelka: *Pane Nováku, já píšu o individuálním plánování na sociálce. Víte co myslím? Dělal jste někdy se svými pracovnícema plány?*

Klient: *Myslíte takový to co kdo máme udělat a v jakým termínu? Tak to jo, jasně, to jsme dělali. Co vo tom můžete psát, to není nic složitýho?!*

Tazatelka: *Jo? Je to tak? Nepřijde Vám to složitý? Nebo jak vůbec Vy teda individuální plánování vnímáte, nebo teda vnímal jste?*

Klient: *Asi nijak zásadně. Prostě jsem to bral jako něco, co má bejt, tak to je.*

Tazatelka: *A stalo se někdy, že jste měl z plánu dobrej pocit? Že jste si řekl, jo, tak fajn, konečně vim, co se po mě chce, co mám dělat a jak to mám dělat?*

Klient: *Přemejšlim. Asi ne. Úplně takhle ne. Jenom mi to někdy přišlo lepší a někdy horší.*

Tazatelka: *A co jste vnímal jako horší?*

Klient: *Když na mě tlačili, abych něco vymyslel, abych si ten plán sám vymejšlel. Když jsem ještě chodil za paní sociální v XY (název města je ponechán v anonymitě), tak jsem jí to jen podepsal. To bylo rychlý. Myslím, že mi vždycky dala jednu kopii, ale asi ne vždycky. Nevím. Stejně jsem jí hned někam zašantročil. V AB (konkrétní město opět nebude uvedeno z důvodu zachování anonymity) mě s tím trápila víc. Seděl jsem u toho jak blbec třeba hodinu, než jsem něco nevymyslel. Ale stejně jsem to pak zase vyhodil.*

Tazatelka: *Takže jestli tomu dobře rozumím, neměl jste chuť si sám plán tvořit?*

Klient: *Já samozřejmě vždycky nějaký svůj plán mám. Co budu dělat dál. Ale takhle ho sepisovat a tak, to mě přišlo jako hrozná ztráta času. Kdyby mě normálně nechali ty věci řešit za pochodu. Kdyby to nechali na mě a kdyby mi hned nezačali říkat, jak to mám udělat, tak bych si taky nějak poradil. Po svém, ale bylo by dobře. Já bych se přece o rodinu postaral.*

Tazatelka: *A nešlo ten Váš plán kloubit s tím, co se dělal písemně, do toho formuláře?*

Klient: *Ne. Teda myslím, že ne. Něco jinýho je život a něco jinýho nějaký plány z kanceláře. Ono se jim to hezky plánuje, pěkně z kanceláře. Ale oni za mě můj život žít nebudou. Já jsem ten, kdo musí sehnat peníze, vyjít s rodinou a všechny tyhle věci. Nakonec je to na mně. Protože mě se nakonec budou ptát, jak jsem to zvládnul. A nakonec vlastně i ten nahoře.*

Tazatelka: *Mluvíte o nějaké vlastní zodpovědnosti?*

Klient: *Jo jo. Je to můj život, moje rodina, moje zodpovědnost. Ona za ten plán nezodpovídá. Nebo teda za plán možná jo, když ho potřebuje mít sepsanej. Ale to je jen kus papíru. Za život pak zodpovídám já.*

Tazatelka: *Máte teda zkušenost s tím, že každá pracovnice na sociálce k tomu plánování přistupuje trochu jinak?*

Klient: *No to rozhodně. Některý jsou hodně aktivní, jiný to berou tak, že něco musí mít založený v papírech, ale moc na tom nezáleží. Ve finále já nehodnotím, co je lepší a co horší. Já jsem se s nima (myšleno se sociálními pracovníci) vlastně vždycky dokázal domluvit. Nějak jsme to probrali, já jim řekl svý a ony taky v leccems měly pravdu. Ale s tou jednou to nešlo. Pořád mi něco vnucovala, pořád si jela jen to svý. Ale já jsem si chtěl svých věcech rozhodovat sám. Jednání s ní mi občas připomínalo kriminál. Na to jsem fakt hajsavej. Ale s tou jsme si prostě vůbec nějak nesesdli. Tam jsem fakt nechodil rád. Všechno bylo blbě, všechno jsem zkazil, nic nefungovalo. Alespoň podle ní. Přitom já bych řek, že některý na tom byly hůř. Třeba neposílali děti do školy a hrozil jim kriminál.*

Tazatelka: *A nezanevřel jste pak na celou sociálku?*

Klient: *Ne, to ne. Některý zas byly fajn, bylo znát, že jim na mých dětech taky záleží. Ta jedna si dokonce docela syna fakt oblíbila a pak si ho nechala.*

Tazatelka: *Jak to myslíte, že si ho nechala?*

Klient: *No my jsme se přestěhovali, přihlásili jsme se tam trvale a tak jsme asi měli mít i jinou sociálku, ne?*

Tazatelka: *Asi jo. Místně příslušná je ta sociálka, kde mají děti trvalý bydliště. Tam by pak měl ležet kompletní spis.*

Klient: *Ona mi to sama ta pracovnice říkala, že správně by to měla udělat tak, že ten náš spis vezme a předá někomu jinému. Ale ví, že by to pro moje děti nebylo úplně ideální, tak si zatím ten spis nechá a mám dál chodit k ní. Ale nemám to moc nikde říkat, protože podle nějakých jejich pravidel by to měla postoupit.*

Tazatelka: *Spolupráce s tou novou pracovnící pak pro Vás byla příjemnější?*

Klient: *No, jak se to vezme. Jo, příjemnější jo. Hodně s náma mluvila taky jí zajímal náš názor. Stará byla dobrá v tom, že si celej plán v podstatě vymyslela sama. Když nás pak dostala ta nová pracovnice, tak nás pořád nutila, abysme si sami řekli, co chceme jinak. A když jsem něco řek, třeba ať teda udělá pohovor s dcerou, tak mi vysvětlovala, že to nejde. Ale vždycky mi vysvětlila proč to nejde a jak to funguje.*

Tazatelka: *Chápu teda dobře, že neberete tak úplně sociálku jako celek, ale jako jednotlivý pracovnice?*

Klient: *Jo, přesně tak. Je to o lidech. A jak říkám, já se nakonec domluvim s každým. Jasně, radši jsem byl za tu novou pracovníci, ta mi přišla lepší. Já jsem ještě v pohodě, ale můj brácha si o sociálce myslí svý. Napřed mu dítě vzali do děcáku, u soudu na něm nenechali nit suchou a pak za nim ještě lezli domu si povídat. To chápu, že se musel držet, aby tu ženskou nepraštil. On je ale taky trochu jiná povaha. Pak to ještě zvršila tím, že mu nepustila dítě domu.*

Tazatelka: *Myslíte z ústavu na propustku?*

Klient: *No přesně. To vůbec nechápu, jak jí to mohlo svědomí dát. Dyť to taky byla máma. No a když měl brácha dítě v děcáku, tak naše ségra se nabídla, že by si ho na víkendy brala domu, jako na návštěvy. Jenomže dřív byla v base. A ta sociální pracovnice klidně mohla dělat, že to neví, ale vytáhla to. No a tak kvůli ní byla holka v děcáku pořád, ani se za rodinou nepodívala.*

Tazatelka: *Pomohlo Vám někdy plánování? Aspoň trochu?*

Klient: *No, spíš naopak, bych řek. Jak jsem říkal, já vždycky nějakýj plán měl. Nemoh jsem ho tak úplně před sociálkou říkat, ale plán byl a byl by funkční. Ale pak se do toho*

vložila sociálka a místo aby to nechali na rodině, když jsme to zvládali, tak nasadila svoje plány a šlo to do kopru. No, takže to bylo vlastně lepší, než se nám do toho začali vrtat a říkat, co máme dělat jinak. A nejhorší bylo, když jsme se všichni sešli na schůzi, dřepěli tam dvě hodiny, aby nám napsali nějaký plán, co dělat. To už mi úplně přišlo přitažený za vlasy.

Tazatelka: *Myslíte nějakou společnou schůzku rodičů a sociálky?*

Klient: *Ne, to byla velká schůze, kde nebyla jenom sociálka, ale i kluk, psychologka a asi učitelka, myslím.*

Tazatelka: *Aha, já už asi vím. Jmenuje se to případová konference a mají se tam dát hlavy dohromady a vymyslet nějaký plán.*

Klient: *Jo, myslím, že tak se to jmenovalo. No už ten název – případová konference!*

Tazatelka: *Plánování na konferenci Vám přišlo jiný? V čem?*

Klient: *No právě v tom, že se na tom nesmyslu zaměstnalo hned několik lidí. To mě štvalo. Ale abych byl spravedlivej, tak možná, že některý věci jsem tam líp pochopil. Ale to taky možná bylo tou psychologkou, která k tomu říkala svý.*

Tazatelka: *Vzpomenete si, co jste tam líp pochopil?*

Klient: *No, to už asi ne. Vlastně jo. Na případové konferenci jsme napsali na tabuli, že všichni chceme, aby byl doma klid. Já to myslel tak, že by kluk měl jít do ústavu, ale jeho máma si myslela, že stačí abych na něj neřval. Tak to si vzpomínám, že jsme se u toho zastavili a mluvili o tom, jak je možný, že se sice bavíme, ale každé o něčem jiným. Pak jsem si zase chvilkami připadal dost blbě, když jsme si vysvětlovali fakt každou hovadinu. Jako právě abysme si všichni rozuměli. Třeba že když mám dát vědět sociálce, že se stěhujeme, tak jestli to mám napsat, zavolat, přijít říct a tak. Nebo když jsme se domluvali, že kluk bude prostě chodit do školy včas. No a to už jsem si připadal fakt jako dement. Aby mi hromadně všichni plánovali, jak si mám večer natáhnout budíka.*

Tazatelka: *Takže Vaše dojmy z případové konference nic moc?*

Klient: *Jo, vlastně mi přišlo celý plánování k ničemu. Ale na druhou stranu, když jsme na té schůzi dělali plán a všichni ho podepisovali, tak mi to připadalo, že si ještě všichni musí myslet, že to má ještě aspoň trochu šanci. Že to může bejt taková poslední šance. Jako, že by kluk do ústavu nemusel.*

Tazatelka: Říkal jste, že syn byl na případové konferenci taky přítomný. Jak jste to vnímal?

Klient: Tak nějak obojak. Na jednu stranu je dobře, že ho někdo poslouchal a naopak on slyšel, co si myslí ostatní. Ale je to trochu zmatek, když jednou ho berou jako nezletilýho, sám o sobě si rozhodovat nesmí a pak zase se poslouchá, co si myslí a podle toho se skáče. To je ale nejenom na sociálce, to bylo třeba i u soudu.

Tazatelka: Jak to myslíte?

Klient: Na jednu stranu se se synem zacházelo pořád jako s dítětem, našlapovalo se kolem něho a mně říkali, jak jsem za něj zodpovědný. Ale na druhou stranu když se vyspal s holkou, který ještě nebylo patnáct, tak se s ním už nikdo nemazlil. Najednou byl dospělej dost. Tak jsem si říkal, jak to teda je. Je za sebe zodpovědný nebo není a zodpovídám za něj já.

Tazatelka: Pane Nováku, napadá Vás samotného něco, o čem jsme si zatím nepovídali? Co se tedy týká individuálního plánování?

Klient: Asi ne. Ne, nic.

Tazatelka: Tak já se Vás úplně nakonec ještě zeptám. Je podle Vás při tom plánování něco, na co by prostě správná ženská nebo správný chlap, měl vždycky myslet. Čím se řídit, nebo naopak co nikdy neudělat?

Klient: No, hlavně si myslím, že správná ženská, jako teda pracovnice, by do toho prostě nikoho neměla nutit. To pak nemá smysl a nedělá to dobrý vztahy. To si myslím, že se prostě nedělá, někoho do něčeho tlačit. Necpat se do těch rodin, který o takovouhle pomoc nestojí a chtějí si to zařídit po svém. A to je asi hlavní. A když jsou některý takový hodně chytrý, tak ať si napřed zametou před svým prahem, sáhnou do svého svědomí a pak ať poučujou.

Tazatelka: Dobře. Děkuju moc, vážně je to pro mě důležitý, co jste mi řekl a vážím si toho, jak jste byl upřímný a otevřený. Děkuju.

Příloha č. 3 – Formulář individuálního plánu ochrany dítěte

Příloha č. 6 ke směrnici č.j. 2013/26780-21

Individuální plán ochrany dítěte

Om:	Datum přijetí do péče:
Popis příčin ohrožení dítěte a důvody zahájení sociálně-právní ochrany:	

Děti (sourozenci - oba rodiče společně)

Jméno a příjmení	Rodné číslo / datum narození	Adresa místa trvalého pobytu	Místo faktického pobytu

Rodiče / jiné osoby odpovědné za výchovu	
Jméno a příjmení:	
Adresa místa trvalého pobytu:	

Cíle	Rozsah navržených opatření a způsob jejich naplňování	Metody práce s rodinou, rozsah intervencí a pomoci	
Spolupráce s dalšími orgány a osobami	Rozsah spolupráce rodičů a jiných osob odpovědných za výchovu	Časový plán	Hodnocení a ověřování

Jméno, příjmení, funkce nebo služební číslo sociálního pracovníka	Podpis	Datum
Rodiče / jiné osoby odpovědné za výchovu	Podpis	Datum

Příloha č. 4 – Formulář pro prvotní vyhodnocení situace dítěte užívaný orgánem SPOD v Prachaticích

1. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DÍTĚTI

Jméno a příjmení dítěte:	
Datum narození:	
Trvalé bydliště:	
Místo současného pobytu:	
Občanství/státní příslušnost	

2. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O RODIČÍCH A ŠIRŠÍ RODINA

	Matka	Otec
Jméno a příjmení:		
Rodné příjmení:		
Datum narození:		
Trvalé bydliště:		
Místo současného pobytu:		
Zaměstnání:		
Kontakt:		
Rodičovská odpovědnost:		
Ostatní členové domácnosti společně bydlící s dětmi		

3. SOUROZENCI

Jméno a příjmení:	Datum narození:
Doplňující informace:	

--

4. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O JINÝCH FYZICKÝCH OSOBÁCH ODPOVĚDNÝCH ZA VÝCHOVU

Jméno a příjmení:		
Datum narození:		
Trvalé bydliště:		
Místo současného pobytu:		
Zaměstnání:		
Kontakt:		
Právní vztah k dítěti:		
Ostatní členové domácnosti společně bydlící s dětmi		

5. SOUŽITÍ RODIČŮ

<i>vztah mezi manželi/partnery</i>	
------------------------------------	--

6. BYTOVÉ A FINANČNÍ POMĚRY

<i>Bytové poměry</i>	
<i>Finanční poměry, příjmy, nárok rodiny na dávky, dluhy</i>	

7. OSTATNÍ PODSTATNÉ ÚDAJE, JSOU-LI ZNÁMY (ZDRAVOTNÍ STAV, EMOČNÍ STAV, SOCIÁLNÍ KONTAKT, PROSPĚCH, VOLNOČASOVÉ AKTIVITY, SCHOPNOSTI DÍTĚTE, PATOLOGIE ATD.)

--

8. ZDROJ INFORMACÍ

<i>Zdroj informací</i>	
------------------------	--

9. ZAŘAZENÍ DÍTĚTE DO EVIDENCE DĚTÍ UVEDENÝCH V § 54 ZÁKONA Č. 359/1999 SB., O SPOD

Po základním vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, které bylo provedeno dle čl. 2, odst. 2, písm.

a) směrnice MPSV č.j. 2013/26780-21 na základě vlastní činnosti, dospěl orgán SPOD obce s rozšířenou působností k závěru, že se nejedná o dítě uvedené v § 6 zákona o SPOD a je tedy zařazeno do evidence na základě situace uvedené v čl. 2, odst. 1 směrnice MPSV č.j. 2013/26780-21.

Konkrétně se jedná o písmeno:

b) oznámení o přijetí dítěte do ZDVOP

c) oznámení poskytovatele ZS

d) oznámení fyzické osoby

e) oznámení rodiče

f) oznámení zastupitelského úřadu ČR

g) rozhodnutí soudu o por. nebo opatr.

h) zahájení trestního stíhání proti mladistvému

nebo mladšímu 15 let

i) zahájení přestupkového stíhání

j) zahájení trestního stíhání pro TČ spáchaný na dítěti

k) vykázání policií

l) oznámení o nedostatečné péči

m) postoupení spisové dokumentace

Jméno, příjmení, funkce sociálního pracovníka	Datum	Podpis

**Příloha č. 3 – Formulář pro podrobné vyhodnocení situace dítěte
užívaný orgánem SPOD v Prachaticích**

1. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DÍTĚTI

Jméno a příjmení dítěte:	
Datum narození, rodné číslo:	
Trvalé bydliště:	
Místo současného pobytu:	
Občanství/státní příslušnost	

2. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O RODIČÍCH A ŠIRŠÍ RODINA

	Matka	Otec
Jméno a příjmení:		
Rodné příjmení:		
Datum narození:		
Trvalé bydliště:		
Místo současného pobytu:		
Zaměstnání:		
Kontakt:		
Rodičovská odpovědnost	ANO	ANO
Ostatní členové domácnosti společně bydlící s dětmi		

3. PŘÍČINY OHROŽENÍ DÍTĚTE

<i>Popis příčin ohrožení dítěte a důvody zahájení sociálně-právní ochrany dítěte</i>	
--	--

4. SOUROZENCI

Jméno a příjmení:	Datum narození:	Vztah k nezl. osobě: - <i>bratr, sestra, polorodý sourozenec</i> - <i>stýkají se</i> - <i>zda sourozenec dítěte vyrůstá ve vlastní rodině, v NRP nebo v ÚV</i> - <i>okolnosti umístění sourozence dítěte mimo rodinu</i>

5. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O JINÝCH FYZICKÝCH OSOBÁCH ODPOVĚDNÝCH ZA VÝCHOVU

Jméno a příjmení:		
Datum narození:		
Trvalé bydliště:		
Místo současného pobytu:		
Zaměstnání:		
Kontakt:		
Právní vztah k dítěti:		
Ostatní členové domácnosti společně bydlící s dětmi		

6. INSTITUCE A DALŠÍ ODBORNÍCI PRACUJÍCÍ S DÍTĚTEM

Název	Konkrétní osoba	Tel.	Kontaktní e-mail
<i>Dětská lékařka</i>			
<i>škola</i>			
<i>Instituce</i>			

7. MANŽELSTVÍ - PARTNERSTVÍ - ROZVOD - ROZCHOD

<i>vztah mezi manželi/partnery</i>	<ul style="list-style-type: none">•
<i>způsob komunikace, schopnost a ochotu řešit spory, rovnocennost partnerů/manželů, závislost partnerů/manželů</i>	<ul style="list-style-type: none">•

v případě rozchodu, či rozvodu partnerů/manželů způsob komunikace, schopnost řešit spory a vyměňovat si informace při zajištění péče o děti	•
časové informace k manželství, partnerství, případné rozvody, rozchody, atd.	•
širší rodina – vzájemné vztahy (koho dítě považuje za členy širší rodiny, jakou hrají roli) Vliv osob žijících v domácnosti a jejich vztah k dítěti	•
Zdroj informací:	
Cíle (konkrétní):	Plánované kroky a opatření:

8. BYDLENÍ

způsob bydlení rodiny - hygiena , vybavenost a stav bydlení možnosti a omezení, které bytový prostor skýtá	
nájemní vztah - na jak dlouho, řádné placení nájmu, výše nájmu	
historie bydlení (azyl, ubytovny, podnájmy, stěhování)	
Zdroj informací:	
Cíle (konkrétní):	Plánované kroky a opatření:

9. FINANČNÍ SITUACE RODINY – ZAMĚSTNANOST - FINANČNÍ ZÁVAZKY RODIČŮ - ZÁKLADNÍ PÉČE O DĚTI

zaměstnanost/nezaměstnanost	
Jak je zaměstnání nebo nezaměstnanost vnímána ostatními členy rodiny a jaký to má dopad na vztahy s dítětem	
zajištění výživy dětí	
zajištění základních potřeb dítěte (teplo, obydlí, hygiena, zdravotní	

<i>péče), jakým způsobem rodina hospodaří</i>	
<i>jaký je příjem rodiny za určitý časový úsek (např. měsíční příjem)</i>	
<i>nárok rodiny na dávky</i>	
<i>dluhy</i>	
Zdroj informací:	
Cíle (konkrétní):	Plánované kroky a opatření:

10. SOCIÁLNÍ ZAČLENĚNÍ RODINY - KOMUNITNÍ ZDROJE

<i>kriminalita, domácí násilí, zdravotní znevýhodnění, nezaměstnanost, zneužívání návykových látek, gamblerství, alkoholismus, poruchy chování, sociální status rodiny, přítomnost psychiatrické diagnózy v rodině, psychické potíže</i>	
<i>lokalita, kde rodina žije, - zda je vyšší podíl kriminality, popř. zda se jedná o vyloučenou lokalitu</i>	
<i>Komunitní zdroje – dostupnost základního vybavení</i>	
Zdroj informací:	
Cíle (konkrétní):	Plánované kroky a opatření:

11. ZDRAVÍ, CITOVÝ VÝVOJ A VÝVOJ CHOVÁNÍ DÍTĚTE

<i>chronické nemoci, postižení, úrazy, další diagnózy, aktuální zdravotní stav dítěte, zda je léčen u odborných specialistů, preventivní prohlídky</i>	
<i>zdravotní rizika</i>	
<i>ošetřující pediatr a telefonický kontakt</i>	
<i>emoční ladění dítěte – jak dítě projevuje emoce, schopnost přijmout kritiku a radu, sebeovládání, vztah ke svému tělu, spánek a jídlo</i>	

<i>rituály dítěte, případné problémy v psychomotorickém a emočním vývoji, prožívání traumat, zvýšená úzkost nebo agrese, impulzivnost, nesoustředěnost, reakce na stres</i>	
Zdroj informací:	
Cíle (konkrétní):	Plánované kroky a opatření:

12. VZDĚLÁNÍ, ŠKOLA

<i>škola, třída prospěch dítěte omluvené a neomluvené hodiny problémy v učení a doučování, problémy v chování, kázeňská opatření</i>	
<i>třídní učitel - kontakt výchovný poradce - kontakt</i>	
<i>případný odklad školní docházky, realizovaná opatření ve vztahu ke vzdělávacím potřebám dítěte individuální vzdělávací plán ve škole</i>	
<i>spolupráce rodiny a školy</i>	
Zdroj informací:	
Cíle (konkrétní):	Plánované kroky a opatření:

13. RODINNÉ A SOCIÁLNÍ VZTAHY DÍTĚTE - ZÁJMY, KROUŽKY, ZÁLIBY DÍTĚTE

<i>rodinné vztahy</i>	
<i>vztahy dítěte s vrstevníky, spolužáky postavení dítěte v kolektivu</i>	
<i>jak tráví dítě volný čas, jaké má koníčky</i>	
<i>jaké má dítě dobré vlastnosti, v čem je úspěšné</i>	
Zdroj informací:	
Cíle (konkrétní):	Plánované kroky a opatření:

14. IDENTITA A PŘEDSTAVA VLASTNÍ BUDOUCNOSTI

<i>jak se dítě vnímá, jak samo sebe prožívá, jak přemýšlí o své budoucnosti, jaká má přání a touhy, sebezprezentace, sebedůvěra dítěte</i>	
<i>zkušenosti s diskriminací z důvodu rasy, náboženského vyznání, věku, pohlaví, sexuální orientace nebo postižení pocit sounáležitosti s rodinou</i>	
Zdroj informací:	
Cíle (konkrétní):	Plánové kroky a opatření:

15. RODIČOVSKÉ DOVEDNOSTI, VAZBA DÍTĚTE K RODIČŮM, PŘÁNÍ RODIČŮ DÍTĚTE

<i>vztah rodičů k dítěti (protektivní, omlouvání, nezájem)</i>	
<i>schopnost empatie a adekvátních reakcí na dítě, schopnost vytvoření citového pouta k dítěti, oceňování a povzbuzování dítěte</i>	
<i>fyzické / psychické trestání</i>	
<i>nakolik má rodič přehled o aktivitách a chování dítěte vedení dítěte (zda rodiče dávají dětem jasné hranice a umějí adekvátně reagovat na jejich porušení) míra kontroly, tolerance, pozitivní vzory chování, podpora samostatnosti, kontrolují emoce, vytvářejí mezilidské vztahy zda rodiče pomáhají s řešením sociálních problémů dítěte</i>	
<i>Přání rodičů</i>	
Zdroj informací:	
Cíle (konkrétní):	Plánové kroky a opatření:

16. POTŘEBY A PŘÁNÍ DÍTĚTE – OCHRANNÉ A RIZIKOVÉ FAKTORY

<i>potřeby dítěte</i>	•
<i>přání dítěte</i>	•
<i>ochranné faktory - mladší děti</i>	•
<i>rizikové faktory - mladší děti</i>	•
<i>ochranné faktory - starší děti a mládež</i>	•
<i>rizikové faktory - starší děti a mládež</i>	•
Zdroj informací:	
Cíle (konkrétní):	Plánové kroky a opatření:

Jméno, příjmení, funkce sociálního pracovníka	Podpis:	Datum:
Rodiče/jiné osoby odpovědné za výchovu	Podpis:	Datum:

Abstrakt

TRAORE, M. *Etická reflexe individuálního plánu ochrany dítěte*. České Budějovice 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce M. Elich.

Klíčová slova: individuální plán, dítě, sociálně-právní ochrana dětí, rodina, ohrožené dítě, legislativa, sociální pracovník, etika, subsidiarita, svoboda, svědomí, odpovědnost.

Práce se zabývá etickou reflexí procesu individuálního plánování v sociálně-právní ochraně dětí na území České republiky. Popisuje jednotlivé aspekty tohoto typu plánování. Konkrétně vysvětluje pojem individuálního plánování, popisuje, kdo je klientem v tomto procesu, jaká je relevantní legislativa a zaměřuje se také na orgán sociálně-právní ochrany dětí a jeho pracovníky. Následně tyto body reflektuje optikou etických fenoménů, jako je svoboda, odpovědnost, svědomí a subsidiarita. Práce je formována jednak teoretickými východisky, ale vychází také z analýzy rozhovorů s klientem a sociální pracovnící.

Abstract

Key words: individual plan, child, child protection, family, safeguarding, legislation, social worker, ethics, subsidiarity, freedom, conscience, responsibility.

This final thesis deals with the individual planning of child protection and safeguarding in the Czech Republic. It describes individual aspects of this type of planning. It specifically explains the concept of individual planning and it also describes the client in the process and its legislation. Furthermore, it focuses on social and legal protection of children and their workers. This final work subsequently reflects these points also in ethical view. The used phenomenons as freedom, responsibility, conscience and subsidiarity are also described here. The final thesis is divided into theoretical analysis and interview with the client and a social worker.